

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SANAL TUR
UYGULAMALARININ ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

İskender DAŞDEMİR

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Nusret KOCA

Mayıs, 2019

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SANAL TUR
UYGULAMALARININ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Hazırlayan
İskender DAŞDEMİR

Danışman
Prof. Dr. Nusret KOCA

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamalarının Etkisinin İncelenmesi’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03.05.2019

İskender DAŞDEMİR

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nusret KOCA

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL

: Prof. Dr. Şaban ORTAK

: Doç. Dr. Aylin MENTİŞ KÖKSOY

: Dr. Öğr. Üyesi Kamil UYGUN

İmza

İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi İskender DAŞDEMİR'in "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamalarının Etkisinin İncelenmesi" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 03.05.2019 günü saat 10:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SANAL TUR UYGULAMALARININ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

İskender DAŞDEMİR

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Mayıs 2019

Danışman: Prof. Dr. Nusret KOCA

Bu araştırmanın genel amacı, Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin akademik başarısına, Sosyal bilgiler dersine karşı motivasyonlarına ve tutumlarına etkisini incelemektir. Bunun yanı sıra Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinlikleri kullanımına ilişkin öğrencilerin görüşlerinin incelenmesi de amaç edinilmiştir. Araştırmada karma yöntem desenlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır.

Araştırma için gerekli olan verilerin toplanması için araştırmacı tarafından geliştirilen “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, Kan (2012) tarafından

geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği”, Demir ve Akengin (2010) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinlikleri kullanımına yönelik öğrencilerin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış odak grup görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama süreci sonunda elde edilen veriler dijital ortamda analiz edilmiştir. Normal dağılım sergileyen nicel veriler üzerinde parametrik testler uygulanmıştır. Elde edilen nitel veriler üzerinde ise içerik analizi yapılmıştır.

Araştırmanın sonucunda Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinlikleri kullanımının, öğrencilerin akademik başarısı, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve tutumları üzerindeki etkisine bakıldığında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin deneysel süreç öncesinde akademik başarılarında, Sosyal bilgiler dersine karşı motivasyon ve tutumlarında anlamlı bir farklılık yok iken; deneysel süreç sonunda deney grubu lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın nitel sonuçları incelendiğinde Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımının öğrencilere bireysel ve derslere yönelik çok sayıda katkılarının olduğu belirlenmiştir. Nitel sonuçlar bağlamında Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlar boyutunda internet ve alt yapı problemleri, sanal tur etkinliklerinin kullanımının çok zaman alması, teknolojik araçların kullanımında yeterliliğe sahip olmayan öğrencilerin derste sıkıntılar yaşaması, gibi durumların ifade edildiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, sanal tur, motivasyon, tutum,

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF VIRTUAL TOURS APPLICATIONS IN SOCIAL STUDIES TEACHING

İskender DAŞDEMİR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL STUDIES TEACHING**

May 2019

Advisor: Prof. Dr. Nusret KOCA

The general objective of this study is to investigate the effects of usage of virtual tour activities in Social Science education on academic success, motivation and attitude toward Social Science lecture of students. Beside it is aimed to investigate the views of students regarding to usage of virtual tours in Social Science lectures.

To obtain the data necessary of this study, the unit of the journey to Turkish history achievement test developed by the researcher, ‘Social Science lecture motivation scale’ developed by Kan (2012), ‘Social Science lecture attitude scale’ developed by Demir and Akengin (2010) have been used. In order to determine the views of students on the usage of virtual tours in Social Science lecture, semi structured focus group interview form developed by the researcher has been used. After gathering necessary data, they have been analyzed via pocket software. Parametric tests have been used for the data showing normal distribution. The content analysis has been performed for the qualitative data.

When analyzed the effects of usage of virtual tours in Social Science lecture on academic success, motivation and attitude of students, results show that before experimental process there has been not any significant difference between experiment and control group students. However, at the end of the experimental process there has been a significant difference in favor of experiment group of students. Qualitative results indicate that the usage of virtual tours in Social Science lecture have many benefits and contribution to both each individual and attitudes toward the lecture. The results of qualitative analysis also demonstrates that there has been some problems to apply virtual tours such as internet and infrastructure problems, extended period of time for using virtual tours and problems regarding to students who are not capable of using technological devices.

Keywords: Social studies, virtual tours, motivation, attitude

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız çağda hızla gerçekleşen değişim ve gelişim, hayatın birçok alanına yeni gereklilikler getirmektedir. Bu gereklilikler ülkelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerini yeniden düzenlemelerine sebep olmaktadır. Ülkelerin kendilerini yeni dünya şartlarına göre dizayn etmesindeki en önemli araçlarından biri de eğitimidir. Günümüz dünyasında değişim ve gelişimin hızı birçok alanda olduğu gibi eğitimde de bazı özellikleri gerekli kılmıştır. Günümüzde eğitim; öğrenci merkezli, farklı disiplinlerle kaynaşmış ve teknoloji temelli olmak zorundadır. Eğitim de teknoloji kullanımlarının bir boyutu olan sanal tur etkinlikleri öğrenci merkezli, disiplinler arası ve çoklu okuryazarlık becerilerini geliştirerek öğrencilerin çağımız gereklerine uygun bilgi, beceri ve tutum kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Bu önemden dolayı yapılan tez çalışmasında Sosyal bilgiler derslerinde sanal tur etkinliklerinin önemi üzerinde durulmuştur.

Doktora eğitimi sürecine başladığımdan itibaren, bilgi, tecrübe ve desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nusret KOCA başta olmak üzere, ders sürecinde çok şey kazandığım hocalarım Prof. Dr. Hakkı YAZICI'ya, Prof. Dr. Şaban ORTAK'a, Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL'e, Doç. Dr. Tuğba Selanik AY'a, Doç. Dr. Bülent Aydoğdu'ya, doktora tez savunmama gelerek tezime yapmış oldukları katkılarından dolayı Doç. Dr. Aylin Mentis KÖKSOY ve Dr. Öğr. Üyesi Kamil UYGUN'a, beni doktora eğitimim sürecinde her fırsatta cesaretlendiren ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Hakan TÜRKMEN, Doç. Dr. Avşar ARDIÇ, Dr. Öğr. Üyesi Nurhak Cem DEDEBALI'ye ve varlıklarının yettiği aileme gönülden teşekkür ederim.

İskender DAŞDEMİR

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLGİLER	11
1.1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI	11
1.1.1. Dünyada Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	14
1.1.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	17
1.2. SOSYAL BİLGİLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	21
1.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TEMEL AMAÇLARI.....	30
1.4. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI’NIN TEMEL YAKLAŞIMI.....	38
1.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI	43
1.6. TEKNOLOJİ ARAÇLARININ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ.....	46
2. SANAL TUR.....	50
2.1. SANAL TUR NEDİR?.....	50
3. SANAL TUR İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	63
3.1. YURT İÇİ İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	63
3.2. YURTDIŞI ÇALIŞMALAR	67

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ.....	70
2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI	75
3. BAĞLAM.....	78
4. KONU ALANI VE ÜNİTE.....	79
5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	84
5.1. TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ.....	84
5.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ.....	85
5.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ MOTİVASYON ÖLÇEĞİ.....	87
5.4. ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU	87
6. VERİLERİN TOPLANMASI	88
7. UYGULAMA SÜRECİ.....	89
7.1. DENEY GRUBUNDAKİ ÖĞRETİM SÜRECİ	89
7.2. KONTROL GRUBUNDAKİ ÖĞRETİM SÜRECİ	109
8. ARAŞTIRMACININ ROLÜ	110
9. VERİLERİN ANALİZİ	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

1. ARAŞTIRMANIN NİCEL BÖLÜMÜNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	114
2. ARAŞTIRMANIN NİTEL BÖLÜMÜNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	140
2. ÖNERİLER.....	147
2.1. ARAŞTIRMACILARA İLİŞKİN ÖNERİLER	147
2.2. UYGULAYICILARA İLİŞKİN ÖNERİLER.....	147
KAYNAKLAR.....	148

EKLER DİZİNİ.....	160
--------------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Açıklayıcı sıralı desenin modeli ve uygulamasına ilişkin prosedürler (Cresvell ve Plano clark, 2014: 77-92'den uyarlanmıştır.).....	72
Tablo 2. Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Desen	74
Tablo 3. Deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrencilerin okullara göre dağılımları	76
Tablo 4. Deney grubu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları.....	77
Tablo 5. Kontrol grubu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları.....	77
Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanımları ..	79
Tablo 7. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik etkinlik örnekleri	81
Tablo 8. Deney ve kontrol öğrencilerinin akademik başarı öntest puanları t-testi sonuçları	114
Tablo 9. Deney ve kontrol grubu akademik başarı sontest puanları t-testi sonuçları	115
Tablo 10. Deney grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest-sontest puanları t-testi sonuçları	115
Tablo 11. Kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest-sontest puanları t-testi sonuçları	116
Tablo 12. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest puanları t-testi sonuçları	117
Tablo 13. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği sontest puanları t-testi sonuçları.....	117
Tablo 14. Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları.....	118
Tablo 15. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları.....	118
Tablo 16. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest puanları t-testi sonuçları.....	119
Tablo 17. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği sontest puanları t-testi sonuçları	119
Tablo 18. Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları	120
Tablo 19. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları	121
Tablo 20. Öğrencilerin sanal tur etkinlikleri kullanılmadan önceki derslere ilişkin görüşleri.....	122
Tablo 21. 7. sınıf öğrencilerinin kullanılan sanal tur etkinliklerinin derse yönelik katkılarına ilişkin görüşleri	124

Tablo 22. 7. sınıf öğrencilerinin kullanılan sanal tur etkinliklerinin bireysel katkılarına ilişkin görüşleri	127
Tablo 23. 7. sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri.....	131
Tablo 24. 7. sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri.....	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Dört Temel Özelliği	22
Şekil 2. Sosyal Bilgilerin Genel Amaçları	34
Şekil 3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar.....	39
Şekil 4. Sağ ve sol göze göre bir karenin algılanış perspektifi	55
Şekil 5. Charles Wheatstone' nın icat ettiği ilk stereoscope	55
Şekil 6. David Brewster tarafından icad edilen kutu şeklinde stereoscope	56
Şekil 7. Colomen Sellers, 1960 yılında icad ettiği Kinematoscope.....	56
Şekil 8. İlk üç boyutlu pilot eğitimi benzetimi	57
Şekil 9. Sensorama.....	58
Şekil 10. Düz bir düzleme aktarılan çizimi 3 boyuta çeviren Sutherland Sketchpad	59
Şekil 11. Kruegerin daha geliştirdiği “Videoplace” programı.....	60
Şekil 12. Üç Boyutlu Bilgisayar Teknolojisine Örnekler	62
Şekil 13. Açımlayıcı sıralı desene yönelik izlenen prosedülerin süreci (Creswell ve Plano-Clark, 2014: 77’den uyarlanmıştır).	71
Şekil 14. Sanal tur etkinliklerine uygun kazanımlar	80
Şekil 15. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü.....	93
Şekil 16. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü.....	98
Şekil 17. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 6. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü.....	102
Şekil 18. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 8. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü.....	105
Şekil 19. Uygulama sürecinde sınıf içinde çekilen fotoğraf örnekleri ve yapılan sanal tur etkinliklerine ilişkin fotoğraflar	109
Şekil 20. 7. sınıf öğrencilerinin “Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımı” değerlendirme puanları	136
Şekil 21. Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin diğer konuların öğretiminde kullanılmasına yönelik yüzde (%) ve frekans (f) dağılımları	139

GİRİŞ

Bireylerin günlük hayatlarını kolaylaştırması, somut olarak hayatta kullanabilecekleri niteliklerle donatılması ve bu nitelikleri kullanırken, yerel ve evrensel değerlere sahip bireyler yetiştirmek eğitimin görevlerindedir. Eğitim, bireylere gerekli nitelik ve yeterlilikleri formal anlamda okullarda uygulanan programlarla kazandırır. Okullar, eğitim sistemi içerisinde bir araç rolü görmektedir ve eğitim sisteminin yetiştirmek istediği insan tipini yetiştirmeye aracılık eden bir kurumdur. Eğitim sisteminin birden fazla işlevi vardır. Ekonomik, siyasi, bireysel, toplumsal, psikolojik, felsefi işlevi buna örnek olarak verilebilir. Eğitim sisteminin en önemli işlevi, siyasi işlevidir. Eğitim sistemleri siyasi işlev sayesinde yetiştirilmek istenen insan tipini ortaya koyar. Ülkede yetiştirilmek istenen insan tipi okullarda uygulanan programlar sayesinde hayata geçer. Okullar aracılığıyla eğitim sistemleri, ülkesindeki politik felsefeyi benimseyen ve geliştiren, kendisini nitelik olarak sürekli yenileyen, bilinçli bir üretici ve tüketici olabilen, hem yerel, ulusal hem de uluslararası kültür ve değerleri alabilen ve bunları benimseyerek harmanlayan bireyler yetiştirmektedir. Eğitim sisteminin en önemli araçlarından olan okullar ve bu okullarda uygulanan programlar, bireylerin yetiştirilmesinde ve istenilen vatandaş tipinin şekillendirilmesinde son derece önemlidir. Özellikle, kesintisiz eğitim kademesi olan zorunlu temel eğitim basamağındaki programın, bireylerin hayat boyu kullanacakları temel gereksinimlerini karşılayacak yeterlilikleri kazandırmada ve bireyin topluma uyum sağlamasında hayati öneme sahiptir (Şimşek, 2007). Bu kademede bireylerin eğitimin birçok işlevini yerine getirmeleri beklenir; kendilerini geliştirmeleri, yaşamlarında kullanabilecekleri bilgi beceri ve tutumları kazanmaları, eğitim sistemi içerisinde verilen değerleri ulusal ve evrensel boyutta harmanlayarak günlük hayatlarına yansıtılmaları beklenmektedir (Gürkan & Gökçe, 2006). Bu anlamda eğitimin temel basamağının bireylerin en temel gereksinimlerini öğrenmesi ve yaşadığı topluma uyum sağlaması olduğunu söylemek mümkündür. Bu kademede bireylere okullardaki eğitim programları aracılığıyla bilişsel anlamda okuma-yazma gibi temel bilgiler öğretilir. Duyuşsal anlamda içinde yaşadığı topluma karşı sorumlulukları, hak ve ödevleri ile milli bilinci kazandırmaya yönelik etkinlikler yapılır. Psiko-motor olarak da temel yaşamsal aktiviteler için uygulamalar yapılarak

ince ve kaba motor kas hareketleri fiziksel uzuvları geliştirilir (Fidan & Baykul, 1994). Tüm bu uygulamalar, bireyleri geleceğe hazırlayan etkinliklerdir. Temel eğitim basamağında kazanılan bilgi, beceri ve tutumlar, üst basamaklardaki eğitim programlarının da birer ön koşuludur. Ayrıca topluma uyum sağlayan ve toplum için yararlı olacak, istenilen vatandaş tipinin yetiştirilmesinde de temel görevi görmektedir. Bu eğitim basamağında verilen temel bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler ile temel değerler üzerine üst eğitim basamaklarında yeni beceri ve değerler eklenerek istenilen vatandaş tipi yetiştirilir. Sosyal bilgiler eğitimi bu anlamda istenilen vatandaş tipinin yetiştirilmesi adına tüm temel becerilerin ve değerlerin verildiği en önemli derslerden birisidir (Moffatt, 1957).

Günümüzde yapılandırmacı eğitim anlayışına göre tasarlanıp uygulanan eğitim programı çerçevesinde; eğitim öğretime bakış açımız, öğrenen, öğretene, öğrenme ve öğrenme metodları gibi öğeler başta olmak üzere köklü değişiklikler olduğu görülmektedir. Yapılandırmacı eğitim anlayışından önce öğrenme öğretme ortamı; öğretmen merkezli, öğretmenin aktif olduğu ve öğretmenin bilgiyi doğrudan öğrenciye aktardığı, öğrenciye soru soran ve gelen cevaba doğru ya da yanlış dönütünü veren, tek doğru bilgiyi öğretene kişi iken; öğrenci ise öğretmenini dinleyen, anlamaya çalışan, bilgileri ezberleyen, yeri ve zamanı geldiğinde öğretmenine sözel veya yazıyla bilgileri olduğu gibi aktaran durumundaydı. Eğitim öğretim ortamında öğretmenin egemenliğinde bir süreç işlenirken, öğrenciler öğretmenin müsaade ettiği kadar derslere katılırdı. Hem akademik açıdan hem de sosyal ve duyuşsal açıdan yeterince gelişemezdi. Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımla birlikte gelişen dünya şartlarındaki ayak uydurabilmek adına, bilgiyi mevcut yöntem ve tekniklerle sıkıcı ve monoton bir şekilde anlatmak yerine öğrenciyi sürece katarak, süreçte öğrencinin ilgi, istek, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak, daha somut daha kalıcı zevkli, renkli ve eğlenceli bir şekilde sunan anlayış görülmektedir. Yeni eğitim anlayışı öğrenci açısından da yeni öğrenci profili oluşturmuştur. Bilgiyi öğrenmenden geleneksel metodlarla alıp geri öğretmene ezber yoluyla olduğu gibi veren öğrenci profili yerine bilgiyi kendi deneyimlerine dayandırarak anlamlandırarak, anlamlandırdığı bilgiyi transfer edip günlük hayatında kullanan öğrenci modeli benimsenmiştir (Demirkaya, 2008).

Günümüz eğitim anlayışının eğitim öğretim sürecindeki en somut göstergelerinden birisi de öğrenme-öğretme sürecinde teknolojinin kullanılmasıdır. Teknoloji, insanoğlu için geçmişten günümüze gelene kadar hep merakla takip edilmiş ve kullanılmıştır. Günümüzdeki teknolojik gelişmişlik, insanlığın ilk çağlarından beri gelen birikimlerinin üzerine kurulmuştur (Kongar, 2003). Bugün, eğitim ve öğretim süreçlerini öğrenci için zevkli, renkli, eğlenceli ve dikkat çekici hale getirmenin yanı sıra teknoloji; süreçte maliyetli, tehlikeli ve zaman alıcı öğrenme durumlarını da öğrencilere aktarmada en etkili yollardandır. Teknolojinin eğitim kurumlarında öğrenme-öğretme süreçlerinde kullanılmasının dışında eğitim kurumlarını örgütleme, işleyişine yönelik arşivleme, sınıflama ve sıralama gibi eğitim içeriğine ve yöntemine etkileri vardır (Aksoy, 2003).

Eğitimde teknoloji kullanımı özellikle, sanal tur gibi üç boyutlu teknolojiler, eğitim öğretim sürecine yüksek bilimsel nitelik kazandırmakta, teknik anlamda bilgi ve beceri gerektiren uygulamalar olarak algılanmaktadır. Sanal tur teknolojisi öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciyi günlük hayata sokarak teknolojiyi toplum içinde uygulayan kitleler yaratmaktadır. Teknolojiyi, diğer bir deyişle bilimi gündelik hayata sokan en önemli uygulamalardan birisi, sanal tur uygulamalarıdır. Bilgisayar teknolojisinin eğitim sürecinde birçok uygulama aracı vardır. Sanal tur uygulamalarını diğerlerinden ayıran özellik ise ders dışında da kullanılabilmesi ve derste kullanıldığında öğrencilere gerçeklik hissi yaratmasıdır. Bu özellikte sanal tur uygulamalarına karşı öğrencilerin istekli olmasını sağlamaktadır (Goetsch, 1984).

Günümüz eğitim anlayışında teknoloji kullanımı öğrenme-öğretme sürecinde ortam düzenleyici rehber görevi üstlenen öğretmenler ve süreçte bilgiyi yapılandıran öğrenciler için tercih etme durumundan çok bir gereklilik arz etmektedir (Ünal, 1994). Öğrencilerin sınıfta; içinde ders kitapları, dergiler, afişler, bröşürler veya öğretmen sunumları gibi mevcut ders materyalleriyle gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurabilmeleri ve küresel ölçekte yeterlilikler kazanmaları mümkün değildir. Bu bağlamda, bu tez çalışması öğrencilerin sınıf içinde oturdukları yerlerden sanal tur teknolojisiyle kendi ülkesinde veya dünyanın herhangi bir yerine gidip keşfetmelerini sağlama olanağı verir. Günümüz öğrenci profiline bakacak olursak öğrencilerden beklenen davranışlardan birisi de bilgi edinme noktasında teknolojinin sunduğu bütün imkânları iyi derece kullanabilmesidir (Habermas, 2001).

Eğitimde teknoloji kullanımı üzerine çalışmalar vardır. Eğitimde bilişim teknolojilerini kullanmanın öğrenme-öğretme ortamına yararları şunlardır:

- Öğrencilere öğrenmeleri için yeni konular sunulurken mevcut yöntemlerden ve ders materyallerinden daha etkilidir.
- Öğrenen için öğrenilecek konuya karşı tutum, istek ve ilgileri arttırarak konuya dikkat çekilmesini sağlar.
- Öğrencilerin mesleki gelişimlerinde yardımcı olur.
- Öğrencilerin başta bilgisayar ve internet olmak üzere çeşitli bilişim teknolojilerini kullanma becerilerini arttırır.
- Öğrencilerin ğrenme sürecindeki bireysel farklılıklarına hizmet eder.
- Öğrencilerin sadece bilişsel öğrenmelerini değil, duyuşsal ve psikomotor öğrenmelerini destekler (Gates, 1999).

Dünya toplumlarının gelişmişlik serüveni tarımla başlayıp tarım toplumlarından sanayi ile devam etmiş, gelişmiş sanayi toplumları oluşturulmuştur. Günümüzde gelinen noktada ise, sanayi devriminin oluşturduğu toplumlar, yerini bilgi toplumlarına bırakmaktadır. Bilgi toplumu oluşturma noktasında şüphesiz, en etkili faktör bilgiye ulaşmanın ve bilgiyi dünyanın her yerine hızlı bir şekilde yaymanın yolu olan bilişim teknolojisidir. Bilişim teknolojilerinin hem eğitim amaçlı hem de toplumları bilgi edinme noktasında kullanılan en yaygın teknolojisi internettir. İnternet, dünya üzerindeki bilgi akışının hızlı ve güvenilir bir şekilde yapılmasını sağlayarak, toplumlar arasında bilgi paylaşımı noktasında zaman ve mekân problemini ortadan kaldırmıştır. İnternetle birlikte insanların hayatlarını kolaylaştıracak ve bilgi toplumunun isteklerine ve konforuna hizmet edecek en yeni teknolojilerden birisi de sanal tur teknolojisidir. Özellikle, dünyada bilgi paylaşımlarının artık kesintisiz ve sınırsız olduğu günümüzde paylaşılan her bilgi, insanlarda yeni merak duyguları oluşturmakta ve dünyayı gezme, görme isteklerinde artışa sebep olmaktadır. Özellikle, eğitim sürecinde öğrencilerin merak tutkuları st düzeyde olduğu için; gerçek hayatta gezme, görme, bilgi alma ve araştırma olanağı olmayan yerlere, öğrenciler, sanal tur teknolojisıyla gitmeye başlamıştır. Sanal tur teknolojisi ile artık iki boyutlu gerçeklik noktasında zayıf olan görüntüler yerine üç boyutlu olan uygulayıcısına hareket kabiliyeti veren panoramik görüntülere dayalı destinasyonları öğrencilere sunulmuştur (Arat & Baltacıoğlu, 2016).

Sanal tur, öğrencilere gerçeğe yakın bir deneyim olanağı sağlayarak öğrenme-öğretme sürecinde, öğrencinin dikkatinin çekilmesini sağlamakta ve öğrenciyi öğrenme sürecine güdülemektedir. Bu durum, sanal turu eğitimin her alanında öğrenme-öğretme sürecinde, mevcut yöntem, teknik, strateji, materyal ve araç gerece karşı çok güçlü ve avantajlı hale getirerek öğrencilere yeni fırsatlar sunmuştur (Bayraktar & Kaleli, 2007).

Bu araştırmanın amacı, Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinlikleri kullanımının akademik başarı, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve tutuma etkisini incelemektir. Bunun yanı sıra nitel boyutta araştırmanın amacı Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesidir.

Bu amacı gerçekleştirmek adına yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin 3. ünitesi olan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesindeki sekiz kazanımdan sadece dört tanesi seçilerek deneysel çalışma gerçekleştirilmiştir. Çünkü söz konusu olan diğer kazanımların yapısı ve içeriğinin sanal tur uygulamasının yapılmasına uygun olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, şu kazanımların öğrencilere kazandırılması amacıyla sanal tur uygulaması yapılandırılarak uygulanmıştır:

- Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.
- Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.
- Osmanlı –Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.
- Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

Kazanımlar, sanal tur uygulamalarıyla işlemiş ve öğrencilerin akademik başarıları, Sosyal bilgiler dersine karşı motivasyon ve tutumları incelenmiştir.

Araştırmanın nicel boyutta problem cümlesi, “Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına, Sosyal bilgiler dersine

karşı motivasyon ve tutumlarına etkisi var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri şöyledir:

1. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Deney grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi motivasyon ölçeği öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi motivasyon ölçeği sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi motivasyon ölçeği öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi motivasyon ölçeği öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeği öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
10. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeği sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
11. Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeği öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
12. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeği öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
13. Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına ilişkin yedinci sınıf öğrencilerinin görüşleri nelerdir?

Sosyal bilgiler ders programı incelendiğinde; öğrenme alanları, üniteler, kazanımlar bağlamında, Sosyal bilgiler dersi, teknoloji kullanımı için en uygun içeriğe sahip derslerden biridir. Fakat günümüzde Sosyal bilgiler dersinde, teknolojiyi

kullanma imkânından tam anlamıyla yararlanılamamaktadır (Barth & Demirtaş, 1997). Son yapılan çalışmalarda, teknolojinin ürünleri olan akıllı tahta, projektör, bilgisayar gibi eğitim teknolojileri kullanılmasına rağmen, bilişim teknolojilerindeki gelişme hızı ile Sosyal bilgiler dersinde bu teknolojik ürünlerin kullanılması aynı hızla paralellik göstermemektedir. Teknolojik gelişmelerin eğitime yansımalarının en önemlilerinden bir tanesinin de sanal tur teknolojisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda, Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur uygulamalarının kullanılması, günümüz eğitim anlayışında olduğu gibi yapılandırmacı yaklaşımın göstergelerinden olan; öğrenciyi aktif kılmak, öğrenciyi derse katmak ve öğrencinin kendi öğrenmesine ilişkin sorumluluk almasını sağlamak amacı ile örtüşmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinliklerinin kullanılması, yapılan tez çalışmasının önemliliği ve Sosyal bilgiler alan öğretimi için sanal turun gerekliliğini göstermektedir. Tez çalışması aynı zamanda, geniş bir alan yazın taraması yapılarak Sosyal bilgiler öğretiminde en yeni teknolojilerden biri olan sanal tur teknolojisinin kullanılması noktasında yeni etkinlikler, uygulamalar, yaklaşımlar ve yöntemler konusunda detaylı bilgiler sunmuştur. Araştırmanın önemi bağlamında, yapılan tez çalışmasını araştırmanın, alt problemlerini oluşturan bilgi ve becerilerin tanımlanması, var olan durum tespiti, gelişim sürecinin takibi ve düzeyinin belirlenmesi, uygulanması gereken değerlendirme yöntemlerinin neler olması gerektiği noktasında güncel bilgiler vermekte, bu durum da Sosyal bilgiler alanında yapılması planlanan gelecek araştırmalar için yol gösterici olma özelliği taşımaktadır.

Yapılan tez çalışmasında ortaya konan veriler ışığında, Sosyal bilgiler dersinde, pasif, derse katılmayan, merak tutkuları yeterince karşılanamamış, imkânsızlıklar yüzünden göremedikleri yerleri merak eden öğrencilere sahip Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanal tur teknolojisi kullanımıyla ilgili bilgiler içeren bu tezden yola çıkarak, öğrencilerinin derslerde dikkatlerinin çekilmesi, öğrencileri aktif kılmak, öğrencilerin merak etme dürtülerini desteklemek gibi öğrenciyi süreçte dinamik tutacak etkinlikler yaptırabilmeleri noktasında önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu da yapılan bu araştırmanın başka bir önemidir.

Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına yönelik alan yazın incelendiğinde az sayıda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu araştırma, Sosyal

bilgiler öğretimi ve sanal tur etkinlikleri konusundaki çalışmaların sınırlı sayıda olması ve çalışmanın özgün olması nedeniyle önemlidir.

Araştırma, Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin gitme imkânı bulamadığı bir yerin ya da mekânın sınıf ortamına taşınmasında büyük öneme sahip olan sanal tur uygulamalarının derslerde etkinlik olarak yaptırılabilmesi için önemlidir. Araştırmayı önemli kılan bir diğer sebep ise, öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak değerlendirme yoluyla katkılar, sınırlılıklar ve sanal tur etkinliklerinin kullanımına ilişkin veriler ortaya koymasındadır.

Araştırmada, bazı başlangıç noktalarının, ayrıca kanıtlanmasına gerek görülmeden, “doğru” olarak kabul edilmesi gerekir. Bu kabule, varsayım (sayıtlı, faraziye, “assumption”) denir. Varsayım denenmeyen bir yargıdır. Araştırma sonuçlarının geçerliği bu yargıların doğruluğuna bağlıdır (Karasar, 2005). Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

- Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin 3. ünitesinin sanal tur uygulamaları ile ders işlemeye uygun dört kazanımı (1, 3, 6, 8) olduğu,
- Sanal tur uygulama etkinliklerinin bu 4 kazanımı (1, 3, 6, 8) karşıladığı,
- Seçilen sanal tur uygulama etkinlikleri sırasında başvurulan uzman görüşünün yeterli olduğu,
- Kontrol altına alınamayan değişkenlerin deney ve kontrol grubunu aynı oranda etkilediği,
- Öğrencilerin ölçme araçlarını yanıtlarken beceri, duygu ve düşüncelerini samimi olarak yansıttıkları,
- Öğrencilerin odak grup görüşmesi sırasında sorulan sorulara samimi ve gerçek cevaplar verdiği,
- Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin öğrenmeye karşı ilgilerinin eşit olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- 2017-2018 eğitim-öğretim yılı (güz dönemi) İzmir ili Bornova ilçesindeki Doktor Cavit Özyegin Ortaokulu, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu, Hilal

Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu ve Yavuz Selim Ortaokulu'nun yedinci sınıfında öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.

- Araştırmanın konusu, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca onaylanan yedinci sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan "Türk Tarihinde Yolculuk" ünitesi ile sınırlıdır.
- "Türk Tarihinde Yolculuk" ünitesinin 1, 3, 6 ve 8. kazanımları ile sınırlıdır.
- Araştırma, katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'de bir devlet okulunda öğrenim görmekte olan tüm ortaokul öğrencileri oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcılarını ise Türkiye'de üç devlet okulunda ortaokul yedinci sınıfa devam etmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmada yer alan temel kavramların tanımları aşağıda yer almaktadır:

Sanal tur: Sanal turlar insanlara belli hedefler doğrultusunda bilgi, tanıtım ve hizmet sunmayı amaçlayan, gerçek mekânın elektronik ortama aktarılarak görüntü, hareket, ses, tasarım ve yazı ile desteklenen sanal gerçeklik ürünüdür.(Özen, 2006)

Eğitim Teknolojisi: Eğitimde kullanılan materyalleri, etkinlikleri öğrenmenin amacına hizmet etmek için uygun bir şekilde düzenleyerek öğrenme-öğretme sürecine katkı sağlamaktır (Baldwin ve Down, 1981).

Bilgisayar Destekli Öğretim: Bir bilgisayar düzeneğinde mouse veri girişi için klavye ve girilen verilerin görüntülenmesi; bir ekrandan oluşan ve sisteme programlanan dersler yoluyla öğrenciler için derslerin veri girişi, analizi ve görüntülenmesini sağlayan, konuyu öğretmeyi amaçlayan bir eğitim sistemidir (Kerwin, 2001).

Tutum: Bireyin, belli durumlar sırasında, davranış şeklini önceden seçtiği zihinsel durum ve belli koşullar altında özel tercih ve kararları seçme eğilimi (Şimşek, 2000) olarak tanımlanabilir.

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
NCSS	: ABD’de Millî Eğitim Derneğinin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
AECT	: Eğitimde İletişim ve Teknoloji Derneği
CIT	: Öğretim Teknolojileri Komisyonu
Ö.	: Öğrenci

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLGİLER

1.1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI

Biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insan; tüm fizyolojik ihtiyaçları için doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu ortamla iletişim ve etkileşim içinde olmaktadır. İlk iletişim kurma şekli olan ağlama eylemi, büyüme ve gelişme ile yerini gülme, işaret etme ve sözel olarak ifade etme eylemlerine bırakmaktadır. Bu gelişim süreci, insanın içinde bulunduğu ortama ve topluma uyum sağlayabilmesi, toplumun özellik ve kurallarına uygun davranışlarda bulunabilmesi için oldukça önemlidir (Erden, 2000).

Bireyleri hayata hazırlayan ve bireylere toplumsal kimlik altında istenilen davranışların kazandırılmasında eğitimin önemi büyüktür. Eğitim ile bireyler hem yeteneklerini keşfedip geliştirmekte hem de toplumun kültürel kodlarını benimseyerek kendilerini geleceğe hazırlamaktadırlar. Bireylerin bireysel ve toplumsal gelişime katkıda bulunarak kendilerini gerçekleştirmelerinde şüphesiz en önemli etkenlerden bir tanesi de eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü okullarımızdır. Bu bağlamda Erden (tarihsiz)'e göre bireyin toplumsal yaşama uyum sağlama süreci okullarımızda uygulanan programlar ile bireye kazandırılmaya çalışılmaktadır. Aslan (2016)'a göre eğitim sistemi içerisinde okutulan ve bireye geçmiş nesillerdeki kültürü ve toplumsal yapıyı aktararak gelecek kuşakta bireyin bu yapıya uyum sağlamasını sağlayan Sosyal bilgiler dersidir.

Bireyin toplumsal yapıya uyum sağlamasında etkili olan ve bireyi hayata hazırlayan Sosyal bilgiler ile ilgili çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Sosyal bilgiler içinde birçok disiplin ve bilim dalı barındıran bir yapıya sahip olduğu için tanımıyla ilgili ülkemizde ve dünyada alan yazına girmiş farklı tanımlar bulunmaktadır (Öztürk, 2012). Bunun yanı sıra Sosyal bilgilerin okullarda ders olarak okutulması üzerine de tüm dünyada ortak bir görüş olmadığını söylemek mümkündür. Amerika merkezli bazı eğitimciler, Sosyal bilgileri özellikle iktisat ve felsefe gibi Sosyal bilim

merkezli bilgilerin öğretilmesi amacıyla kullanırken; Sosyal bilgilerin ders olarak okutulmasıyla ilgili ikinci bir görüş ise; sosyoloji ve psikoloji gibi toplumu ve bireyin toplumla olan ilişkisini ele alan konuları nesilden nesile kültür aktarım aracı olarak kullanmak için okutulmasıdır. Sosyal bilgilerin okullarda ders olarak okutulmasıyla ilgili üçüncü görüş ise, evrensel anlamda kültürel çeşitliliğe değinmek ve tüm dünyada ortak bir değer yargı sistemi oluşturarak küresel bir insan yaratma eğiliminde olmaktır. Tabi bu görüşün altında önce yerel ve ulusal boyutta kendi ülkelerinin vatandaşlık haklarını ve ödevlerini bilmeleri daha sonra evrensel anlamda kültürler arası diyaloglar ve evrensel bir vatandaşlık bilincini kazanmaları yatmaktadır. Küresel vatandaşlık için ulusal vatandaşlık yeterlilikleri bir ön koşuldur (Levstik & Tyson, 2008). Bu nedenlerden dolayı Sosyal bilgiler için herkesin üzerinde fikir birliği sağladığı genelgeçer evrensel bir tanım yapılamamaktadır. Sosyal bilgileri tanımlamanın bütün bu zorluklarına rağmen Sosyal bilgiler alanında kabul görmüş en genel tanımlardan biri de, psikoloji, felsefe, sosyoloji gibi toplumu inceleyen Sosyal bilimlerin farklı bilgilerini ve bilimsel çalışma sonuçlarını çocukların okullarda anlayabileceği seviyede ve anlayabileceği şekilde sunulmasını amaçlayan, bu bilgiler ışığında bireyin öğrendikleriyle topluma uyum sağlaması ve kendini geliştirmesi amacıyla kullanabileceği bilgilerin öğretildiği bir derstir (Kaur, 2012).

Sosyal bilgiler eğitimi, dünyada Amerika Birleşik Devletleri merkezinde ilerleme göstermiştir. Sosyal bilgiler eğitimcileri uzunca bir müddet üzerinde uzlaşabilecekleri bir Sosyal bilgiler tanımı yapamamışlardır. Sosyal bilgilerin tanımıyla ilgili son noktayı ise; dünyada Sosyal bilgiler eğitimi ile ilgili en kapsamlı kuruluş olan Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi, 1992 yılında dünyadaki en genel, en kapsamlı ve günümüzde de geçerliliğini sürdüren bir tanım yapmıştır (Aslan, 2016). Bu tanım, Sosyal bilgiler eğitimcileri tarafından kabul görmüş ve evrensel bir Sosyal bilgiler ağı kurma adına önemli bir adım olarak kabul edilmiştir. Bu tanıma göre Sosyal bilgiler:

“Sosyal bilgiler, toplumu bir arada tutan ve insanın toplumla uyumunu sağlayan, tüm bilimleri çocuklardaki vatandaş olma bilincini geliştirmek amacıyla bir araya getiren bir derstir. Sosyal bilgiler dersi; kendi içinde barındırdığı ve bütünleştirdiği tarih, coğrafya, arkeoloji, antropoloji, hukuk, din, psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerin yanında, fen ve doğa bilimleri ile de bir koordinasyon sağlayarak bireyi çok yönlü geliştirmeyi amaçlar. Sosyal bilgiler, bireyi içinde yaşadığı topluma uyum sağlamanın yanında kendi kültürünü ve

değerlerini bilen, toplumsal norm ve kuralları tanıyarak hak, ödev ve sorumluluklarını yerine getiren bir vatandaş olma bilincini kazandırmaktır. Sosyal bilgiler ulusal anlamda bireye kazandırdığı vatandaşlık bilincini küresel ve evrensel değerleri bilen ve yansıtan bir dünya vatandaşlığı bilinciyle ilişkilendirir ve önce ulusal sonra evrensel anlamda bir kültür, değer ve normları bilen kullanan ve sorumluluğu alan vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar. Sosyal bilgiler bireylere kazandırdığı bu nitelikleri hem yerel hem de evrensel anlamda toplum yararını gözeterek kullanmayı ve topluma fayda sağlayacak bilinçte olmaları için gerekli bilgi, beceri ve tutumu kazandırmayı amaçlar (NCSS, 1992).”

Amerika Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'nin yapmış olduğu bu tanıma göre; Sosyal bilgiler dersi, toplumsal bilimleri ve istenilen vatandaşlık özelliklerini bireylere kazandırmak amacıyla oluşturulmuş geniş bir çalışma alanıdır. Sosyal bilgiler öncelikle bireylerde kendi yerel kültürünü bilen tanıyan ve uygulayan bir ulusal vatandaşlık bilinci kazandırıp, daha sonra da farklı kültürel değerlere ve normlara saygı duyan, kültürel farklılıkları bir zenginlik olarak görebilen, demokratik bir dünya vatandaşlığı bilinci kazandırmaktır. Diğer bir deyişle, Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır (Savage & Armstrong, 2007).

Wesley ve Wronski (1937) Sosyal bilgiler dersinin gelişen ve değişen toplumun devamlılığı ve düzeni için gerekli bir ders olduğunu, temel amacının yeterli olgunluğa erişmiş vatandaşlar yetiştirmek olduğunu ifade etmiş ve Sosyal bilgileri “Pedagojik amaçlarla sosyal bilimleri basitleştirerek kaynaştıran ders” olarak tanımlamıştır.

Sosyal Bilgiler ile ilgili en kapsamlı tanım 2005 yılında Sosyal bilgiler programını hazırlayan komisyon tarafından yapılmıştır (Tay, 2013). MEB (2005) Sosyal bilgileri;

“Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” şeklinde tanımlamıştır.

Erden (2000) Sosyal bilgileri ‘‘İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı’’ olarak tanımlamaktadır.

İnan (2014)’ a göre Sosyal bilgiler, kavrayış düzeyleri gözetilerek Sosyal (beşeri) bilimlerin gerçek hayat ve yaşanan toplumla ilgili seçilmiş konularına yer veren derstir.

Sosyal bilgiler dersi, öğretim planlarına girdikten sonra, çeşitli formal ve üzerinde nispeten uzlaşmanın olduğu fakat tam olarak genelgeçer olmayan bazı tanımlar da yapılmıştır. Bu tanımlardan en kapsamlısını yapan Dunn (2016)’a göre Sosyal bilgiler insan toplulukları ve insan topluluğundaki organizasyonlar, sosyal bir grubun üyesi olan insanla ilgili her şeydir. Bu tanımdan sonra uzun bir müddet Sosyal bilgilerdeki tanım sorunu yine devam etmiştir. Bu tanım yapıldıktan sonra Sosyal bilgilerin farklı ülkelerde okutulma amaçları, ülkelerin Sosyal bilgiler dersine yüklediği misyonlar ve dünya üzerindeki etkileri Sosyal bilgilerin yeniden tanımlanması gereğini ortaya koymuştur. Böylelikle, tekrar bir Sosyal bilgiler tanımlama tartışmaları başlamıştır. Yapılan en geniş Sosyal bilgiler tanımlarından birisi de bireylerin topluma uyum sağlamaları için bireylere gerekli olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktır (Ross, 2006).

SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.1. Dünyada Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler eğitiminin, ne zaman ve dünyanın neresinde başladığını tarihsel kaynaklar bize kesin olarak verememektedir. Sosyal bilgiler eğitiminin mantığına ve programın özüne baktığımızda, tarihsel kaynaklar bizleri Sosyal bilgiler eğitimi adına, tarihsel süreçte Pers imparatorluğu ile Antik Mısır’a kadar götürmektedir. Perslerde ve Eski Mısırlılarda toplumda uyum sağlayan ve bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen bazı normlar olduğu bilinmektedir. Yaylak (2010)’a göre toplumsal normlar ve kurallar bu medeniyetlerde nesilden nesile bir eğitim aracılığı ile aktarıldı. Bu aktarım sayesinde topluma yeni katılan bireyler topluma uyum sağlamada zorluk

çekmezdi. Bu durum Sosyal bilgilerin temelinde de var olan topluma uyum sağlayan bireyler yetiştirme misyonu ile birebir örtüşmektedir. Tarihte Sosyal bilgiler, Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu'nda da karşımıza çıkmaktadır. Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde Sosyal bilgilerin kapsamına giren konular ilk çağlardan itibaren batı medeniyetini kuran okullarda okutulmaya başlanmıştır. Heredotes, Thukydides, Aristo ve Eflatun gibi bilginler aynı zamanda öğrencilerine belli başlı yöntemlere göre yeni bir şeyler öğreten öğretmenlerdir. Dünyadaki köklü medeniyetlerden biri olan Çin'de Sima Qian (M.Ö. 145-86) ve Du-Yu (732-812) dönemlerinde okullarda Sosyal bilgiler kapsamına giren dersler okutulmuş ve toplumsal bir uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır (Bilgili, 2008). Bilindiği üzere, Antik Roma'da aritmetik ve geometri gibi bilimler gelişmiştir. Bu bilimlerin yanında Antik Roma'da toplumsal barışı sağlamak ve Sosyal bilimlere temel oluşturmak adına, başta felsefe olmak üzere tarih, coğrafya ve hukuk gibi bilimler de verilmektedir. Sosyal bilgilerin birden fazla bilimin içindeki bilgilerden oluştuğunu düşünürsek Antik Roma'da sosyal bilimleri kullanarak sosyal bilgilerle aynı amaçlara hizmet etmiştir. Dünyanın en önemli medeniyetlerinden birisi olan Türk İslam Medeniyeti'nde ise Selçuklu Nizamiye Medreseleriyle başlayan ve Osmanlı Medreseleriyle devam eden medrese geleneğiyle Sosyal bilgiler kapsamındaki konular okutulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle tarih ve coğrafya derslerinin yanında toplumsal anlamda birliktelik ve dayanışmayı arttırmak amaçlı hukuk dersleri özellikle okutulmuştur. Avrupa da ise aynı dönemde Paris, Bologna ve Oxford gibi okullarda dönemin şartlarına uyarlanarak Sosyal bilgiler kapsamına giren dersler okutulmuştur (Kılıçoğlu, 2009). Sosyal bilgiler kapsamındaki derslerin, tarihte Antik Yunan'a kadar uzanan bir geçmişi olmasına rağmen, okul programlarına düzenli ve planlı bir şekilde girişi ve örgün eğitim kurumlarında okutulması, büyük ölçüde sistematik olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da Sosyal bilgiler kapsamına giren derslere kayıtsız kalmamış ve okul programlarına alarak eğitimine yansıtmıştır. Sosyal bilgilerin tarihsel gelişimine bakıldığında XX. Yüzyıla kadar hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de dünyadaki diğer devletlerde tarih, coğrafya, ekonomi, psikoloji gibi tek disiplinli bir anlayışla okutulmuştur (Öztürk, 2007).

Dünyada Sosyal bilgilerin bir ders olarak okullarda okutulması fikrini ise 1780'li yıllarda bir toplum bilimci ve felsefeci olan ünlü Fransız düşünür Marquis de

Condercet savunmuştur. 18. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri toplumunda üniter yapıdan kaynaklanan bazı toplumsal sorunlar görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri bu toplumsal sorunların çözümü için çeşitli siyasi, sosyal ve ekonomik reform önlemleri almıştır. Bu önlemlerden birisi de topluma beraber yaşayabilmeleri için bir eğitim programı vermektir. Toplumsal uyum amacıyla ahlak ve etik eğitimi verilmektedir. Bu ahlak ve etik eğitiminin içinde ise en önemli konu başlığı ise; toplumsal norm ve kuralları bilen, bunları uygulayarak günlük hayata uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmektir. 1892 yılına gelindiğinde ise Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Eğitim Konseyi devletin farklı milletlerden oluşan üniter yapısını korumak ve bir “Amerika toplumu” oluşturmak adına bugünkü yapısına benzer bir Sosyal bilgiler ders içeriği hazırlamıştır. Sosyal bilgiler dersinin içeriğinde 1892’li yılların Amerika Birleşik Devletleri için ortak bir tarih dersi, coğrafya dersi ve “Amerikan Vatandaşlığı” projesine hizmet eden ortak bir vatandaşlık ve ulusal toplum oluşturmayı amaçlayan vatandaşlık dersleri bulunmaktadır. 1900 lu yıllara gelinceye kadar bu dersler Amerika Birleşik Devletleri’nde Sosyal bilgiler adı altında okutulmuyordu. Sosyal bilgiler (Social Studies) terimi Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk defa 1916 yılında kullanılmaya başlanmıştır (Can, Yaşar, & Sözer, 1998).

Günümüzdeki anlamda Sosyal bilgiler terimi, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Amerika Eğitim Derneği, ülkedeki eğitim sistemlerini düzenlemek ve var olan eğitimi daha sistemli hale getirmek amacıyla 1970’lu yıllarda eğitim komiteleri oluşturmaya başlamıştır. 1912 yılında “Orta Öğretimi Yeniden Düzenleme Komitesi” kurulmuş, bu komite tek tek derslerle ilgili düzenlemeler yaparak, eğitim sistemlerini daha istendik planlı ve programlı bir hale getirmekle görevlendirilmiştir. 1912 yılında Orta Öğretimi Yeniden Düzenleme Komitesi’nin alt komisyonlarından birisi de “Sosyal Bilimler Komitesi”dir. Fakat bu komite isminden dolayı bütün Sosyal bilimleri kapsadığından, Sosyal bilgilere yeterince önem verilmediği gerekçesiyle Thomas Jesse Jones’ın önerisi ile komitenin adı “Sosyal Bilgiler Komitesi” olarak değiştirilmiştir (Aslan, 2016). Sosyal bilgilerin eğitim alanında ilk defa bu kadar önemli görüldüğü ve eğitim yapılanmasında ilk defa tek başına bir ders olarak görülmesi gerektiği anlayışı burada ortaya çıkmıştır (Evans, 2004). Sosyal bilgiler dersinin tarihsel gelişimine bakıldığında Dünya tarihinde ders

adı olarak ilk kez 1916 yılında ABD’de kullanıldığı bilinmektedir. Aynı zamanda Sosyal bilgiler dersinin mucidinin de Thomas Jesse Jones olduğu kabul edilmektedir. Farklı alanlarda çalışmaları bulunan Thomas Jesse Jones 1907 yılında göçmen çocukların göç ettikleri toplumlara uyumunu kolaylaştırmak amacı ile “Southern Workman” gazetesinde ilk kez “Sosyal bilgiler” kavramından söz etmiştir. 1916 yılında ise ABD’de hazırlanan bir eğitim raporunda “iyi vatandaş yetiştirmek” kavramını temele alan dersin teklifini sunmuştur. Bu çalışmalar sonucunda 1916 yılında ilk kez “Sosyal bilgiler dersi” ders adı olarak ABD’de kullanılmaya başlamıştır. 1921 yılında da ABD’de “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi” (National Council for the Social Studies-NCSS) kurulmuştur (İnan, ve diğerleri, 2014).

1.1.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de Sosyal bilgilerin gelişimine bakıldığında ise Türklerin İslamiyet’i kabul etmeden önceki yaşam tarzlarının eğitime yansımalarıyla Sosyal bilgiler kapsamına giren konular yaygın eğitim olarak verilmekteydi. Hunlar, atlı yaşayan göçebe topluluklardır ve atlı yaşayan göçebe topluluklarda ergonomik olmak ve hızlı hareket etmek için savaşçı bir teşkilat ve eğitim sistemi geliştirmek zorunludur. Atlı toplumlar, kısa sürede harekete hazır olacak şekilde hazırlanmalıdır ve bu hazırlık esnasında kimin ne iş yapacağı bellidir. Eli silah tutan ve düşmanla savaşacak olanların nerede ve nasıl görev yapacakları, kadınları ve çocukları, kimlerin nerelerde koruyacakları önceden bilinir. Bütün bu yapılacakları topluma öğreten bir kurum yoktur. Bütün bu yapılacakları topluma asırlardan beri devam eden ve olgunlaşan töre, toplumun köklü örf, adet ve gelenekleri öğretir. Göktürklerin yaşam tarzları Hunlardan farklı değildi. Kendilerine 38 harfli bir alfabe geliştirmişler. Sosyal konuları, toplumu ilgilendiren öğretileri, sözlü töre aracılığıyla vermenin yanında yazılı eğitimi de kullanmışlardır (Akyüz, 2010).

Sosyal bilgiler kapsamındaki derslerin Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk kez okutulması, Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tekabül etmektedir. Bu derslerin okutulduğu öğretim kademelerini, kurumlarını ve öğretilecek yaş, seviyeyi günümüzdeki Milli Eğitim Bakanlığı’na eşdeğer görev ve uygulama sahasına sahip olan dönemin kurumu, Maarif Nezareti’ne bağlı, Usul-i Cedide belirler. Sosyal bilgiler dersi, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde Usul-i Cedide’ye uygun eğitim veren

günümüzdeki ilköğretim kurumları benzeri olan iptidailerin programında yer almıştır. Sosyal bilgiler derslerinin Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki gelişiminde günümüze biraz daha yaklaşarak 1904 yılına bakıldığında, ülkedeki tüm kademelerdeki okullar için yeni bir öğretim programı yayınlanmıştır. Yayınlanan programda Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu askeri, ekonomik ve özellikle sosyal buhranların kaynağı olarak görülen milliyetçilik akımlarının etkisini bir nebze kırmak ve tüm Osmanlı tebaasını dil, din, ırk, mezhep farklılığı gözetmeksizin aynı ortak paydada buluşturan “Osmanlıcılık” fikir akımını tabana uygulamak amacıyla “Muhtasar Tarih-i Osmani” dersi konulmuştur. Bu dersin ülkedeki farklı etnik grupları ortak bir paydada buluşturmak ve Osmanlı vatandaşlığı yaratmak gibi bir misyonu vardır. Bu ders 1913 yılına kadar okutulmuş ve 1913 yılına gelindiğinde Muhtasar Tarih-i Osmani dersinin yanına özel bir kanun olan Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati kanunu ile sosyal bilgiler derslerinin bugünkü kapsamına daha yakınlaşmasını sağlayan Malumat-ı Medeniye dersi ile Ahlakiye, Ahlakiye ve İktisadiye dersleri konularak tarih ve coğrafya kapsamında olan sosyal bilgiler dersleri genişletilmiş ve toplumsal barışı sağlamak, toplumsal düzeni geliştirmek adına eğitim-öğretim faaliyetleri işe koşulmuştur. Bu dönemde toplumsal sorunların çözümüne kalıcı bir hamle olarak Sosyal bilgiler kapsamındaki dersler görülmüş ve bu derslerin kapsamı genişletilerek hem görgü kuralları hem ekonomik tedbirler hem de nasıl bir arada barış içinde yaşanabileceği, Sosyal bilgiler derslerinin kapsamında verilmeye çalışılmıştır (Safran, 2008).

“Sosyal Bilgiler” dersinin dünya tarihinde, ülkemiz tarihinden önce yer aldığı düşünülse de Osmanlı Devleti zamanında Sultan Aziz döneminde; ortaokullarda “Tarih-i Umumi” ile “Tarih-i Osmani ve Coğrafi” adıyla “Sosyal Bilgiler” alan derslerinin okutulduğu bilinmektedir. 1904 yılında ise; II. Abdülhamit döneminde ilkokul programında yer alan “Muhtasar Tarih-i Osmani” dersinin bugünkü “Sosyal Bilgiler” dersinin tarihimizdeki ilk örneklerinden olduğu çıkarımı yapılabilmektedir (İnan, 2014). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal bilgiler kapsamına giren konular medreselerde ve sıbyan mekteplerinde din temelinde verilirdi. Sosyal bilgiler kapsamındaki dersler, kurumlara ve öğretim düzeylerine göre değişen saatlerde ve sürelerde verilmiştir (Sözer, 1998).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yetiştirilmek istenen vatandaş tipinde de değişimler olmuştur. Devletlerin ideolojik olarak varlığını sürdürebilmesi için, arkadan gelen genç neslin devletin ideolojisini benimsemesi ve ilerletmek için çalışması gerekmektedir. Bu ancak genç nesillerin eğitilmesiyle yapılabilir. Bu bağlamda bakıldığında, dünyadaki devletler eğitimi önce ideolojik amaçlarla yaparlar ve kendi varlığını devam ettirebilmek için var olan ideolojiyi benimseyen ve geliştiren birey yetiştirmek için kullanırlar. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de varlığını sürdürebilmek için cumhuriyet ideolojisini gelecek nesillere aktarmak ve Cumhuriyeti geliştirecek bireyler yetiştirecek bir eğitim programına ihtiyaç duymuştur. Bu amaçla, 1924 programında yer alan tarih ve coğrafya dersleri revize edilmiş ve aynı programda yer alan ‘‘Musahabat-ı Ahlakiye (Musahabat-ı Vataniye)’’ dersleri de ‘‘Yurt Bilgisi’’ dersine çevrilerek gelecek kuşaklara Cumhuriyet ve Yeni Türk Devleti’nin devamlılığını sağlayacak yeterlilikler kazandırılmıştır. Bu amaçla hazırlanan dersler 1926 programında, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında da tek disiplinli dersler olarak okutulmuştur (Bilgili, 2008).

Türkiye’de ‘‘Sosyal bilgiler’’ dersinin temelini oluşturan dersler; 1924 yılında ‘‘Malumat-ı Vataniye’’ dersi adı altında okullarda okutulurken, 1926 yılında bu ders ‘‘Ahlak Sohbetleri’’ dersleri ile birleştirilerek ‘‘Yurt Bilgisi’’ adını almıştır. 1930-1940’lı yıllarda ‘‘Sosyal Bilgiler’’ dersleri, ‘‘Tarih’’ ve ‘‘Coğrafya’’ ağırlıklı olarak okutulmaktayken, 1960-1970’li yıllarda bu derslere gelen ağır eleştiriler sonucunda ‘‘Tarih’’ ve ‘‘Coğrafya’’ derslerinin ağırlığı azaltılmış, bunun yerine ‘‘Sosyal bilgiler’’ dersini oluşturan diğer bilimlere (Ekonomi, Siyaset Bilimi, Antropoloji, Sosyoloji, Sosyal Psikoloji) ağırlık verilmiştir. Ancak bu tarihe kadar ‘‘Sosyal bilgiler’’ ifadesi ders adı olarak yerini almamıştır (Erden, 2000).

Sosyal bilgiler dersi, ülkemizde ilk defa 1962 yılında İlkokul Müfredatının taslağında ‘‘Toplum ve Ülke İncelemeleri’’ adı altında toplanarak yer almıştır. Bu gelişimin temelinde 1961 Anayasası’nın Kabulü ile okutulan vatandaşlık dersinin yetersiz kalması ve yenilenen yasalar ile gelen kavramların bireylere öğretilmesi amacı yatmaktadır. 1968 yılında ise ‘‘Sosyal bilgiler’’ dersinin ilk kez müfredata girdiği görülmektedir. 1985 yılında ‘‘Sosyal bilgiler’’ dersi müfredattan kaldırılarak bu dersin yerine ‘‘Milli Tarih’’ ve ‘‘Milli Coğrafya’’ dersleri konulmuştur. 1998 yılında ise

zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile yenilenen ‘‘Sosyal bilgiler’’ dersi yeniden müfredata alınmıştır (İnan, ve diğerleri, 2014).

Dünyada Sosyal bilgiler öğretiminde iki model vardır. Bunlardan ilki, Sosyal bilgiler kapsamına giren derslerin tek tek ayrı disiplinler olarak okutulması şeklinde olan ‘‘İngiliz modeli’’dir. İkinci model ise Amerika Birleşik Devletleri modeli olan ve Sosyal bilgiler kapsamındaki derslerin toplu bir anlayışla öğretilmesi esasına dayanan modeldir. Sosyal bilgilerin Türkiye’de tek bütünleştirilmiş bir ders olarak ve disiplinler arası bir programla okutulması 1960’lı yıllara tekabül etmektedir. 1962 yılında yayınlanan ilkököl programının taslağına bakıldığında, ilkökölün amacı; ‘‘Kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat’’ kavramlarıyla belirlenmiş ve bu kavramların etrafıca ele alınan bir sosyal bilgiler dersi hazırlamak amacıyla ‘‘Sosyal bilgiler dersi’’ isim olarak kaldırılmış ve onun yerine ‘‘Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri’’ 1962 yılında yayınlanan ilkököl taslak programındaki kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve sosyal hayat olan üç kavrama göre yeniden birleştirilerek disiplinler arası bir yaklaşımla yeni bir ders olan ‘‘Toplum ve Ülke İncelemeleri’’ dersi olarak programa konulmuştur (Sönmez, 2005).

1962 programında ‘‘Toplum ve Ülke İncelemeleri’’ dersi adıyla okutulmaya başlanan Sosyal bilgiler konuları, 1968 yılına gelindiğinde eğitim programlarındaki Amerika Birleşik Devletleri etkisiyle yeniden ‘‘Sosyal bilgiler’’ adıyla okutulmaya başlanmıştır. ABD’de 1960lı yıllarda var olan Sosyal bilgiler programlarının yenileşme hareketlerinin etkisiyle de yeni Sosyal bilgiler akımı Türkiye’deki sosyal bilgiler öğretim programlarına yansıtılmış.Fakat alt yapı eksiklikleri ve öğretmen yeterlilikleri gibi sebeplerden dolayı başarılı olunamamıştır (Öztürk & Otluoğlu, 2005). Türkiye’deki okullarda yeni Sosyal bilgiler akımının getirdiğı öğretim programlarını uygulayacak donanımda okulların bulunmaması, okullardaki araç ve gereçlerin programın kazandırmak istediğı özellikleri öğrencilere kazandıramaması, eğitim ve öğretimin çok geleneksel düzeyde yapılması, öğretmenlerin de okullardaki fiziki ve donanımsal yapıya ayak uyduramaması ve kendilerini yenilememesi gibi gerekçelerden dolayı Türkiye’de Sosyal bilgiler dersi geleneksel anlayışla sürdürülmüştür.

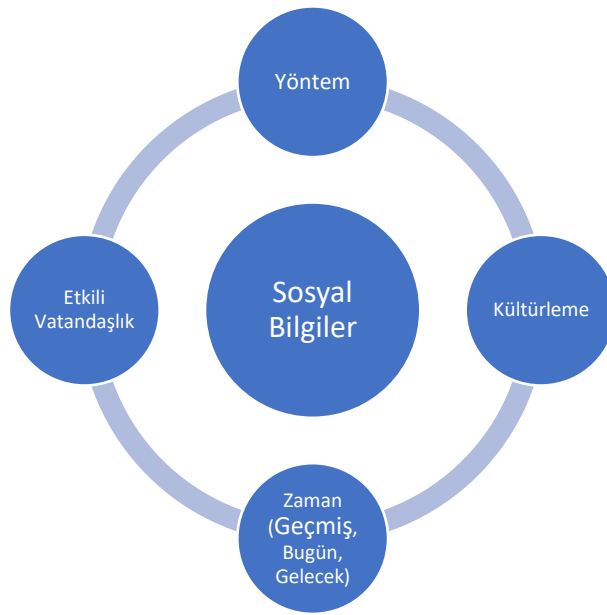
Sosyal bilgiler dersinin Türkiye’de gelişimine bakıldığında 1968 programıyla ilk kez ‘‘Sosyal bilgiler dersi’’ adı altında ilkököl programlarında okutulmuştur. Ortaokullarda okutulması ise 1975 yılında programda yapılan değişiklikle olmuştur. 1985 yılına gelindiğinde ise Sosyal bilgiler dersleri tekrar tek disiplinli anlayışa dönmüş ve ‘‘Sosyal bilgiler’’ adı altında üç farklı ders çıkarılmış ve bu şekilde programa konarak okutulmuştur. II. kademedede ‘‘Sosyal bilgiler dersi’’ yerine ‘‘Milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık dersleri’’ okutulmuştur. Sosyal bilgiler dersleri, tekrar toplu anlayışa göre 1998 yılında hazırlanan programla okutulmaya başlanmıştır. Programa göre 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda ‘‘Sosyal bilgiler dersi’’ adı altında okutulmuştur. 2005 yılına gelindiğinde ‘‘Sosyal bilgiler dersleri’’ yapılandırıcı yaklaşıma göre; içerik güncellemesi yapılarak tematik bir şekilde öğrenci merkezli ve işbirlikli öğrenme özelliklerine göre, öğrencilerin günlük hayatla ilişkilendirebilecekleri, proje hazırlayabilecekleri ve karşılaştıkları problemlere çözüm önerileri getirebilecekleri, üst düzey düşünme becerilerini kullanabilecekleri özellikte yeniden düzenlenmiştir (Öztürk, 2007).

Sosyal bilgiler programında en son değişiklik ise 2017-2018 yıllarında yapılmıştır. Yeni 2018 Sosyal bilgiler programında kazanımların azaltıldığı, öğrenme alanlarının 9’dan 7’ye indirildiği ve programa ‘‘Türkiye Yeterlilikleri Çerçevesi’’ ile birey için hayat boyu öğrenmeyi ve gelişmeyi kolaylaştıracak yeni becerilerin eklendiği görölmektedir. Programların yenilenmesinin temellerini; farklı ülkelerde son yıllarda yaşanan program değişiklikleri, yurtiçi ve dışı program üzerine yapılan akademik çalışmalar, çeşitli kurum ve kuruluşların raporları, öğretmen ve yöneticilerden toplanan anket verileri, zümre öğretmenlerin her eğitim-öğretim döneminde oluşturduğu raporlar ve eğitim fakültelerinde hazırlanan raporların incelenmesi sonucunda elde edilen görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler oluşturmaktadır (MEB, 2018).

1.2. SOSYAL BİLGİLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Sosyal bilgilerin kapsamına bakılarak insan ve toplum arasındaki değişkenlerin nasıl yönlendirildiğine dair bilgi sahibi olunabilir (Johnson, 1990). Sosyal bilgiler, birey ve toplum ekseninde geçmiş, bugün ve geleceği anlamamız ve uyum içinde yaşayabilmemiz için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanmamıza,

gelecek kuşaklara aktarmamıza yardımcı olur (Welton, 2004). Bireyin toplumdan beklentileri ile toplumun bireyden beklentilerini ortak paydalarda buluşturmayı amaçlayan Sosyal bilgiler devletin yetiştirmek istediği vatandaş tipinin özelliklerini bireye kazandırarak devletle yani egemen güçle birey arasındaki ilişkileri de düzenler. Bu nedenle, Sosyal bilgiler insanların bir arada yaşaması ve toplum olabilmesiyle ilgili birçok hayati öneme sahiptir ve bir ders olarak değişmez özellikleri bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin dört temel özelliği bulunmaktadır (Safran, 2008).

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Dört Temel Özelliği

Bu dört temel özellik, Sosyal bilgiler dersinin omurgasını oluşturmaktadır. Bu temel özellikleri inceleyecek olursak;

1. Yöntem: Sosyal bilgiler dersi bilindiği üzere, devletin yetiştirmek istediği vatandaş tipinin niteliklerinin verildiği bir derstir. Dolayısıyla, bu derste öğrencilere verilecek bilgiler sıradan, doğruluğu afaki olan bilgiler olamaz. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere verilen bilgiler bilimsel anlamda doğruluğu kanıtlanmış, geçerliliği evrensel olan genelgeçer bilgiler olmalıdır. Bu aşamada, sadece bilgilerin bilimsel süreçler kullanılarak verilmesi Sosyal bilgilerde verilen bilgiler için yeterli değildir. Bilgilerin bilimsel yollarla elde edilmesi

kadar öğrenciye bilimsel süreçlerle verilmesi de önemlidir. Öğrenciler, bilimsel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri için bilimsel bilgi edinme süreçlerini iyi bilmelidir. Burada da Sosyal bilgiler dersinde kullanılan bilgi aktarım yöntemlerine çok önemli görevler düşmektedir. Bilimsel bilgiye ulaşmanın ve bilgiyi bilimsel süreçlerle öğrenciye vermenin bu kadar önemli olduğu bir derste kullanılan yöntem ve tekniklerin önemi de yadsınamaz. Sosyal bilimlere ait olan bilgilerin verilmesinde özellikle öğrenciyi düşünsel ve bilimsel anlamda geliştiren, öğrenciyi aktif kılan yöntem ve teknikler kullanılmalıdır (Safran, 2008). Bu bağlamda, öğretim programlarımızın temelinde yer alan yapılandırmacı yaklaşımın en önemli getirilerinden birisi de derslerde kullanılan yöntem-teknik ve etkinliklerin seçimidir. Bu bağlamda, öğretim programlarımız çeşitlendikçe, kazanımlar arttıkça, disiplinler arası ve sarmal özellikler geliştikçe, kullanılan yöntem ve tekniklerin seçimindeki değişkenlerde çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilikte öğretmenler derste kullanacakları yöntem ve teknikleri seçme konusunda daha alternatifli ve özgür davranışlar sergileyebilmişlerdir. Öğretmenlerin yöntem ve teknik seçimini etkileyen farklılıklar ortaya çıkmıştır. Öğrenciye kazandırılmak istenen bilgi, beceri, tutum ve değerleri etkili bir şekilde kazandırmak adına öğretmenin tercihini etkileyen değişkenler çok boyutlu ve birbirleri ile paraleldir. Derste tercih edilen yöntem ve teknikler, başta öğrenciye kazandırılmak istenen kazanıma hizmet ederken aynı zamanda, çocuğu sürece katarak aktif kılmalıdır. Bunun yanında, okulun ve sınıfın olanaklarına uygun olmalı, öğrencinin ilgi istek ve yeteneklerine cevap verici nitelikte olmalıdır. Tüm bu değişkenlere cevap verebilecek bir yöntem ve teknik seçimi konunun ne kadar etkili verilip verilmediği sorusunun da cevabı olacaktır.

Yapılandırmacı yaklaşımın temel sayıltısı olan öğrenci merkezli yapı, her öğrencinin öğrenirken bireysel farklılıklarına göre öğrenebileceğini ve öğrenme ortamında öğrencilerin birbirinden farklı öğrenme hızına, düzeyine, ilgisine, yeteneğine ve ihtiyacına sahip olduğunu gösterir. Bu da öğretmenin derslerde kullanacağı yöntem ve teknikleri seçerken, öğrencilerin birbirinden farklı olan bireysel özelliklerini göz önünde bulundurarak seçim yapmasını zorunlu kılmaktadır. Öğretmen bu bireysel farklılıklar içinde öğrencilerin öğrenme sürelerini ve öğrenme fırsatlarını sağlayacak şekilde yöntem ve tekniği belirler. Öğretmen derste kullandığı yöntem ve tekniğe bir amaç olarak değil; bir araç olarak bakabilmelidir. Aynı

zamanda, dersin hedef ve kazanımlarına öğrenci merkezli ilkeye uygun etkili ulaşabilmenin en zahmetsiz yollarından birisi de uygun yöntem ve tekniklerle yapılandırmacı anlayış mantığında hayata geçirmektir. Sosyal bilgiler öğretiminin kullandığı veya kullanabileceği yöntem ve tekniklerin zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

2. Etkili Vatandaşlık: Eğitimin birey ve toplum için birden fazla işlevi mevcuttur. Eğitimin en önemli işlevi ise siyasi işlevidir. Ülkelerin eğitim vermeleri için kuşkusuz birden fazla sebep vardır ama ülkeler eğitimi öncelikli olarak siyasi işlevlerini gerçekleştirmek amacıyla verirler. Eğitim siyasi işlevlerinden kastedilen ise devletlerin kendi yetiştirdikleri bireyden devletin ideolojisi ile ilgili talepleridir. Devletler kendi yönetsel varlıklarını ve devamlılıklarını sürdürmek için eğitimi bir sigorta olarak görmektedirler. Böylece devlet, eğitimle devletin ideolojisini ve yönetim rejimlerini bireylere benimsetir, devletin yönetsel olarak devamlılığını eğitimle sağlar. Hiçbir siyasi ideoloji veya devlet yönetim biçimi yoktur ki, eğitimle yeni gelen genç kuşaklara aktarılıp benimsetilmeden kalıcılığı ve devamlılığı olsun. Örneğin; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim biçimi Cumhuriyet'tir. Bizler, eğitim aracılığı ile yeni gelen genç nesillere Cumhuriyeti anlatıp yaşatmak ve ileriye götürmek adına eğitimi kullanırız. Dünyadaki devletler eğitimin siyasi işlevini kendi var olan yönetim biçiminin ve ideolojilerinin varlığını sürdürmek için kullanırlar. Eğitimin devletler için önemi, sadece kendi yönetsel ideolojilerinin devamını sağlamak değildir. Yani ülkenin politik felsefesini koruyan ve geliştiren bireyler yetiştirmenin yanında ülkeye yönetici yetiştirmek, ülkede milli bir bilinç oluşturmak, etkili vatandaş yetiştirebilmek adına vatandaşlık sorumluluklarını hak ve ödevlerini bilen, bunlara sahip çıkan bireyler yetiştirmek ve demokrasi bilincini geliştirmek de etkili bir vatandaş da bulunması gereken diğer özellikler olduğu için sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık özellikleri kazandırılması için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerler özellikle dikkatli bir şekilde verilir (Safran, 2008). Bu bağlamda, Milli Eğitimi Kanunu'na bakıldığında, Türk Milli Eğitiminin genel amacı:

Türk Milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk İnkılap ve İlkeleri'ne ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliği'ne bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven

ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır.

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve beraberlik içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak, nihayetinde Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2018). Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarına bakıldığında ülkede yaşayan tüm fertlerde bulunması gereken nitelikler açıkça belirtilmiştir. Bu niteliklere bakıldığında ise bu nitelikler ülkede var olan yönetim biçiminin öğretilmesi, benimsenmesi ve ileriye götürülmesi adına bireylerde olması gereken niteliklerdir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinin öğretilme amaçları ile Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları paralellik göstermektedir. Sosyal bilgiler dersinin öğretim programı amaçları, etkili vatandaşın özelliklerini sosyal bilgiler bağlamında belirtmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,

4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerler ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretim programının amaçlarında ise Sosyal bilimler ve Sosyal bilgilerin kapsamına giren konularda bireyleri nasıl etkili bir vatandaş olarak yetiştirebileceğimizi gösteren ve bizleri etkili vatandaş olma yolunda yönlendiren

amaçlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, Sosyal bilgiler öğretim programının amacı etkili bir vatandaş yetiştirmektir, denilebilir.

3. Kültürleme: Eğitim bir süreci ifade eder. Bu süreçte, kendi kendine çeviren zaman ve sistemler bütünü içinde bir döngüsel durum veya durumlar yaratır. Bu bağlamda, eğitim, her ne aktarırsa aktarsın sürekli gelecek yeni ve genç nesillere bir aktarım görevi görür. Eğitim her yeni nesile bir önceki neslin örf, adet, gelenek, görenek, değer, tutum ve beceri gibi özelliklerini belli bir sistematik çerçevede aktaran bir sistemdir. Eğitim kültürü aktarmada bir aracı olarak görülebilir, bir başka deyişle eğitim kendi bir kültür aktarım sürecidir (Fidan, 2012). Toplumlar yeni gelen genç nesillere kendi maddi ve manevi kültürünü tanıtır, kültürlerini geliştirmeyi amaçlarlar. Toplumda var olan kültürü tanıtarak genç nesillerin topluma uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Yeni nesile, kendilerinden önceki neslin toplumda var olan kuralları benimsedikleri ve bu kurallar sayesinde toplumdaki kopmadıkları, topluma uyum sağladıkları, eğitim süreci ile aktararak bir nevi kuşak çatışmasının önüne geçilmek istenmektedir. Safran (2008)'a göre toplumsal kültür iki şekilde yaşatılır: Birincisi, toplumda var olan kültürel değerlere sıkı sıkıya bağlı kalarak ve toplumsal değerleri gelecek nesillere olduğu gibi değiştirmeden aktarır, yeni gelen nesillerin de kültürel değerleri aynı hassasiyetle korumasını sağlayarak yaşatılır. İkincisi ise, kültürel değerlerin daha iyi benimsenmesi ve yaşatılması için kültürel değerlerin özüne dokunmadan, yaşanan çağın gereksinimlerine göre şekillendirerek, geliştirerek korumaktır. Eğitim programları incelendiğinde, kültürleme görevinin Sosyal bilgiler dersi ile gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülür.

4. Zaman (Geçmiş, Bugün, Gelecek): Birlikte yaşayan insanların ortak olarak yarattığı ve insanları bir arada tutan maddi ve manevi unsurların hepsi kültürdür ve Sosyal bilgiler dersi bir kültür aktarım dersidir. Kültür, bir toplumun kimliğidir ve o toplumu diğer toplumlardan ayıran maddi-manevi, sözlü-yazılı tüm unsurlarıdır. Kültür birden oluşan değerler sistemi değildir. Kültür geçmişten gelen insanların, toplumu oluşturan, inançlarıyla, değerleriyle, tutumlarıyla birike birike ilerler. Diğer bir deyişle, kültür günümüze geçmişten gelir. Bireylere içinde yaşadıkları toplumun kültürünü öğretmek istiyorsak o bireylere geçmişlerinin de öğretilmesi gereklidir. Birey kültürünü öğrenirken geçmişi öğrenir, geçmişte yaşayan insanların yaşayışlarını, ortaya koydukları eserleri, çevreyi nasıl yapılandırdıklarını, toplumu nasıl

yapılandırdıklarını öğrenir. Bireylerin içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamaları için, o toplumun kültürünü öğrenmeleri; geçmişini ifade ederken kültürü kazanmaları ve yaşamda topluma uyum sağlamaları ise bugünle ilgilidir ki, geçmişten gelen kültürün, bugün hayata aktarılmasını ifade eder. Kültürlenmiş birey bugün içinde yaşadığı topluma uyum sağlar, bunun yanında gelecek genç kuşaklara da kültürü aktarmakla görevlidir. . Safran (2008)'a göre bu süreçte birey kültürü geçmişte öğrenir, bugün yaşar ve geleceğe aktarır.

Sosyal bilgiler öğretiminin en önemli özelliklerinde birisi de birden fazla Sosyal bilim dalındaki bilgileri bünyesinde toplayarak geniş alan disiplinli bir yapıya sahip olmasıdır. Bu durum bize Sosyal bilgilerin multidisiplinler arası bir özelliğe sahip olduğunu da kanıtlamaktadır. Şöyledir; Sosyal bilgilerin içinde yer alan Sosyal bilimlere baktığımızda içinde tarih, coğrafya, felsefe, psikoloji, sanat ve estetik, sosyoloji, siyaset bilimi gibi tek başına bir disiplin olan çalışma alanlarından sadece belli başlı bilgileri alıp, bünyesinde bütünleştirip, kendi içinde disiplinler arası bir yaklaşımla öğrencilere sunan bir çalışma alanıdır (Aslan, 2016). Sosyal bilimlerin içinden aldığı bilgileri öğrencilere sunarken sistematik bir yol izlemesi de Sosyal bilgiler öğretiminin en önemli özelliklerinden birisidir. Bu sistematiki kurarken özellikle yer ve zaman perspektifinden yararlanılması, konuların bütünleştirilmesi ve öğrenciye aktarılması arasında mantıklı ve tutarlı bir etkileşime yol açar (Öztürk, 2012). Sosyal bilgiler öğretiminde disiplinler arası konuların aktarılmasında sadece yer ve zaman perspektifi yoktur. Özellikle son yıllarda Sosyal bilgiler öğretiminde disiplinler arası konuların aktarımında mantıklı ve tutarlı bir akarım ve etkileşim için yeni perspektifler kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar aşağıda kısaca belirtilmiştir;

- Küresel duyarlılık
- Geçmiş-bugün-gelecek boyutu
- Yerel-bölgesel-ulusal-evrensel dengesi
- Bilgi-değer-beceri-dengesi
- Çoğulculuk: farklılıkların uyumu
- Güncel olayların ele alınması
- Tartışmalı konuların ele alınması
- Konuların derinliğine incelenmesi

- Üst düzey düşünme becerilerine odaklanma
- Toplumsal katılım: topluma hizmet yoluyla öğrenme
- İnsan haklarına vurgu
- Barış eğitimi ve çatışmaların çözümü (Aslan, 2016)

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan bu perspektiflerin amacı, daha etkili bir Sosyal bilgiler öğretimi yapmaktır. Sosyal bilgiler öğretimini etkili kılmak için bu perspektifleri kullanmanın dışında süreç öğrenci için anlamlı hale getirilmeli, öğrenciyi öğrenme-öğretme sürecine girmeden önce mutlaka güdülemeli ve öğrenme-öğretme sürecini öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine göre düzenlemeli, öğrenci yaşama yakınlık ilkesi gereği okulda gördüklerinin somut karşılığını yaşamda görmeli ki, yapılandırmacılığın temel sayıltıları ekseninde yaparak yaşayarak öğrensin. Unutulmamalıdır ki, öğrenme sürecinde öğrendiklerinin nerede, ne zaman ve nasıl işe yarayacağını bilen bireye öğrendikleri anlamlı gelir. Sosyal bilgiler öğretimini etkili kılmak için süreci anlamlı hale getirmenin yanında süreç bir bütün olarak öğrenciye sunulmalıdır. Sürecin öğrenciye bütün olarak sunulması için ilk önce öğrenme-öğretme ortamını öğrenciye sadece bilişsel bilgilerin öğretileceği bir ortamdan çıkarmak gerekir. Sosyal bilgiler öğretimi hem bilişsel hem duyuşsal hem de psikomotor bilgilerin öğrenildiği bir çalışma alanıdır. Sosyal bilgiler dersinin konularında öğrencinin zihinsel süreçlerle öğrenebileceği konular olduğu gibi duygularına ve tutumlarına hitap eden değerler öğretimi de yapılmaktadır. Sosyal bilgiler öğrenilenlerin yaşama transfer edildiği bir derstir. Bu da Sosyal bilgiler dersinin uygulama boyutunu ifade eder.

Sosyal bilgiler öğretiminin amacı, diğer derslerin öğretiminin amaçlarından çok önemli bir özellikle ayrılır. Sosyal bilgiler, devletin ve milletin devamının temin edildiği bir derstir ve dolayısıyla Sosyal bilgiler öğretiminde çok yoğun bir değer eğitimi verilmelidir. Değer eğitimi ne kadar etkili verilirse Sosyal bilgilerin etkililiği de o kadar artar. Sosyal bilgiler öğrenme-öğretme sürecini etkili kılmak için, öğrencilerde üst düzey zihinsel becerilerin geliştirilmesi esastır. Zihnini etkili kullanabilen, üst düzey düşünebilen bireyler olaylar karşısında daha mantıklı ve tutarlı kararlar alabilirler, karar verme becerilerini geliştirirler. Bütün bu özelliklerin yanı sıra etkili bir sosyal bilgiler öğretiminin en önemli tamamlayıcısı ise öğrenme-öğretme sürecinde, öğretmen ve öğrencinin rolleridir. Süreçte bilgiye birinci kaynaktan ulaşan,

bilgiyi organize edip aktif bir şekilde yaparak yaşayarak öğrenen bir öğrenci ve o öğrenciye rehberlik eden bir öğretmen, diğer tüm özelliklerin tamamlayıcısıdır ve etkili bir Sosyal bilgiler öğretimi yapmanın da en önemli koşuludur ((NCSS), 2014).

2005 Sosyal Bilgiler programının vizyonu incelendiğinde eski programın vizyonu ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. 2005 programının en önemli farkı ise; programın vizyonuna ait temel öğelerin, uygulanan etkinlikler içerisinde öğrenenlere beceri ve değer olarak kazandırılmasının amaçlanmış olmasıdır (Yazıcı ve Koca, 2011). 2005 yılı Sosyal Bilgiler programı incelendiğinde, programda vizyonun açıkça belirtildiği görülmektedir. Programda, Sosyal Bilgiler dersinin vizyonu, aşağıdaki ifadelerle belirtilmiştir;

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılablarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” (MEB, 2005).

2005 yılından sonra yenilenen 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında MEB (2018) yeni programın amacını ve gerekçesini;

“Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır” şeklinde özetlemiştir.

1.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TEMEL AMAÇLARI

Sosyal bilgiler birey ile toplum arasında uyumu sağlayan bir programdır. Bu bağlamda, bireyin topluma uyum sağlaması adına eğitimin yerine getirmesi gereken işlevleri, Sosyal bilgiler yerine getirmektedir. Sosyal bilgiler, eğitim kavramının

içindeki “esas”ı oluşturması bakımından önemlidir (Binbaşıoğlu, 1981). Bireylerin çevresini gözlemleyerek, çevresiyle hem uyum hem de etkileşim içinde olması, doğayı tanınması, koruması, hem kendi davranış ve tutumlarını hem de çevresinin davranış ve tutumlarını doğaya ve değişen ilişkilere göre ayarlaması, Sosyal bilgilerin bireylere tam anlamıyla verilmesiyle mümkündür (Uğurlu, 2007). Bu nedenle, Sosyal bilgilerin kazanımlarının bireylere aktarılması, bu bireylerin toplum içinde etkin birer vatandaş olmalarına yardımcı olduğu gibi bu bireylerden oluşan toplumun da daha verimli ve sağlıklı olmasına katkı sağlar.

İnsanların oluşturduğu ilk topluluklarda dahi, topluluğun uyum içinde yaşayabilmesi için belli kuralların olması gerektiği, akıl almaz bir gerçektir. Bu doğrultuda en ilkel toplulukların bile bir arada yaşayabilmeleri için toplumsal kuralları öğrenmesi gerekir. Ancak gelişen ve değişen toplumlarda kurallar, bu değişim ve gelişim çerçevesinde genişleyerek daha karmaşık hale gelmiş olup sadece aileden veya bulunulan ortamdan öğrenilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle, günümüzde bireyin topluma uyum ve işlevini sağlama görevi, eğitim kurumlarımızın sorumluluğu haline gelmiştir. Bu bağlamda eğitim kurumları; bir bireyin sağlıklı, mutlu, üretken ve topluma uyumlu iyi birer vatandaş olabilmesini amaçlayarak toplumsal yapıyı, kuralları, toplumdaki rollere uygun davranışları, topluma ait kültür ve tarihi bireylere kazandırmayı amaçlamaktadır. Eğitim kurumlarında bu amaçlar ile örtüşen dersler ilkokul 1-2-3. seviyelerdeki “Hayat Bilgisi” dersi ile 4-5-6. sınıflarda ise “Sosyal Bilgiler” dersidir. Bu nedenle Sosyal bilgiler dersi, birey ve toplum için gerekli hale gelmiş ve en önemli ders olarak görülüp mihver ders olarak kabul edilmiştir.

Aynı zamanda Sosyal bilgiler dersinin diğer bir sorumluluğu da hızlı toplumsal değişimin oluşturabileceği kaotik ortamının oluşmasını engellemektir. Bu durumun yansımalarından biri de gelişen ve değişen toplumumuzda sahip olduğumuz değer yargılarının ekonomik, politik ve sosyal nedenlere bağlı olarak kaybolduğu ve bu durumun eğitim sistemimizde bazı olumsuzluklara neden olduğu gerçeğidir. Bu nedenle eğitim sistemimizin temel dersi olan sosyal bilgiler dersi ile toplumsal birlikteliğin sağlanması, kültürel mirasın aktarımı ile dengeli ve bilinçli vatandaşlar yetiştirerek bireylerin sosyalleşmesi amaçlanmaktadır (Erden, 2000).

Toplumu oluşturan bireyler arasında çok çeşitli iletişim ve etkileşimin bulunmasının yanı sıra, bu iletişim ve etkileşimi etkileyen birçok farklı değişken bulunmaktadır. Bu kadar farklılığın olduğu insan topluluğunu bir arada tutmak için bazı ortak paydaşlara ihtiyaç vardır. Bu ortak paydaşlar içinde en önemlisi değerlerdir. Değerler, toplumu bir arada tutan, toplumsal uyumu sağlayan en önemli etmen ve değişkendir. Değerler sadece toplumu bir arada tutmaz, aynı zamanda toplumu ortak paydaşlar etrafında birleştirerek bir bütün olarak geliştirir ve toplumsal yaşamın bir uyum içerisinde devam etmesini sağlar. Günümüzde ülkemizin içinde bulunduğu durumda ciddi bir değer bunalımı yaşanmaktadır. Toplumu bir arada tutan ortak değerlerimiz azalırken toplumda çoğunluğun görüşünü yansıtmayan ya da üzerinde ortaklaşılabilen değerler giderek artmaktadır. Örneğin; toplumumuzda alın teri dökmek, helal yollardan para kazanmak ve çalışkan olmak gibi değerler yerine bugün kolay yoldan para kazanmak, yorulmadan zengin olmak değerleri vardır. Namus kavramı insan öldürme kavramıyla, bağış kavramı ise rüşvet kavramıyla benzer değişimler içerisinde. Bu durum toplumumuzda birden ortaya çıkmış bir durum değildir. Bu durumun arka planında, bu durumun doğmasına sebep olabilecek siyasal, sosyal, politik, ekonomik gibi birçok etmen vardır.

Okullar toplumun aynasıdır; toplumsal anlamda yaşadığımız değer karmaşasının okullara ve eğitime yansımaları mutlaka olacaktır. Okullarımızda öğrencilerimize, milli ve manevi değerleri aktarmak, iyi ve namuslu birer vatandaş olmayı anlatmak, bayrak ve vatan sevgisi gibi değerlerin öğretilmesi yerini eğitimde marjinal fayda sağlayan, sınavda daha çok soru çıkan konuların öğretilmesine, yarışmacı ve sınav odaklı bir zihniyete bırakmıştır. Bu bağlamda toplumumuzdaki bu değer karmaşasından doğan sorunların çözümü eğitimdeki Sosyal bilgiler dersinde görülebilir. Sosyal bilgiler dersinin en temel amacı, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak toplumsallaşmalarını sağlamak ve onları iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Erden, 2000).

Toplumu oluşturan bireylerin bireysel farklılıkları, toplumdaki diğer değişkenler ve unsurlar göz önüne alındığında, bu bireylerin bir arada uyum içinde yaşaması kolay bir iş değildir. Bireylerin farklılıklarını ortak değerler paydaşında bir araya getirip bir toplumsal uyum sağlamak zor bir iş ve süreçtir. Toplumdaki bireyleri

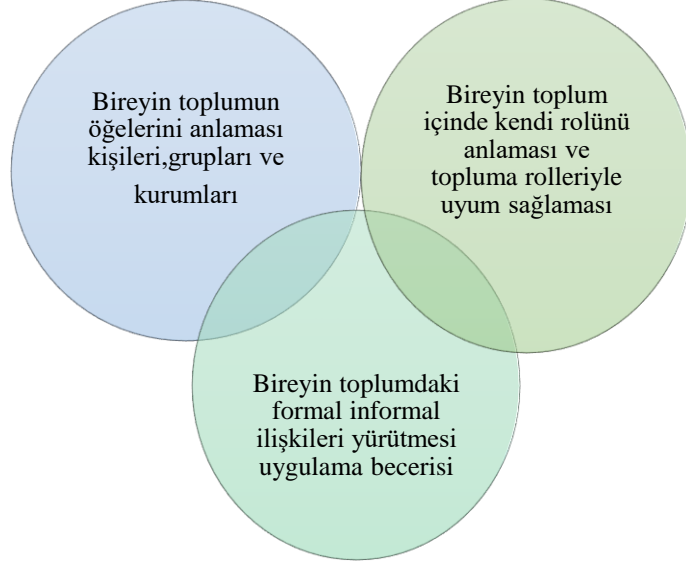
kurumlarla, gruplarla ve diğere bireylerle uyum kurduracak ortak değerlere ihtiyaç duyulacaktır. Topluma uyumlu bir Şekilde yaşayamayan bireyler ise toplumdan koparak kendine zguvenleri azalır ve çeşitli psikoloji sorunlar, başarisızlıklar yaşarlar. Bu noktada, Sosyal bilgiler dersleri devreye girerek toplumsal uyumu sağlamaya yönelik etkinliklerle ortak değerleri bu bireylere kazandıracaktır.

İlişkilerin sade, basit ve yalın olduğu toplumlarda, birey yaşadığı topluma uyum sağlamayı başta ailesi olmak üzere arkadaşlarından ve çevresinden öğrenir. Toplumsal anlamda ilişkilerin daha karmaşık ve çok yönlü geliştiği toplumlarda ise bireylerin, insanlar arasındaki ilişkileri, çeşitlilik gösteren bireysel farklılıkları, toplumdaki ilişkileri düzenleyen formal ve informal grupları, bu grupların fonksiyonlarını, aile ile başlayan ve devlete hkmete kadar uzanan örgütleri ve bunların ne işe yaradıklarını öğrenmesi ve bilmesi gerekir. Hatta uygulamada bu bilgileri, ilişkileri ve kurumları kullanması gerekebilir ve bu sadece aileden veya arkadaşlarından öğrenebileceği kadar basit bilgiler ve öğrenmeler değildir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, bireyin toplumsallaşmasındaki görevler ve sorumluluklar, aile ve çevreye bırakılamayacak kadar hassas ve önemli görülmekte, bu görev eğitim kurumlarına verilmektedir.

Eğitim kurumlarının içinde verilen derslerden biri olan Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından birisi ise, bireyi iyi ve nitelikli bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Bu amaçla Sosyal bilgiler derslerinde bireye, toplumsallaşması ve çevresine uyum sağlaması için ihtiyacı olan nitelikler kazandırılmalıdır. Bireye içinde yaşadığı toplumun tarihini, coğrafyasını, kültürünü, örf ve adetlerini, kurumlarını, gruplarını ve örgütlerini tanıması için Sosyal bilgiler derslerinde etkinlikler ve öğrenmeler yapılır. Her birey toplumda bir rolle yaşadığı topluma uyum sağlamaktadır. Sosyal bilgiler derslerinde bireylere toplumdaki roller öğretilerek toplumsal rollerin gerektirdiği tutum ve davranışları, toplumdaki rollerle neler yapabileceği, bu rollerden ne zaman, nerede, ne Şekilde yararlanabileceği gibi konular ile yeterlilikler öğretilir. Tüm bu hayati konular ve öğrenmeler hayat bilgisi dersi ve onun devamı niteliğinde bulunan sosyal bilgiler derslerinde verilir ki; bu anlamda sosyal bilgiler dersleri toplumsal barışı korumanın ve geliştirmenin en önemli araçlarından biridir, denilebilir.

Şekil 2’de Sosyal bilgilerin bu bağlamdaki genel amaçları verilmiştir (Erden, 2000):

Şekil 2. Sosyal Bilgilerin Genel Amaçları

20. yüzyıla girerken toplumsal yaşantıların çeşitlenmesi, karmaşıklaşması ve değişmesinin hız kazanmasıyla birlikte sosyal çatışmalar artmış ve toplumu etkiler hale gelmiştir. Eğitim alanında bu durumu önlemek amacıyla Sosyal bilgiler dersi konmuş ve ilk defa Amerika Birleşik Devletleri’nde eğitim kurumlarında ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Tabachnick, 1991). Bu dersin konulmasındaki temel amaç, hızla değişen toplumun yeni değerler üretebilmesi ve bu değişimin toplumda kaotik bir duruma neden olmasının engellenmesidir. Diğer bir deyişle, Sosyal bilgiler olgusunun ya da dersinin eğitim sistemine dâhil edilmesinin en temel nedeni; toplumsal yapıda oluşan değişimlerdir. Tarih boyunca yaşanan ihtilaller, savaşlar, göçler toplumsal yapıyı değiştirerek ‘‘vatandaşlık’’ kavramını doğurmuştur. Bu durum ise değişen yapıya uyum sağlayacak birey yetiştirme ihtiyacını beraberinde getirmiştir (Erden, 2000). Günümüzde toplumsal değişimin temel nedeni; ekonomi, kolay ulaşılabilir bilgi, sanal ortamın sosyal etkileşim haline gelmesi, teknolojik ilerleme ve giderek bireyselleşen ve yalnızlaşan toplumsal yapıdır. Bu durum bireylerin önceki kuşakların değerlerini öğrenmesini ve toplumun temel yapı taşlarını bir arada tutan birçok ahlaki ve kültürel değerini aktarılmasını zorlaştırmaktadır. Temel olarak Sosyal

bilgiler dersinin amacı da toplumu toplum olarak bir arada tutan bu değerlerin, kültürlenme ile yeni bireylere etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bu duruma en önemli kanıt, Sosyal bilgiler dersinin eğitim müfredatı içinde geçirdiği tarihsel değişim ve dönüşümdür. Takip eden bölümde Sosyal bilgiler dersinin değişim ve dönüşümü bu bakış açısıyla kısaca özetlenmiştir.

Eğitimin felsefi temellerine baktığımızda eğitimi yönlendiren ve anlamlandıran felsefi çalışma alanları karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan eğitimde kullanılan felsefi akımlardan biri olan “İlerlemecilik” akımının etkisiyle kurulmak istenen demokratik topluma uyum sağlayacak bireyler yetiştirmek amacıyla Sosyal bilgiler derslerine başlanmıştır. 1930’ lu ve 1940’ lı yıllara gelindiğinde eğitimciler arasında “Yeniden kurmacılık” ve “Çocuk merkezli olan eğitim görüşleri” önem kazanmıştır ki, bu da Sosyal bilgiler dersinin daha da gelişmesi ve yayılması anlamına gelir. Bu yıllardan 1950’li yıllara gelinceye kadar Sosyal bilgiler ders programları, tarih ve coğrafya derslerinin ağırlığında devam etse de demokratik özellikleri benimsemiş ve topluma uyum sağlayan bireyler yetiştirmek amacıyla hiç sapmamıştır. 1960 ve 1970 yıllarına gelindiğinde ise Sosyal bilgiler programındaki tarih ve coğrafya derslerinin ağırlıklarından dolayı Sosyal bilgiler tekrar sorgulanmaya başlanmıştır. Bu sorgulayanların başında da özellikle ”Bruner” gelmektedir. Hatta Bruner’in Sosyal bilgilere getirmiş olduğu eleştiriler öncülüğünde “Yeni Sosyal Bilgiler” adlı bir reform hareketi başlamıştır. Bu reform hareketi Sosyal bilgiler programı içerisindeki tarih ve coğrafya derslerinin hegemonyasını kırmış ve sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi, psikoloji, hukuk, sanat ve estetik gibi bilim dallarının konularına da yer vererek dengeleme yapmıştır (Erden, 2000). Bu durum Sosyal bilgiler dersini sadece bir aktarım dersi olmasından çıkarmıştır. Sosyal bilgiler dersinin, bireyin değişen toplumsal koşullara daha etkin uyum sağlamasını sağlayacak bilgi ve becerilerin aktarıldığı bir disiplin haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Bruner’in önderliğinde başlatılan yeni Sosyal bilgiler reform hareketi için birçok eğitimci görüş bildirmiş ve bazı eğitimciler Sosyal bilgilerin tarih, coğrafya ekseninde devam etmesi gerektiği görüşünü savunurken, bazı eğitimciler de bu yeni Sosyal bilgiler reform hareketini desteklemişlerdir. Bu görüşü savunan eğitimciler, Sosyal bilgilerin geniş alan disiplinine sahip olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu amaçla da yeni Sosyal bilgiler reform hareketinin etkisiyle birçok destekleyici kitap

ve akademik çalışmalar yayımlamışlardır. Bunların yanında, yeni Sosyal bilgiler için derslerde kullanılacak ders materyallerini de geliştirerek Sosyal bilgilerdeki reform hareketini çağdaşlaşma eksenine kaydırmışlardır. Bu amaçlarla yapılan çalışmalar ve araştırmalar, 1970' li yılların sonlarına kadar devam etmiştir. 1979 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Bilim Vakfı, "Yeni Sosyal Bilgiler" reform hareketi ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre; Sosyal bilgilerde tarih ve coğrafya eksenli başlayan bir sorgulama ve eleştiri sürecinin bir reform hareketine dönüşmesi, 1970 'li yılların başında ise yeni ders materyallerin hazırlanmasıyla bir çağdaşlaşma hareketi olarak şekillenmiş olmasına rağmen, Sosyal bilgiler reform ve değişim hareketinin başarısız sonuçları olduğunu bildirmiştir. Bu rapor sonucu Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980 yıllarının başında tekrar geleneksel yöntemlere geri dönüşü ifade eden "Temele Dönme" hareketleri başlamıştır (Naylor & Diem, 1987).

Sosyal bilgiler dersinin konularına baktığımızda toplumu konu aldığı görülmektedir. Toplumu oluşturanların insanlar olduğu düşünüldüğünde, toplumsal uyumunun o toplumda yaşayan insanlar arasındaki uyuma bağlı olduğu çıkarımı rahatlıkla yapılabilir. Bu bağlamda, Sosyal bilgiler dersinde bireylere ilk önce kendilerini tanıma fırsatı verilmelidir ki, kendini tanıyan bireyler, başkalarından ve toplumdan ne istediklerini bilerek topluma uyum sağlayabilsinler. Gene aynı şekilde, toplumdan bireysel anlamda kendi beklentilerini bilen birey bir başkası içinde empati yapabilir ve kendini başkasının yerine koyup bir toplumsal uyum oluşturabilir. Ambarlı (2010) Sosyal bilgileri tanımlarken, bu sebeplerden dolayı, inceleme ve çalışma alanı olan toplum ve insanları, tüm bilimleri tek tek bu tanımın içine koymalıyız. Başta tarih, coğrafya, vatandaşlık, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok konuyu bir arada barındırmasından dolayı, Sosyal bilgiler için en doğru tanım, çok disiplinli bir alan olduğudur (Öztürk, 2003). Sosyal bilgileri, toplumdan ve insanlardan bağımsız tanımlamak mümkün değildir. Bu nedenle Sosyal bilgiler toplumdaki olayların büyük ölçekte neden ve sonuçlarıyla da ilgilenir. Coğrafya ve iklim ile insanların yaşayış ve faaliyetleri arasındaki ilişkiyi veya bir toplumdaki gelenek ve göreneklerin, o toplumun geçmişte yaşadığı savaşlar ve göçler gibi olaylarla ilişkisini, toplumsal bir neden-sonuç ilişkisi içinde sunar. En geniş kapsamda, bu ilişkiyi Sosyal bilgiler dersi bireye sunar ve kazandırır. Bu durum Sosyal bilgileri başta felsefe, tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji olmak üzere tüm Sosyal bilimlerin

kesiştiği bir alan yapmaktadır (Sönmez, 1999). Sosyal bilgilerin bu özelliklerinden dolayı Karagözoğlu (1966)'na göre Sosyal bilgiler, toplum ve insanla ilişkisi var olan bilim dallarından tarih, coğrafya, yurttaşlık, felsefe, antropoloji, sosyoloji ve ekonomi gibi sosyal bilimler alanlarında yapılan, birbirleriyle ilişkili ve sistemli çalışmaların tümüdür.

2005 Sosyal Bilgiler programının amaçlarının genel olarak programın temel yaklaşımı olan yapılandırıcılık çerçevesinde belirlendiği ve daha çok bilişsel, duyuşsal alanlarla ilgili olduğu görölmektedir (Özdemir, 2012). Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler programı öğrencilere gerçek deneyimler sunan, onları hayata hazırlayan, insanlarla iletişim kurmalarına yardım ederek demokrasi, saygı, hoşgörü gibi değerleri benimsemelerine yardımcı olan, etkin vatandaş olmayı öğretmeye çalışan, sosyal bilimlerin ürettiği bilgileri kullanan, mutlu bireyler yetiştirmeyi, ulusal ve kültürel değerlerin yanı sıra evrensel, demokratik değerleri kazandırmayı amaçlayan disiplinler arası bir derstir (Kuzucu, 2018; Özdemir, 2012). 2005 Sosyal bilgiler programı 2018 yılında yenilenmiştir.

Yenilenen Sosyal Bilgiler programı ile öğrencilerin;

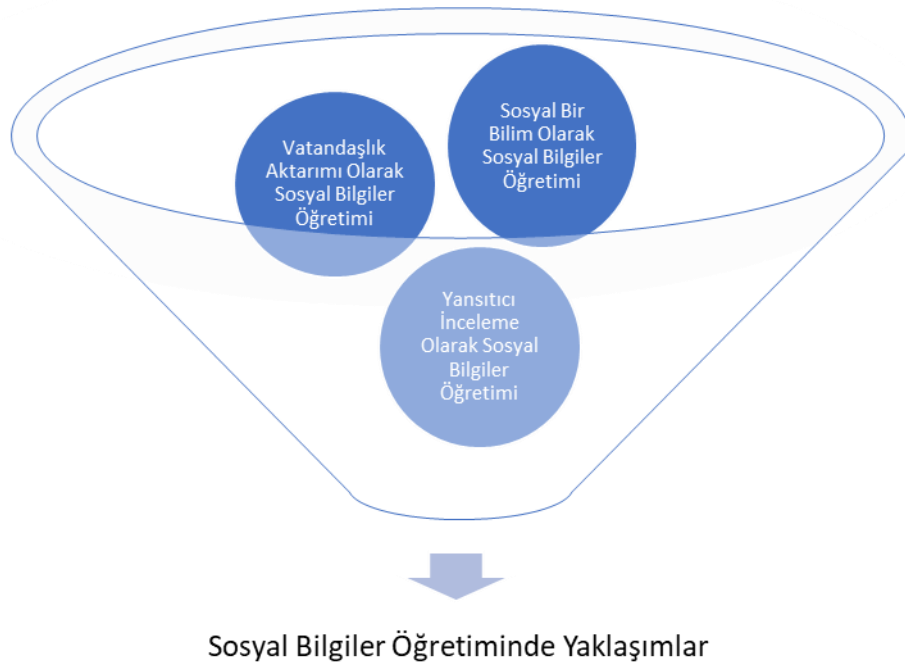
1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve ağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı evre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile evre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp evre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir evre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

1.4. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI'NIN TEMEL YAKLAŞIMI

Geçmişten günümüze Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili yaklaşımlara baktığımızda farklı yaklaşımlar ve arayışlar karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgiler öğretimindeki bu farklı yaklaşımlar ve anlayışlar; ülkelerdeki ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel ve bilimsel gelişmişlik düzeylerinden, ideolojik yapılardan, eğitim anlayışlarından, yerel ve evrensel olaylara verdikleri tepkilerden toplumda oluşturulan değer ve yargılardan kaynaklanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretimi, yerel anlamda

toplumların kendi içinde yetişen bireylerin, o topluma uyum sağlaması amacıyla verildiği kadar evrensel anlamda, küresel ölçekteki olaylara o toplumun vereceği reaksiyonları da yönlendirir. Diğer bir deyişle, ülkeler genel anlamda eğitim sistemleriyle dünyayı anlarken özel anlamda da Sosyal bilgiler öğretimi ile kendi ülkelerinin değerlerini öğrenip dünya ülkeleriyle entegre olurlar. Dünya ölçeğinde durumlara yerel unsurlar gözüyle bakıp evrensel karar alabilirler. Bu bağı kurmada ana etken, ülkelerin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerdir (Aslan, 2016). Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin farklılıklar, sadece ülkeler ve farklı zamanlarla sınırlı değildir. Aynı dönemde, aynı ülkede yaşayan Sosyal bilgiler eğitimcileri bile Sosyal bilgiler öğretimine farklı anlayış ve yaklaşımla bakabilmektedirler (Sever, 2015). Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin bu farklı anlayışları üç başlıkta toplayabiliriz. Sosyal bilgiler öğretiminde evrensel anlamda kabul görmüş bu üç yaklaşım şöyledir: “Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal bilgiler öğretimi”, “Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal bilgiler öğretimi”, “Sosyal bir bilim olarak Sosyal bilgiler öğretimi”dir (Naylor & Diem, 1987). Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin bu üç yaklaşımı şöyle açıklayabiliriz:

Şekil 3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi:

Sosyal bilgiler öğretiminin dünyada kabul görmüş en eski yaklaşımı, “Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal bilgiler öğretimi” yaklaşımıdır. Bu Sosyal bilgiler yaklaşımının temelinde, toplumun devamını güvenli ve gelişerek devam etmesi için yeni nesillerin topluma uyum sağlayabilmeleri için bireye gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğretilmesi vardır. Diğer bir deyişle toplum ve halk bilinci vardır (Barr, Barth, & Shermis, 1978). Bu anlayışa göre, Sosyal bilgiler öğretimi bireyleri içinde yaşadığı toplumun norm ve değerlerini öğretmeli; birey toplumu, toplum da bireyi yadırgamadan benimsemelidir. Bunun için Sosyal bilgiler öğretimi, toplumu ve ülkeyi bir arada tutan ve kendi değerleri etrafında birleşmelerine yardımcı olan bir derstir. Bu yaklaşım ve anlayış, devletin devamını sağlayan ve ulusun bir arada yaşamasının temelini oluşturan ortak düşünce, milli bilinç ve değer yargılarını oluşturur. Bu değer yargıları içerisinde, özellikle bir vatandaş olarak devlete ve topluma karşı sorumluluklarının farkında olan bireyler yetiştirmek gelir. Bunun yanında hak, hukuk, adalet, eşitlik gibi kavramları özümsemiş ve mantığını kavramış olması istenir. Bireyden tüm insanların eşit olduğu din, dil, ırk ve mezhep gözetmeksizin herkese karşı eşit davranılması gerektiği ve bunun yanında oy verme, vergi verme, askerlik yapma gibi temel vatandaşlık görev, hak ve sorumluluklarının da bilinmesi önemlidir. Bu kadar önemli bir ders olan Sosyal bilgiler dersleri, özellikle 20. yüzyıldan itibaren hem dünyada hem de ülkemizde eğitimin her kademesinde verilmiştir. Temel eğitim kademesinde, Hayat bilgisi ile başlayan bir üst kademe, Sosyal bilgiler adını alan diğer bir eğitim kademesinde tarih, coğrafya gibi isimlerle okutulan derslerin dünyada ve ülkemizde ortak amacı, vatandaşlık aktarımıdır (Aslan, 2016). Sosyal bilgiler öğretimindeki, en eski yaklaşım olan vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımında, genel bir söylemde bulunacak olursak amacımız, Safran (2008)‘a göre bireyde sosyal bilgiler dersiyle öğretmek istediğimiz kazanımlar şöyledir;

- Öğrencinin sorumluluk alması,
- Öğrencinin otoriteye bağlılığı,
- Öğrencinin topluma ve durumlara uygun davranışlar sergilemesi,
- Öğrencinin geçmişini bilmesi,

- Öğrencinin geçmişini kabul edip geleceğe olumlu umutla bakması.

Yaklaşımı ifade eden kazanımlara bakıldığında; öğretmenin amacının, toplumu oluşturan temel taşların yapısını, mantığını yeni gelen nesillere aktarmak olduğunu görmekteyiz.

Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi:

Yaklaşımın temel amacı, öğrenciyi aktif kılarak öğrenme sürecinde bireyi toplumsal sorunlarla uğraştırmak ve toplumsal sorunları çözmelerine yardımcı olmaktır. Bunu yaparken de birey sorunları çözme aşamasında bilimsel, eleştirel, yaratıcı düşünmeyi öğrenir ve karşılaştığı yaşamsal problemlere çözüm önerileri getirebilir. Bu söylemleri ile yaklaşım John Dewey'in düşünceleriyle paralellik göstermektedir (Öztürk, 2012). Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı, okullarda öğretilen Sosyal bilgiler ders konularını hayata geçirir ve yaşam ile ilişkilendirerek sosyal olan bir topluma yansıtır. Diğer bir deyiş ile Sosyal bilgiler derslerinde öğrenilen teorik konuları yaşamın içinde yaşayarak pratiğe dönüştürmektir. Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal bilgiler yaklaşımını benimsemiş bir Sosyal bilgiler öğretmenin öğrencileri, ilkokulda almış oldukları vatandaşlık eğitimi sonucunda günlük hayatta toplumun içinde karşılaştıkları bireysel veya toplumsal sorunlara ilişkin mantıklı, tutarlı, destekli ve makul kararlar verebilir. Bu kararları toplumun içinde uygulayarak pratiğe dönüştürebilir. Çünkü yaklaşımın amacı gereği öğretmeni daha önceden öğrencileri günlük hayatta karşılaşılabileceği benzer durumlara ilişkin yaşantılara sokmuş ve öğrencilerin bu durumlarda nasıl düşünmeleri gerektiğini onlara uygulatarak öğretmiştir (Barth & Demirtaş, 1997). Bu yaklaşımın merkezinde öğrenci vardır, işi yapan öğrencidir. Etkinlikleri yapan, yaşamda uygulayan üst düzey düşünme becerilerini kullanan öğrencidir. Dolayısıyla; öğretmen, eğitim ve öğretim sürecini planlarken öğrenciyi merkeze almalı, süreci öğrencinin ilgi, istek, yetenek, ihtiyaç, ön bilgi ve hazırbulunuşluk seviyelerine göre planlamalıdır. Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal bilgiler yaklaşımında, öğrenci merkezli olan drama, rol oynama, işbirlikli öğrenme gibi yöntem ve teknikler kullanılır (Doğanay, 2008). Yansıtıcı inceleme becerisinde öğrenci, kendini yaşamındaki problemlerle başa çıkabilecek şekilde geliştirmelidir. Öğretmen de öğrencilerin bu becerileri kazanması için öğrenciyeye uygun ortam sağlamalı, rehberlik etmelidir. Yansıtıcı inceleme olarak

Sosyal bilgiler öğretimi anlayışındaki öğretmenin öğrencilerinde, özellikle bulunması gereken becerileri Safran (2008) şöyle sıralamıştır:

- Bilgiyi yorumlama becerisi.
- Bilgiyi farklı kaynaklardan kullanma becerisi.
- Okuma yazma becerisi.
- Problemlere yaklaşma becerisi.
- Problemleri tanıma ve çözme becerisi.
- Değerle ilgili durumları belirleme becerisi.

Sosyal Bir Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi:

Yaklaşımın temelinde, öğrencilerin daha etkin bir vatandaş olabilmeleri için, Sosyal bilimlerin araştırma sonuçlarına dayanmaları ve sosyal bilimci gibi gözlem yapıp eleştirel düşünmeyi öğrenmeleri esasına dayanır. Öğrenciler, sosyal bilimcilerin olaylara ve olgulara bakış açısını, olayları nasıl eleştirel bir gözle görüp, nasıl problem çözdüklerini, Sosyal bilimlerin kullandıkları tanımları, kavramları, yöntem ve teknikleri bilmelidir. Bunları gerçek yaşam problemlerinde uygulayarak çözebilmelidirler. Böylece toplumda sosyal konulara duyarlı, toplumsal sorunları bir sosyal bilimci mantığıyla görüp, analiz edip, çözüm için karar verebilen etkin vatandaşlar yetişmiş olacaktır (Barr, Barth, & Shermis, 1978). Sosyal bir bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı, Sosyal bilimlerin kazanımlarının etkili vatandaşlık için kullanılabileceği savunur (Öztürk, 2012). Sosyal bilimlerin asıl amacı, insan yaşamını kolaylaştırmaktır. Toplumsal sorunlara çözüm getirmektir. Bu amaçla, olaylara ve durumlara sosyal bilimci mantığıyla yaklaşılır. Dolayısıyla, Sosyal bilimlerin olaylara yaklaşımı ve problemleri çözümünde kullandıkları bilgi, beceri ve tutumu, bireyi etkin bir vatandaş yapmak için gerekli bilgi ve becerilerdir. Sosyal bilgiler dersinin içeriğine bakıldığında da sosyal bilimlerin bir araya gelerek oluşturduğunu görmekteyiz (Aslan, 2016).

Sosyal Bilgiler programının yukarıda belirtilen yaklaşımlarla birlikte şu anlayışlara da sahip olduğu belirtilmektedir (MEB, 2005):

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.

2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

1.5.SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler kuşkusuz toplumun her alanında oldukça etkili olmuştur. Bu gelişmelerin ekonomideki yansımaları, yeni iş bölümlerinin oluşumunu ve uzmanlaşmayı sağlarken, sosyal alana yansımaları; özgür ve eşitlikçi bireylerin ortaya çıkması ve bu sayede demokrasinin gelişmesini de sağlamaktadır (Kocacık, 2003). Bireylerin eğitim sağlık gibi temel konularda teknolojiyi kullanması toplumun gelişmişlik düzeyiyle yakından ilişkilidir. Eğitim sisteminde var olan teknoloji, yeni bir öğrenme ortamı meydana getirmiştir. Bu öğrenme ortamlarında teknoloji ile yapılandırılmış ve öğrencilerin zihinsel becerilerini üst düzeyde kullanmalarını sağlayan materyaller ve çalışma yöntemleri yer almaktadır. Öğrenme ortamı ile teknoloji bütünleştirilerek öğrencilerin var olan bilgilerini teknoloji becerilerini kullanarak yapılandırmaları sağlanmış, üst düzey bilgi kazanımı elde edilmiştir. Ancak öğrencilerin bilgilerini yapılandırma sürecinde öğrenme hedefleriyle teknolojinin bütünleştirildiği bir öğretim programına ihtiyaçları vardır (Chanlin, 2008). Öğretim programları ile teknolojinin bütünleştirilmesi karmaşık bir süreç

olarak belirtilmektedir. Öğrencilerin oluşturulan öğrenme kazanımlarını gerçekleştirmede etkili olan birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ikisi; öğretmenlerin teknoloji hakkında bilgileri, tecrübeleri ve programda belirtilmiş olan hedeflerin teknoloji ile uygulanabilmesidir. Teknoloji araçlarının öğretimde kullanılmasıyla; öğrenciler bilgiyi tanımlayabilmiş, üretebilmiş, paylaşım yapabilmıştır. Bununla birlikte, işbirlikli veya grup çalışmaları sayesinde öğrenciler birtakım sosyal beceriler kazanmışlardır (KERR, 2005).

Ulusal Eğitim Sistemleri, eğitim hedeflerini teknolojiyle bütünleştirmek amacıyla teknoloji temelli ders planı oluşturmuş, eğitim teknoloji araçları geliştirmiş ve öğretmenlerin istenilen yeterliliklere ulaşmalarını sağlamak amacıyla hizmet içi eğitim programları oluşturmuştur. Teknoloji araçları, eğitimin farklı disiplinlerinde kullanılmakta ve bu kullanım disiplin alanlarına önemli katkılar sağlamaktadır. Kuşkusuz teknoloji araçlarının sosyal bilgiler eğitiminde kullanımı da bu alan açısından oldukça önemlidir (Açıkalin & Erdinç, 2005).

1.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımının Öğretim Programının Farklı Boyutlarıyla Değerlendirilmesi

Sosyal bilgiler dersi, farklı disiplin alanlarını içinde barındıran disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Sosyal bilgilerde konular, disiplinlerarası ilişki kurarak anlamlı bir bütün halinde öğrenciye sunulurken, öğrencilerinde bu konuları farklı disiplinler açısından ayrıntılı bir şekilde incelemelerine fırsat tanır (Yalçın & Yıldırım, 1998).

Sunulan bilgilerin öğrenci tarafından çok boyutlu incelenmesi sırasında öğrencilerin geniş aralıkta bilgi kaynaklarına ulaşmaları, bilgiyi analiz etmeleri ve paylaşımında bulunmaları gerekmektedir. Teknoloji araçlarının işlevleri burada çok önemlidir. Çünkü teknoloji araçları; öğrencilerin bilgiyi araştırma, işleme, depolama ve iletimini sağlamakta, Sosyal bilgiler dersinde farklı disiplin alanlarında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Bolick, Coutts, & Heinecke, 2003).

1.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknoloji Kullanımının Küreselleşme Boyutu

Toplumda yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik gelişme ve değişmelerin eğitime yansıyan önemli kavramlardan biri de küreselleşmedir. İnsan hakları, demokratikleşme, vatandaşlık gibi evrensel değerlerin tanınması ve benimsenmesini amaçlayan ve ilköğretim seviyesinde en çok vurgulanan öğretim programı Sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler öğretim programı bu tür evrensel değerleri küresel bağlantılar başlıklı öğrenme alanıyla öğrencilere sunmaktadır.

Sosyal bilgiler eğitimcileri küresel boyutta bölgesel engelleri ortadan kaldırmak ve öğrencilerin ulusal, küresel alanda iş birliklerini desteklemek amacıyla teknoloji araçlarını kullanırlar. Küreselleşme boyutunda en fazla kullanılan teknoloji araçlarından biri internettir. İnternet sayesinde öğretmen ve öğrencilerin sosyal faaliyetlerde ortak bir düşünce oluşturmaları sağlanır. Canlı yaşamını etkileyen hava kirliliği, küresel ısınma, açlık, kuraklık gibi bölgesel, küresel konularda farkındalık ve sorumluluk kazanmalarına yardım eder (Berson & Berson, 2006).

1.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknoloji Kullanımının Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi Boyutu

Öğrencilerin demokratik değerleri kazanmak için eleştirel düşünme becerilerinin olması gerekmektedir (Marri, 2005). Eleştirel düşünme becerisi için çok yönlü bakış açısının olması şarttır. İnternet eleştirel düşünmeyi sağlar ve birey interneti bilgi toplama aracı olarak kullandığında metinsel kaynaklar yoluyla çoklu bir bakış açısı geliştirmiş olur. Bireyler internet kullanarak bilgiyi elde eder, sorgular, analiz edip yorumlayarak kendi bilgisini oluşturur. Böylelikle bireyler eleştirel düşünme becerisi kazanmış olurlar.

Teknoloji araçları kullanıldığında demokratik toplumlarda yaşayan bireylerin bugün ve gelecekte kendine güvenen bireyler olmalarını, bağımsız olmalarını, düşüncelerini özgürce ifade etmelerini ve güçlü olmalarını sağlar (Uğurlu, 2009).

1.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknoloji Kullanımının Çevre Boyutu

Çevre eğitimine son zamanlarda verilen önem artmakta ve çevre eğitimi günümüzde fizik, kimya, biyoloji, coğrafya gibi farklı disiplinler içerisinde daha kapsamlı bir şekilde yer almaktadır. Çevre eğitiminin yer aldığı disiplinlerden biri de

Sosyal bilgilerdir. Aktif, sorumlu ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal bilgiler aynı zamanda içerisinde çevre eğitimini de barındırarak çevresine karşı daha duyarlı olan vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamıştır (MEB, 2005). Çevre eğitimi birtakım yaratıcı düşünme, problem çözme, etkili karar verme, çevreyi etkileyecek bir davranışta bulunmadan önce davranış ve sonuçları ile ilgili çok boyutlu düşünme ve eleştirel düşünme gibi becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır (Chuvieco, 2016). Bölgesel ve küresel alanda sorumluluklarının ne olduğunu bilen, bu konuda etkili kararlar alıp, sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar olarak yetiştirilmesi için nesnel ve bilimsel bilgiye dayanan çevre eğitiminin olması şarttır. Çevre eğitiminde bireylere farklı bakış açılarıyla düşünme ve eleştirel düşünme becerisi kazandırmak hâkimdir. Çevre eğitimcileri eğitim teknolojilerinin kullanılmasıyla bireylerin ilgi ve motivasyonlarının arttığını ve toplumda oluşan çevre problemlerin çözümünde daha aktif hale gelerek söz sahibi olduklarını belirtmişlerdir (Hagevik, 2007).

Çevre eğitiminde bireyler internet kullanarak bilgi toplarlar ve toplanan bilgiler yazılım araçları sayesinde düzenlenir, sınıflanır, depolanır ve harita, resim, grafik gibi farklı şekillerde sanal ortamlarda başkalarıyla paylaşılır. Bireyler kuraklık, çevre kirliliği gibi çeşitli sorunlara birlikte çözüm yolları ararlar. Böylelikle çevre duyarlılığı artar ve sorunlara daha çok alternatif çözüm yolları üretilir.

1.6. TEKNOLOJİ ARAÇLARININ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ

Teknoloji araçları, Sosyal bilgiler eğitiminde tek başına kullanıldığında yeterince etkili olamamakla beraber, bu araçların etkili kullanımı Sosyal bilgiler eğitiminin temel amaçlarından biri olan, öğrencilerin iyi vatandaş olabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri sağlayarak, Sosyal bilgiler eğitiminde motivasyonlarının artmasında etkili olmaktadır (Heafner, 2004).

Sosyal bilgiler dersinde, diğer disiplinlerde olduğu gibi teknoloji kullanılarak pek çok strateji uygulanmaktadır. Sosyal bilgiler bünyesinde; ekonomi, tarih, hukuk, coğrafya, tarih gibi pek çok disiplini barındırmaktadır. Bu disiplinler, demokratik toplumlarda bireyin sahip olması gereken aktif vatandaş tipini (eleştirel düşünen, karar veren vs.) yetiştirmekte oldukça önemlidir. (Berson & Berson, 2006) Sosyal bilgiler disiplinleri bütünleştirmiş; disiplinlerarası öğretim ve teknoloji kullanımıyla

öğrencilerin akademik becerilerini geliştirmekle birlikte, öğrencilerin demokrasi bilinci kazanmalarına katkıda bulunmuştur. (Rice & Wilson, 1999) Sosyal bilgiler dersinde, teknoloji kullanımının öğrencilerin demokratik toplumlarda etkili vatandaş olabilmeleri için gerekli olan yansıtıcı, eleştirel düşünme, problem çözme, araştırma, karar verme gibi becerileri geliştirdiği belirtilmektedir (Uğurlu, 2009). Sosyal bilgiler öğretiminde yapılandırıcılığın uygulanması için teknoloji kullanımı önemlidir. Teknolojinin kullanımıyla; geleneksel anlayış olan, öğrenilenleri hatırlamayı önemsemeyen; öğrencinin pasif, öğretmenin aktif olduğu bir yaklaşımın aksine öğrencilerin merkezde olduğu, öğrencilere eleştirel ve kavramsal düşünme becerisi kazandıran bir uygulamaya olanak sağlayan bir öğrenme ortamı oluşturulmaktadır. Bu nedenle teknoloji kullanımı oldukça önemlidir (Crocco, 2001). Sosyal bilgilerde, teknoloji kullanımının, öğretimde etkililiği sağlaması için bazı noktalara dikkat edilmelidir. Teknoloji araçları, Sosyal bilgiler dersini olduğundan daha çok anlamlı hale getirmelidir. Kullanılan teknoloji, Sosyal bilgiler öğretimi ve öğrenimini bütünleştirmeli, Sosyal bilgilerde değere dayalı öğretimi ilerletmeli, Sosyal bilgilerde belirlenen hedeflere ulaşmayı sağlamak amacıyla yapılan planlamaya yardımcı olmalı, öğrencinin daha aktif olmasını sağlamalıdır (Rose & Fernlund, 1997).

Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılacak teknoloji araçlarına internet, hipermedya, yazılım araçları, işbirlikli iletişim etkinlikleri, örnek olarak gösterilebilir.

İnternet: Eğitimde en yaygın kullanılan teknoloji araçlarından biri de internettir. Günümüzde telekomünikasyon gelişimi ile beraber insanlar internete kolaylıkla erişebilmektedir.

Diğer yazılım programlarıyla karşılaştırıldığında, internet kullanımının daha kolay olduğu, bilginin klasik yollara göre daha kolay elde edildiği ve maliyetinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı, internet daha çok tercih edilmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde internet kullanılarak birincil kaynaklara ulaşım daha kolay hale gelmektedir. Bu doğrultuda; tarihi dönemlerin arşiv vesikalıkları, anılar, gazeteler, dönem fotoğrafları ve filmleri tarih konularının öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Ancak öğrencilere bu kaynaklar çok fazla ulaştırılamamaktadır. Bunun sebebi, öğretim programının yoğun olmasıdır. Oysa internet erişim sayesinde bu kaynaklara kolaylıkla erişilebilir. Öğretmenler Sosyal bilgiler eğitiminde internet

kullanarak bu kaynaklara ulaşmalarıyla birlikte doğru tarihi bilgileri vurgular ve öğrencilere çoklu bakış açısı kazandırır (Tally, 1996). Öğretimsel bir yol olarak kullanılan alanlardan biri de sanal gezilerdir. Sanal geziler mekânsal becerilerin kazanılmasında oldukça önemlidir. Ayrıca zamanın olmaması, programın yoğunluğu ve çeşitli sebeplerle gezi yapılamaması sonunda, öğretmenler tarihi ve coğrafi mekânlara sanal geziler düzenleyebilir. Öğrencilerin; demokrasi, vatandaşlık, insan hakları ve çevre gibi konularda yeterliliklerini arttırması, internetin Sosyal bilgiler eğitiminde iletişim ve etkileşim aracı olduğunu göstermektedir. İnternet aracılığıyla öğrencilerin farklı yerlerde bulunan öğrencilerle iletişim kurmaları farklı kültürleri tanımaları ve o bölgede oluşan sorunlarla ilgili farkındalıklarını geliştirerek bilgi sahibi olmaları sağlanmaktadır (MEB, 2005).

Hipermedya: Hipermedya, Sosyal bilgiler eğitiminde öğretim aracı olarak kullanılmaktadır. Web ortamındaki bilgilerle; metin, ses, video, fotoğraf, grafik ve bilgi parçacıklarının bileşenleri arasındaki ilişkileri göstermektedir. Bu sistem sayesinde, bilgiler sıralı olmayan bir şekilde taranabilir ve farklı medyaları birbirine bağlayarak sanal ortamlara geçiş yapılabilir (Yücel & Selçuk, 2005).

Hipermedya kullanımında, öğrenci hangi yolu kullanarak bilgiye ulaşacağına kendisi karar vermektedir. Böylelikle, öğrenci kendi alanına, ilgi ve ihtiyacına göre bilgiyi seçip ulaşabilmektedir (Karadeniz, 2006). Bu özellik aracılığıyla öğrenciler pasif alıcı konumundan, aktif öğrenen ve araştıran konuma geçerler. Hipermedya kullanılan öğrenme ortamında öğrencilerin öğrenmeye karşı motivasyonlarında olumlu bir gelişim göstermektedir. Öğrenme ortamının hipermedya öğrenme ortamıyla yapılandırılmasıyla öğrencilerin; eleştirel düşünme, problem çözme, iş birliği içinde olma gibi çeşitli becerileri gelişir.

Sosyal bilgiler eğitimi, yapılandırmacı yaklaşımı temel alır ve hipermedya bunu destekler. Öğrenci hipermedya kullanarak farklı şekillerde sunulan ve çeşitli bakış açılarını yansıtan bilgilerle etkileşim içinde olur. Öğrenci ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde önceki bilgilerini ve öğrenme yaklaşımını temel alarak hipermedya kullanır, böylece bilgisini yapılandırır (McGuire, 1996). Sosyal bilgiler, disiplinler arası öğretimi gerçekleştirdiği için hipermedyanın bu alanda da başarılı olmasını sağlamıştır. Çünkü hipermedya farklı disiplinlerdeki aktiviteleri birleştirerek sanal

ortamlara ulaşma imkânını sağlar ve bu özelliği de disiplinlerarası öğretimin yapısını güçlendirir.

Yazılım Araçları: Alıştırma ve uygulama yazılımları, problem çözme yazılımları, benzetim (simülasyon) yazılımları, özel ders yazılımları, problem çözme yazılımları, öğretim ortamlarında yer alabilecek yazılım türleridir (Uğurlu, 2009). Ancak bu yazılımlar, Sosyal bilgilerde kullanılmamaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminde daha çok elektronik çizelge, kelime işlemci ve veri tabanı gibi yazılım türleri kullanılmaktadır. Bu araçlardan gerçek öğrenme ortamlarında yararlanır ve yazılım araçları yapılandırmacı yaklaşıma uygundur. Bununla birlikte bu tür öğretimsel teknoloji araçları araştırmaya dayalı bir öğretime fırsat veren, öğrencileri motive eden ve öğrencilerin yansıtıcı düşüncelerini sağlayan bir yapıyı içermektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde öğrencilerin düşüncelerini yazılı olarak yansıtmasını sağlayan ve etkili kullanılan araçlardan biri, kelime işlemci programlarıdır. Kullanılan elektronik çizelgeler ise rakamlarla belirtilen bilgilerin sözel veriler halinde yorumlanmasında etkilidir. Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılan bir diğer yazılım ise veri tabanı yazılımlarıdır. Öğrencilerin bu yazılımları kullanarak araştırma yapmalarında ve verileri işlemelerinde etkili olmaktadır. Veri tabanı yazılımlarıyla öğrencilerin kendi topladıkları veriyi yapılandırıp güncelleyebilmeleri amaçlanmaktadır. Öğrenciler araştırma becerilerini kullanarak bilgiye ulaşır, zihninde düzenler ve yapılandırır. Düzenleme aşamasında ise arkadaşlarıyla iş birliği içinde olmaları nedeniyle iletişim becerileri gelişir. Öğrencilerin elde ettikleri bilgileri yapılandırma sürecinde ise bilginin doğruluğunu araştırıp eksik veya yanlış olan verileri düzenleyip tekrar yapılandırır. Doğru olan bilgileri ise var olan şemalara yerleştirip belirli yerlerde kullanırlar. Öğrenciler bu yazılım sayesinde araştırmalarında kullanılabilir olan modelleri kabul eder, olay ve olgu arasındaki ilişkiyi analiz ederler. Aynı zamanda hipotezleri test edip verileri yorumlayarak eleştirel düşünme becerisi kazanırlar (Boyer & Semrau, 1995).

İşbirlikli İletişim Etkinlikleri: Bu etkinliklerle aracılığıyla öğretmenler ile öğrenciler arasındaki iletişimde zaman ve mekân farklılıkları kalkmıştır. Küreselleşme ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle beraber öğrenci ve öğretmenler artık e mail, web kaynakları veya video konferans kullanarak iş birliği içerisine girmekte ve sorunlara birlikte çözüm yolları arayarak edindikleri bilgileri paylaşabilmektedirler

(Bolick, Berson, Coutts, & Heinecke, 2003). Bu durumu sağlayan kaynakların başında bilgisayar gelmektedir. Eğitimde çeşitli bilgisayar yazılımları kullanılarak öğrenci ve öğretmenler iş birliği içine girebilirler. Bilgisayarın en önemli etkenlerinden biri de veri tabanlarıdır. Öğrenciler veri tabanlarını kullanarak sayısal verileri işler ve organize ederler. Bilgisayarlı veri tabanları öğrencilerin veri toplama, isleme ve soru sorma gibi becerilerinin gelişiminde katkıda bulunur (Braun, 1999). Rawitsch (1987) bir araştırmasında bilgisayar veri tabanı ve kâğıt-kalem kullanımını karşılaştırmıştır. Bilgisayar veri tabanı kullanan öğrencilerin sonuçlara ulaşmada, kâğıt-kalem kullananlara oranla daha çok zaman harcadığını belirtmiştir. Fakat veri tabanı kullanan öğrencilerin sorularının cevaplarının daha kesin bir doğrulukta olduklarını belirtmiştir. Sonuç olarak veri tabanını kullanan öğrenciler bilgileri kendileri araştırıp buldukları, işledikleri ve çeşitli sorular sorarak geliştirdikleri için öğrenme üst düzeyde gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür.

2. SANAL TUR

Yaşadığımız zamanları bilgi ve teknolojinin hızla geliştiği her alanda yeniliklerin ve ilerlemelerin görüldüğü bir dönem olarak tanımlamamak elde değildir. Özellikle bilgisayar teknolojisinin geldiği nokta bize hayatımızın her alanında kullandığımız sıradan bir teknoloji haline dönüştüğünü göstermektedir. Bilgisayar ve bilişim teknolojisinin gelişimine bağlı olarak bilginin niteliği ve ulaşılabilirliği de değişmiştir. Özellikle internet teknolojisi tüm bu süreçleri ve içinde bulunduğumuz ağı, adeta bir bütün gibi görmemizi ve kolaylıkla ulaşmamızı sağlamıştır. Değişen ve gelişen teknoloji, insan yaşamının her alanına sirayet etmiş, yaşadığımız ortamları değiştirmiş ve sanal ortam, sanal mekân tanımının gerekliliği ortaya çıkmıştır (Derman, 2012).

2.1. SANAL TUR NEDİR?

Literatürdeki sanal ortamlarla ilgili tanımlara bakıldığında, gerçek mekânla sanal mekânın aynı ortamlar olmadığını görmekteyiz. Özellikle sanal ortamlar farklı yapısal elemanlara sahiptir. Sanal ortamlarında gerçek fiziksel ortamlar gibi kendisine has bir algısı vardır. Sanal mekânlar için, gerçek mekânların yapay olarak elektronik ortamda yapılmış benzerleridir, diyebiliriz. Sanal turlar, insanlara belli hedefler

doğrultusunda bilgi, tanıtım ve hizmet sunmayı amaçlayan, gerçek mekânın elektronik ortama aktarılarak görüntü, hareket, ses, tasarım ve yazı ile desteklenen sanal gerçeklik ürünleridir (Özen, 2006).

Sanal ortamın (Virtual Environment) ya da sanal gerçekliğin (Virtual Reality) farklı bir boyutu da arttırılmış gerçekliktir. Arttırılmış gerçekliğin sanal ortam veya sanal gerçeklikten en önemli farkı ise sanal ortamda da sanal gerçeklikte de ortam da sadece sanal nesnelere vardır. Ama arttırılmış gerçeklikte ise ortamda sanal nesnelere ile gerçek nesnelere birlikte ve etkileşim içindedir (Azuma, 1997). Arttırılmış gerçeklik, sanal ortamlarda, bireylerin hem gerçek fiziksel nesnelere ilişkin algılarını artırır hem de gerçek nesnelere sanal ortamlarda farklı yer, zaman ve boyutta algılanmasını sağlar (Zhu, Owen, Li, & Lee, 2004).

Sanal tur uygulamaları, daha çok sosyalleşme amacıyla eğlenceli ve zevkli zaman geçirmek için kullanılır. Son yıllarda eğitimin, gelişen ve değişen teknolojiye ayak uydurma çabasıyla birlikte eğitimde kullanımı hızla artmaktadır. Sanal tur uygulamalarının eğitimde kullanım alanlarının geniş olması, sanal tur uygulamaları kullanılarak eğitim materyalleri geliştirilmesi, son zamanlar da eğitim adına yapılan teknolojik yeniliklerdendir (Çetinkaya & Akçay, 2013).

Sanal ortamların eğitimde kullanımının, öğrenme öğretme ortamlarına çeşitlilik getirerek öğrencilerin süreç içerisindeki rollerini olumlu yönde değiştirdiği görülmektedir. Sanal ortamların kullanıldığı derslerde ki (bu sanal ortamların içinde sanal tur uygulamaları da bulunmaktadır) öğrencilerin öğrenme öğretme ortamlarına karşı tutumlarından tutun da akademik başarılarına kadar sürecin her aşamasını olumlu etkilemektedir (Yuen, Yaoyuneyong, & Johnson, 2011).

Sanal tur uygulamalarının eğitimde kullanılmasının önemli yararlarından birisi de görsel nesnelere 3 boyutlu olarak kullanılma becerisinin kazandırılmasıdır. Görsel nesnelere öğrenci 3 boyutlu olarak algıladığında o nesneyle ilgili konunun öğrenilmesi öğrenci için daha ilgi çekici bir hal almaktadır. Öğrenci öğreneceği konuya ilişkin motive olur ve konuya farklı bakış açılarıyla bakabilme yeteneğini geliştirir (Kerawalla, Luckin, Seljeflot, & Woolard, 2006). Öğrencilerin gerçekte yapılması zor karmaşık ve tehlikeli deneyleri öğrenmesinde yardımcı olur (Shelton & Hedley, 2002). Sanal ortamların sınıf içerisinde uygulanması, aynı zamanda öğrencilerin sosyalleşmesini desteklediği gibi işbirlikçi öğrenme öğretmen ortamlarına da zemin

hazırlar, öğrenciler arasındaki iletişimi artırır ve öğrencilerin empati yeteneğinin gelişmesini sağlar (Nincarean, Ali, Halima, & Rahman, 2015).

Öğrencilerin hayal güçlerini ve yaratıcılıklarının gelişmesine yardımcı olarak öğrencilerin merak güdülerini hem harekete geçirir hem de gidermeye yardımcı olur (Klopfer & Yoon, 2004). Sanal ortamlar, öğrencinin gerçek nesnelere olduğu dünyaya olan bakış açısını, hem eğlendirerek hem de eğiterek geliştirebilir (Çetinkaya & Akçay, 2013).

Teknoloji gelişip değiştikçe, eğitimsel anlamda kullanımında da değişiklikler meydana gelmektedir. Eğitim- öğretim ortamlarına teknolojinin girdiği ilk günden itibaren süre gelen bir tartışmanın fitilini ateşleyende eğitimde kullanım amaçlarının değişikliğe uğramasıdır (Tuncer & Taşpınar, 2008). Teknolojinin eğitimde kullanılmaya başlamasıyla tartışma konusu olan “ Kullanılan teknoloji mi öğrencinin akademik başarısını artırıyor? yoksa kullanılan teknolojinin uygulandığı öğretim yöntemi veya tekniği mi öğrencinin akademik başarısını artırıyor? “. Bu sorunun form değiştirmiş hali belki de günümüzdeki, “Teknoloji öğrenme öğretme ortamlarında bir araç mı yoksa bir amaç mı?” sorusu olabilir. Teknolojinin eğitimde kullanılmasıyla başlayan bir başka tartışma ise teknolojinin eğitimi bireyselleştirip öğretmenin özellikle duyuşsal özellikleri kazandırmadaki etkisini azaltmasıdır. Bu tartışmaların özellikle son yıllarda eğitimde tartışılmasının en önemli gerekçelerinden birisi de hiç şüphesiz sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamalarıdır (Erbaş & Demirer, 2015).

Erbaş ve Demirer (2015)’e göre sanal gerçekliğin yaratıcısı Ray Bradbury’dir. Sanal gerçekliği Bradbury ilk defa 1950 yılında İngiltere’de yayınlamış olduğu “The Veldt” adlı bir çocuk hikâye kitabında kullanmış ve betimleyerek tasvir etmiştir. Bu hikâye kitabında İngiltere’de yaşayan varlıklı bir ailenin çocukları evde çok sıkılınca anne ve babası tarafından çok sevdiği orman ve çeşitli hayvanların olduğu Afrika kıtasının kokusunu yayan, sesini duyuran, hatta ormana bitkilere çiçeklere ve hayvanlara dokunma hissi veren üç boyutlu bir makine alıp çocukların odasına yerleştirmeleri anlatılmıştır. Hikâye’nin devamında, çocuklara Afrika kıtasıyla ilgili duyu organlarını kullandıran onları Afrika’nın balta girmemiş ormanlarına gezintiye çıkaran, hayvanlarla sanki gerçekmiş gibi hissiyatlar uyandırarak iletişim kurduran bu üç boyutlu makinenin çocukların ilgisini çok fazla çekmesi ve evdeki çocukların başka hiçbir şeyle ilgilenmemeleri üzerine, anne ve babası makinenin çocuklar için artık

tehlikeli bir bağımlılığa dönüştüğünü düşünüp, bu üç boyutlu sanal gezintiye çıkarabilme özelliği olan makinayı, çocukların odasından kaldırmaya karar verirler. Bu kararlarını çocuklarıyla paylaştıklarında anne ve baba birden ortadan kaybolurlar. Hikayenin sonun da çocuklarını Afrika'dan ayırmak istedikleri için anne ve baba, Afrika'daki sanal hayvanalar tarafından parçalanarak öldürülür ve çocuklarda sanal dünyalarında, Afrika'da, ormanda hayvan dostlarıyla birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar. Bu hikâye sanal dünya kavramının kullanıldığı ve yaşatıldığı ilk hikâyedir (Oppenheim, 1993).

Bilişim teknolojisinin hızlı gelişimi, yaşamın birçok noktasında insanların alışkanlıklarından, yaptıkları işlere kadar değişimine sebep olmuştur. Eğitimde de hemen hemen bütün bilim dallarının öğretilmesi ve öğrenilmesi noktasında bilgisayar gibi bilişim teknolojilerinden faydalanılması bütün bilim dallarının kendisini yenilemesine yol açmıştır. Kullanılan eski metodlar yerini bilgisayar teknolojisiyle uyumlu olan metotlara, araç ve gereçlere bırakmıştır (Şekerci, 2017). Bilişim teknolojilerinin eğitimde en fazla kullanılan ve öğretime uyarlanan teknolojisi olan bilgisayar teknolojisi de bilim dallarının eğitimsel süreçlerde kullandığı yazılımları ve donanımları eğitim öğretim süreçleri için geliştirmiş ve yenilemiştir. Geliştirilen ve yenilenen bu yazılımların en önemlilerinden birisi de nesnelere ilişkin soyut tasarım imkânı sağlayarak öğrenciler için somut birer nesne olarak algılanmalarına hizmet eden sanal gerçekliktir (Baratoff & Blanksteen, 2017).

Bilgisayar desteği ve bazı yazılımlar yardımıyla sanal ortama aktarılan gerçeklikle, sanal ortamda üç boyutlu tecrübeler geçirilen uygulamalara en genel tanımıyla sanal gerçeklik diyebiliriz. Sanal gerçeklik teknolojisinin çok geniş bir yelpazede kullanım alanı bulunmaktadır. Eğitim başta olmak üzere sağlık, mimari, mühendislik, askeri, pazarlama gibi birçok alanda aktif ve etkin kullanılmaktadır. Sanal gerçekliğin bu kadar yaygın olarak kullanılması bu teknolojinin kendini geliştirerek yenilenmek ve ilerlemek için araştırma geliştirme faaliyetlerine konu olmasına sebep olmaktadır (Şekerci, 2017).

Sanal turun yapılmasına imkân veren bir bilgisayar yazılımı olan ve dünyada ilk defa Jaron Lenier tarafından 1972 yılında kullanılan sanal gerçeklik kavramı kelime yapısı ve anlamı olarak incelendiğinde, Latince kökenli olup "Virtualis" kelimesinden gelmektedir. Anlam olarakta var olmayan kişi, eşya, varlık ve nesnelere, bilgisayar

yardımla, yazılım ve donanımsal araç gereçlerle oluşturulan üç boyutlu dünya ile etkileşim sağlayarak, gerçek dünyadaki gibi hissettirebilen bir bilgisayar programıdır (Bayraktar & Kaleli, 2007).

Sanal gerçeklik ile ilgili ilk tanım ise Gaddis tarafından yapılmıştır. Gaddis (1998)'e göre sanal gerçeklik bilgisayar dünyası ile hayali dünyanın birbirleri ile olan etkileşimidir. Gaddis dışında yapılmış bazı sanal gerçeklik tanımları da vardır. Örneğin Coates (1992)'e göre bilgisayar yardımıyla çeşitli yazılım ve donanımsal araç gereçler kullanılarak yapılan üç boyutlu sanal dünyanın birbirini etkilemesi olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda ise sanal gerçeklik için bilgisayar yazılımları ile etkileşime giren insanoğlunun bilgisayar yazılımlarını görsel ve işitsel teknolojiler yardımıyla algılamasıdır (Oppenheim, 1993).

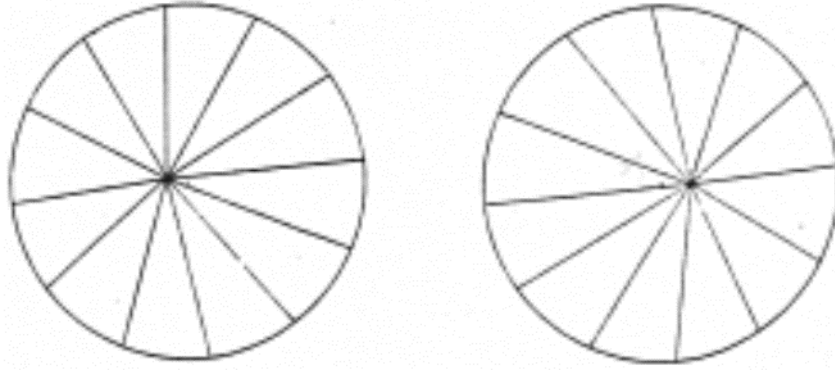
Bu tanımlardan yola çıkarak sanal gerçeklik kavramı için bilgisayar teknolojisinin imkanlarından yararlanarak gerçekte olmayan bir varlık durumunu yapay ortama aktararak insanların üç boyutlu algılamasını sağlayarak gerçeklik hissiyatı katan bir bilgisayar teknolojisi ürünüdür diyebiliriz.

Sanal gerçeklik kavramının gelişimi ile bilgisayar teknolojisinin gelişimi bu tanımlardan hareketle paralellik göstermesi beklenir ki doğru bir beklentidir. Bilgisayar teknolojisi ve sanal tur yapmaya imkân tanıyan sanal gerçeklik teknolojisinin tarihten günümüze doğru gelişimini incelerken üç genel döneme ayırabilir ve her bir dönemi de kendi içinde inceleyebiliriz.

- 19. Yüzyıl üç boyutlu çalışmalar
- 20. Yüzyıl üç boyutlu çalışmalar
- 21. Yüzyıl üç boyutlu çalışmalar

19. yüzyıl üç boyutlu çalışmalara bakıldığında, 19.yüzyıl sanal gerçeklik noktasında iki boyutlu nesnelere üç boyut derinliği eklemek ve iki boyutlu resim ve figürleri üç boyut derinliği ile daha etkili kullanma çabalarıyla geçmiştir. Eski Yunanda "Euclid" kavramının 19. Yüzyılda hatta günümüzdeki karşılığı olan perspektif özelliğinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu dönem çalışmalarda, perspektifi insanın nesne, varlık, obje ve figürleri gözleriyle algıladıkları gerçeğinden hareketle insanın görüntüyü algılamada kullandıkları sağ ve sol gözün perspektif özellikleri çıkarılmış ve insan resimlere varlıklara ve nesnelere bakarken sağ ve sol gözünün aynı görüntüyü

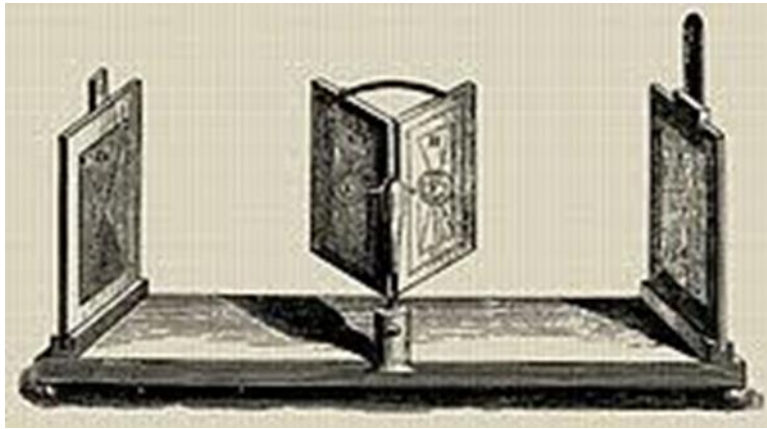
farklı açılardan algıladıkları keşfedilmiştir. Bu sonuca göre aynı görüntü sağ veya sol gözle farklı algılanmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde “Stereo” kavramı ortaya çıkmıştır. Stereo kavramı göreceli anlamına gelmektedir ve gözün algıladığı görüntünün göreceli perspektifini ortaya koyar. Örneğin Şekil 4’de sağ ve sol gözün bir kareyi nasıl algıladıkları görülmektedir (Şekerci, 2017).

Şekil 4. Sağ ve sol göze göre bir karenin algılanış perspektifi

Şekil 4’de de görüldüğü gibi aynı görüntü sağ veya sol gözle farklı algılandığını söylemek mümkündür.

Stereo kavramını ilk uygulamaya döken isim ise “Charles Wheatstone”dur. Charles Wheatstone, 1838 yılında İki boyutlu nesnelere üç boyutlu gösteren “Stereoscope” u icat etmiş Şekil 5’de Charles Wheatstone’ un icat ettiği ilk stereoscope’u görülebilir (Şekerci, 2017).

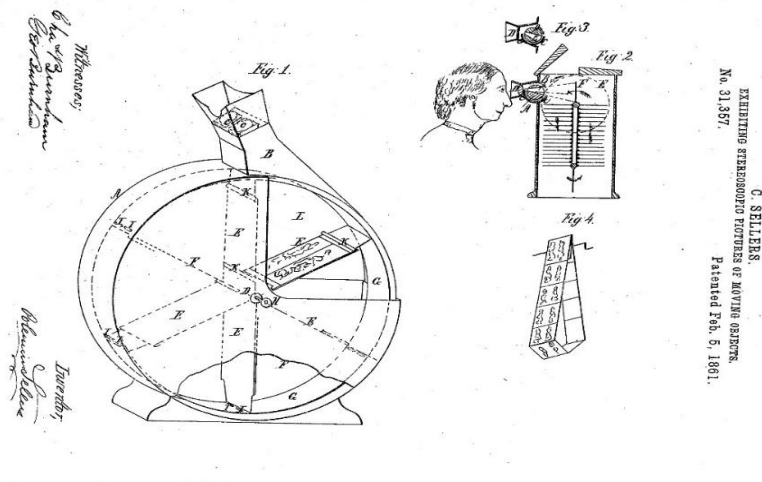
Şekil 5. Charles Wheatstone’ un icat ettiği ilk stereoscope

Charles Wheatstone nın icat ettiği ilk stereoscope' u geliştirerek 1850 yılında kutu şeklinde stereoscope icat eden David Brewster ' ın bu çalışmalarını Colomen Sellers 1960 yılında Kinematoscope' un icadı ile devam ettirmiştir. David Brewster tarafından icad edilen kutu şeklinde stereoscope şekil 6' da verilmiştir.

şekil 6. David Brewster tarafından icad edilen kutu şeklinde stereoscope

Kinematoscope ile gözün algılayabildiği nesne ve varlıklarla ilgili bir sürekliliğe ulaşılmış ve bu günümüzdeki sinema ve devam film karelerinin de temelleri atılmıştır. Derinlik hissi veren resim kareleri bir mil etrafında sürekli dönerek birbirinin devamıymış gibi algılanarak süregelen ve devamı olan bir olay örüntüsü yaratmaktadır. şekil 7' de Colomen Sellers 1960 yılında icad ettiği Kinematoscope görölmektedir.

şekil 7. Colomen Sellers, 1960 yılında icad ettiği Kinematoscope

Tüm bu icatlar insan gözünün perspektifinden yararlanarak iki boyutlu varlıkları ve nesnelere üç boyutlu olarak algılatma ve derinlik hissi katma çalışmalarının temellerini oluşturmuştur. Günümüz teknolojisiyle yapılan sanal turun ilk temellerinin atıldığı çalışmaların gelişimidir.

20. yüzyılda yapılan üç boyutlu çalışmalara bakıldığında yapılan çalışmalar daha çok uygulamaya yönelik üç boyutludur. Pilot eğitimleri, tıp eğitimleri gibi üç boyutlu uygulama ve pratik yapmaya dönük alanların eğitimlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzyılda eğitime üç boyutlu çalışmaların yansımaları benzetim teknolojisiyle olmuştur. İlk üç boyutlu pilot eğitimi benzetimi Şekil 8’de verilmiştir.

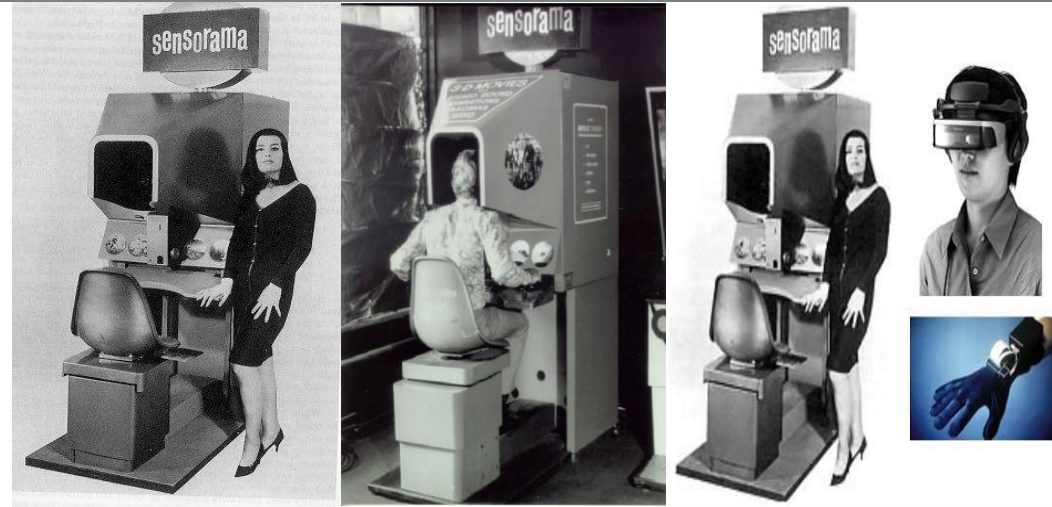

Şekil 8. İlk üç boyutlu pilot eğitimi benzetimi

20. yüzyıl’da sanal gerçeklik, benzetim tekniğiyle eğitime uyarlanırken 1924 yılında Laszio Moholy-Nagy ile birlikte sanat alanına da yansımış ve özellikle tiyatro çalışmaları sırasında ışık ses, dekor gibi öğelerin izleyiciye gerçekçi aktarılması noktasında çalışılmıştır. 20. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde makinelerin insan yaşamındaki yeri sorgulanmaya başlanmış ve insanın günlük rutinlerinde makinelerin rolleri ile ilgili düşünülerek çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlilerinden birisini 1948 yılında Norbert Wiener yapmış ve “Cybernetics” kavramını bu çalışmaların sonucunda bulmuştur. Cybernetics kavramı insanın makine ile olan karşılıklı bilgi aktarımlarını açıklamak için kullanır. Bu kavramla birlikte makinelerin insan yaşamındaki yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Mekanik ve elektronik yöntemlerle insanların tüm duyumlarını harekete geçirme isteği ve

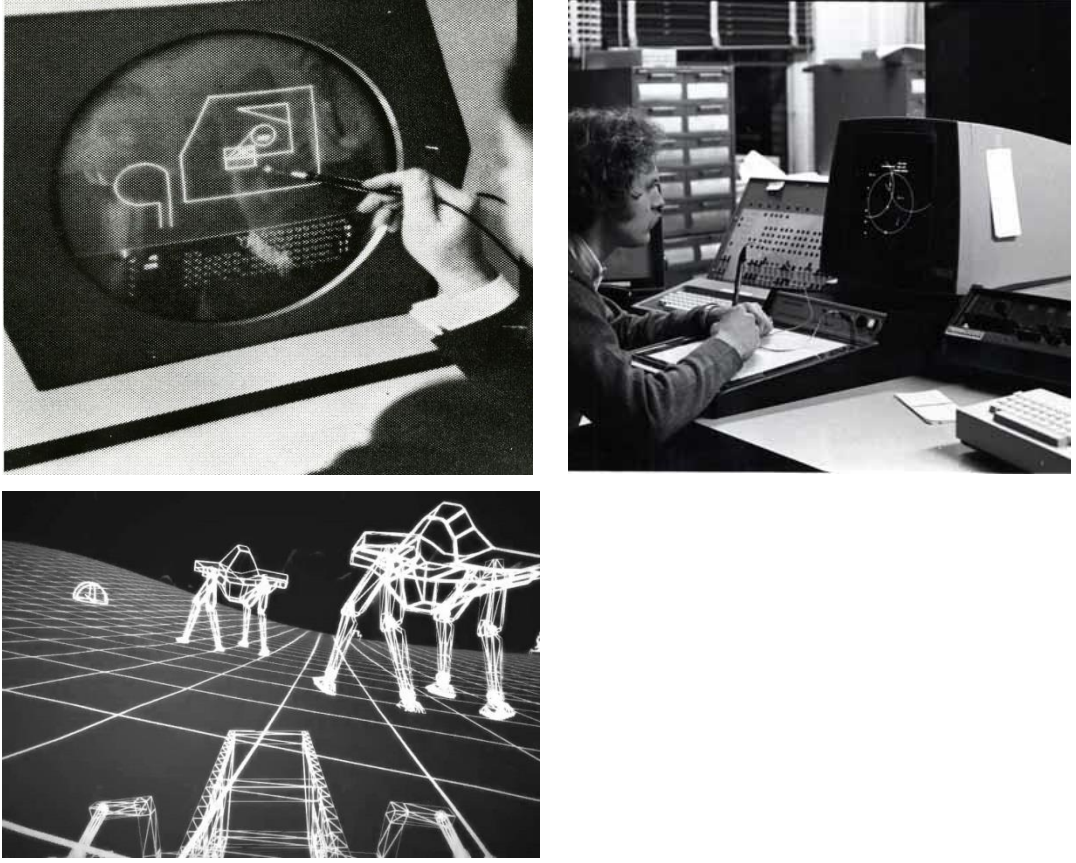

kullanmasını sağlamak için yapılan icatlardan biriside “Sensorama” cihazıdır. Bu cihaz 1950 yılında icat edilmiş olup amacı ise insanların büyük çoğunluğunun ilgisini çektiği sinema sektöründe mekanik ve elektronik yardımıyla, izlenenlerin birden fazla duyu kullanılarak gerçeklik hissiyatlarını arttırmaktır. Seyirci koltuğa oturarak başını cihazın içine sokar ve o andan itibaren cihaz izleyene üç boyutlu sanal bir dünya sunar. Bu anlamda sensorama için günümüzde kullanılan sanal gerçeklik gözlüklerinin de habercisi ve ilkel hali diyebiliriz (Şekerci, 2017).

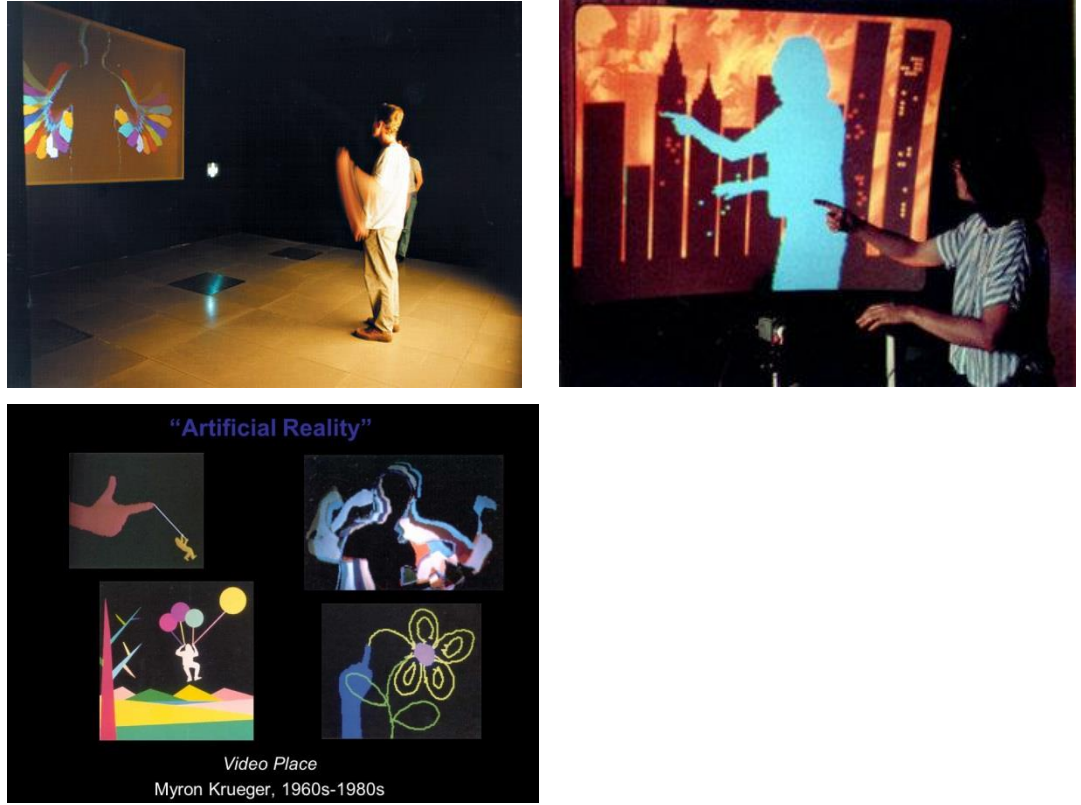
Şekil 9. Sensorama

1950’li yıllarda sensorama teknolojisi ile izlenenler birden fazla duyuya hitap ederek üç boyutlu halde izleyiciye sunulurken 1960’lı yıllara gelindiğinde bu teknoloji “Sutherland Sketchpad” isimli bir yazılımla geliştirilmiştir. Yazılım kalem yardımıyla yapılan herhangi bir yazı veya çizimi elektronik ortama aktarıp üç boyutlu hale getirebilmektedir. Bu yazılım sayesinde 3 boyutlu materyal hazırlama noktasında hazırlık ve zaman tasarrufu yapılmış olmaktadır. İhtiyaç duyulan 3 boyutlu materyal anında geliştirilebilmektedir. Düz bir düzleme aktarılan çizimi 3 boyuta çeviren Sutherland Sketchpad Şekil 10’da verilmiştir.

Şekil 10. Düz bir düzleme aktarılan çizimi 3 boyuta çeviren Sutherland Sketchpad

1960'lı yılları geride bırakırken, kalemle yazılıp çizilenleri bilgisayar ortamına 3 boyutlu olarak aktaran Sutherland Sketchpad yazılımı, Myron Krueger tarafından biraz daha geliştirilerek kalemle bilgisayar etkileşimini, insan ve insan hareketleriyle bilgisayar etkileşimine bağlamıştır. İnsan vücuduna takılan reseptörler sayesinde insanların hareketleri bilgisayar programları yardımıyla 3 boyutlu olarak sanal bir ortama aktarılmaktadır. Bu reseptörlerle insanların hareketlerinin yanı sıra vücut dilleri, jest, mimik ve hareketlerine karşılık verilmiş ve bu hareketler sanal ortama aktarılmıştır. Krueger aynı yıllarda bu programı daha geliştirerek "Videoplace" programını yapmıştır. Bu program ile ekrana insan vücudunun hareketleriyle birlikte farklı objelerin hareketlerini de entegre etmektir. Programda bir video oynatılmakta ve videoya doğru dönen katılımcı, video ekranı tarafından algılanıp tanımlanmakta ve katılımcının silüeti ekrana yansımaktadır. Ekrana yansıyan görüntüye program birçok görsel ve işitsel versiyonlar ekleyerek farklı ve değişik sunumlar gerçekleştirilmesini sağlar (Vajpeyi, 2001). Kruegerin daha geliştirdiği "Videoplace" programı Şekil 11'de verilmiştir.

Şekil 11. Kruegerin daha geliştirdiği “Videoplace” programı

1970 ve 1980’li yılları takibinde Fredrick Brooks tarafından “Nort Carolina at Chapel Hill” geliştirilmiş ve moleküller arasındaki çekim yasalarından yararlanarak sanal gerçeklikte yeni bir adım atılmıştır. Bu gelişmeleri fırsata çeviren kişi Jaron Lanierdir, Lanier Nort Carolina at Chapel Hill teknolojisindeki moleküller çekim yasalarının bilgisayar programlarıyla kullanılmasıyla geliştirilen hareket sensörleri, veri eldivenleri, duyu bilezikleri ve çeşitli başlıkları ticarileştirerek satışa sunmuş ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler ışığında sanal dünyaya 3 boyut ve gerçeklik hissi yaratma çabası ile 1980’li yıllara gelindiğinde “Siberuzay” kavramıyla karşımıza çıkmaktadır. Siberuzay; insanların sanal ortamda bilgi, teknoloji ve yazılımlarla yarattığı bir ortam olarak tanımlanabilir (Vajpeyi, 2001). Siberuzay, bilgisayar yardımıyla çevrimiçi bir ağ sayesinde iletişim kuran zaman-mekân sınırlamasını reddeden ve soyutlayan bir yapay ortamda yaşanılanlara gerçeklik hissiyatı katmaktadır. 1990’lı yıllara gelindiğinde artık dünyada sanal gerçeklik kavramı konuşulmaya başlanmıştır. Ülkemizde ise sadece akademik anlamda teorik alt yapı oluşturma çalışmalarından söz edilebilmektedir. 20. Yüzyıl’da ise sanal

gerçeklik her alanda olduğu gibi eğitim alanında kullanılmaya başlanmıştır. Önce benzetim teknolojisiyle kullanılmaya başlanan sanal gerçeklik daha ilerleyerek mekanik ve yapay zekâ gibi sistemlerle birlikte hayatımıza girmektedir (Şekerci, 2017).

21. Yüzyıl üç boyutlu çalışmalara bakıldığında, günümüz yüzyılının başlarında itibaren özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avrupa da sanal gerçeklikle ilgili çalışmalar yaygınlaşmaya başlamıştır. 2000’li yıllardan gelen üç boyutlu lazerler, sensoroma, mekanikleşme gibi teknolojiler daha da geliştirilmiş ve çeşitlendirilmiştir. Bunun yanında 21. Yüzyıl’da dijital teknolojideki değişim ve gelişmeler bilişim teknolojisinin doğması da materyalleri, fikirleri, düşünceleri, nesnelere uzak mesafelere iletme noktasında ve çoğaltma noktasında kolaylık sağlamıştır.” Dijitizasyon” kavramıyla açıkladığımız bu durum sayesinde nesnelere, durumlar, kişiler artık sayısallaştırılarak işlenebilir, çoğaltılabilir ve iletilebilir hale gelmektedir ve üç boyutlu sanal çalışmalar gün geçtikçe hayatın her alanında da yaygınlaşmaktadır. Sanal gerçekliğin gelişimi bilgisayar ve bilişim sistemleri teknolojisinin gelişimi ile paralellik göstermektedir. Sanal gerçeklik teknolojisi bilgisayar teknolojisi geliştikçe eğitim başta olmak üzere sağlık, sanayi, inşaat, turizm, pazarlama gibi hayatımızın her alanında kullanılmaya başlanmıştır. Üç boyutlu bilgisayar teknolojisine örnekler Şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 12. Üç Boyutlu Bilgisayar Teknolojisine Örnekler

3. SANAL TUR İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Sanal tur uygulamasının öğrenme ve öğrenme çıktıları üzerine etkisini, Sosyal bilgiler alanında inceleyen araştırmalara ulaşılamamıştır. Ancak sanal tur veya sanal gerçeklik uygulamalarının eğitime uyarlanmasına yönelik yurt içi ve yurt dışı çalışmalara ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmalar bu araştırmanın bulgularının değerlendirilmesinde yardımcı olması amacıyla takip eden bölümde iki ana başlık altında kısaca özetlenmiştir.

3.1. YURT İÇİ İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Peker (2014) tarafından yapılan çalışmada Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sanal müze kullanımına yönelik tutumlarına etkisini incelemiştir. Araştırmada 21 maddeden oluşan ve araştırmacı tarafından geliştirilen beşli likert tipi tutum ölçeği kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2012-2013 eğitim öğretim yılında Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. 1.sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. sınıftan toplam 197 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Veriler analiz edildiğinde grupların verilerinin normal dağılmadığı görülmüştür. Veriler bağımsız gruplar için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adayları Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımına yönelik tutumlarının olumlu etkilediği ve eğitim öğretim için faydalı olacağını düşünmektedirler. Bu nedenle üniversitelerde sanal müzelerin önemine dikkat çekilerek, sanal müze uygulamalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Müzelerin de bu konuya gereken önemi vererek; hem müzeye gitme imkânı olmayan bireylere müzeleri gezme imkânı sağlamaları, hem de yapılacak olan etkinliklerin, sergilerin duyurularını yaparak daha çok kişinin müzeye gelmesini sağlamaları gerektiğini göstermektedir.

Derman (2012) tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında da Dumlupınar Üniversitesi'nde 360 derece panoramik sanal tur uygulamasının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, gelişen teknolojiye paralel olarak ilerleme gösteren fotoğraf teknolojisi, dijital (sayısal) fotoğrafçılık ile sanal ortamda da kullanılmaya başlanmıştır. Son yıllarda dijital (sayısal) fotoğrafçılığın ulaştığı son noktalardan birisi de fotoğrafta sanal gerçekliktir. Fotoğrafta sanal gerçeklik; konuyu sonsuz bir görüş açısıyla interaktif (etkileşimli) olarak potansiyel kullanıcıya sunulmasıdır. Sanal

gerçeklik tekniği ile elde edilen sanal tur uygulamalarının, görsellik açısından en çok tercih edilen türü, 360 derece panoramik sanal turlardır. Bu sanal turlar; yatay ve düşey eksenin tamamında gezinme imkânı sağladığından, kullanıcıya uygulama içerisinde gezinirken gerçeklik hissi yaratmaktadır. Aynı zamanda çeşitli hareketli görüntü ve nesnelere ile birlikte sanal tur içerisinde kullanıcıya rehber olacak tipografi (yazı) ve medya uygulamalarının da içerisine dâhil edilmesi; hem görsel zenginliğini artıracak hem de gezinilen mekân hakkında; bilgi alma ve fikir yürütme konusunda yardımcı olacaktır. Bu gerekçeler ışığında araştırmada, 360 derece panoramik sanal tur uygulama örneği oluşturulmuştur. Bu araştırma, genel tarama modellerinden literatür incelemesi, nitel yöntemlerden gözlem ve 360 derece panoramik fotoğraf çekimlerinin sayısal ortamda işlem görmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler ile Dumlupınar Üniversitesi 360 derece panoramik sanal tur uygulaması oluşturulmuştur.

Çetinkaya ve Akçay (2013) tarafından yapılan çalışmada, arttırılmış gerçeklik görüntülerin, verilerin ve diğer içeriklerin gerçek dünyaya eklenerek sanal gerçeklik ve gerçek dünya elementlerinin aynı ortamda birlikte yer aldığı bir teknolojidir. Savunma, sanayi, tıbbi, ticari ve eğlence alanlarında sıklıkla kullanılan arttırılmış gerçeklik teknolojisi eğitim alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, günümüzde eğitim ortamlarında kullanılan arttırılmış gerçeklik uygulama örneklerine yer verilmiş ve arttırılmış gerçekliğin öğretme ve öğrenmeye etkisi üzerinde durulmuştur. Bu alanda yapılan çalışmaları inceleyen tarama çalışması sanal tur, arttırılmış gerçekliğin ve teknoloji destekli içeriklerin eğitim ve öğretim üzerinde olumlu etkisi olduğu ifade edilmektedir.

Yıldırım ve Tahiroğlu (2012), tarafından yapılan çalışma incelendiğinde, ilköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sanal ortamda gerçekleştirilen müze gezilerinin öğrencilerin derse yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada on test son test kontrol gruplu deneme modeli kullanılmıştır. Deney gurubu 15, kontrol gurubu ise 17 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmanın verileri için her iki gruba, deneysel çalışma sürecinin başında ve sonunda “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Analiz sonuçları deney ve kontrol grubunun son test ölçüm sonuçlarına göre deney grubu lehine anlamlı

farklılık olduğunu göstermektedir [$t(30)=4.351, p<.05$]. Buna göre, İlköğretim beşinci sınıf Sosyal bilgiler dersi, sanal müze gezileri ile desteklenerek yapılan etkinliklerin öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu söylenebilir.

Baysan (2015) tarafından yapılan çalışmada, arttırılmış gerçeklik ile destekli eğitim ortamlarının öğrencilerin akademik başarısına etkisini incelemek ve kullanılan teknoloji ve ortam hakkında öğrenci görüşlerini elde etmek amaçlanmıştır. Ön-test son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılan çalışmada, araştırmacı tarafından geliştirilen ve arttırılmış eğitsel unsurlar içeren bilgisayar donanımı konulu AG-Kitap bağımsız değişken, akademik başarı ise bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Veri toplama aşamasında 60 sorudan oluşan ve uzman görüşleri çerçevesinde şekillenen akademik başarı testi hazırlanmıştır. Bu test aynı anda son test olarak da kullanılmıştır. Uygulama sonunda yarı yapılandırılmış görüşmelerle öğrencilerin AG teknolojileri ve AG-Kitap hakkındaki görüşleri alınmıştır. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, 2014- 2015 Bahar Dönemi 2. sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleşen çalışma 2 grup halinde 4 hafta boyunca sürdürülmüştür. 22 kişilik deney grubuna, geliştirilen öğretim materyali, HITLibHZ-BuildAR programı aracılığıyla laboratuvar ortamında masaüstü bilgisayarlarda kullanılmış ve araştırmacı tarafından ders işlenmiştir. 24 kişiden oluşan kontrol grubuna ise sadece geleneksel metotla araştırmacı tarafından ders anlatılmıştır. Çalışmanın hemen bitiminde son test uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre her iki grubun birbirine oranla ön testleri ve son testleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Fakat her iki grup kendi içerisinde ön testleri ile son testleri arasında anlamlı fark oluşturacak puanlar almışlardır. Öğrencilerden elde edilen nitel verilere göre AG gelecek vaat eden bir teknolojidir. Eğitsel AG uygulamaları, teknoloji eğitiminden ziyade Geometri ve Coğrafya gibi 3 boyutlu uzamsal görselliği gerektiren alanlarda kullanılmalıdır. Katılımcılar Bilgisayar Donanımı eğitiminde AG'nin kullanılmasını daha iyi geliştirilmiş platformlar ve daha profesyonel tasarımlar olmak kaydıyla desteklemektedirler.

Çakır, Solak ve Tan (2015) tarafından yapılan çalışmanın amacı, eğitim ve öğretim ortamlarını zenginleştirmek ve etkin hale getirmek için geliştirilen artırılmış gerçeklik teknolojisinin sınıf ortamında uygulanması ve öğrencilerin akademik başarıları ve motivasyonlarına etkisini araştırmaktır. Bu amaçla, üniversite düzeyinde yarı deneysel bir çalışma yürütülmüştür. 60 üniversite öğrencisinin katıldığı çalışmada, deney grubuna İngilizce kelimelerin öğretimi için artırılmış gerçeklik teknolojisi ile geliştirilmiş ortamda sunulurken kontrol grubuna geleneksel yöntemlerle ders işlenmiştir. Çalışma sonucunda artırılmış gerçeklik teknolojisi ile dersi işleyen öğrencilerin kontrol grubu ile dersi işleyen öğrencilere göre başarılarının istatistiki olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin artırılmış gerçeklik teknolojisi ile hazırlanmış İngilizce kelimeleri öğretimi için geliştirilen materyaller hakkındaki motivasyonlarını ölçmek için “Materyal Motivasyon Anketi” kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin motivasyonlarının yüksek olduğu görülmektedir. Çalışma sonuçları, yabancı dil kelime öğretiminde artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanımının öğrencilerin performanslarına olumlu yönde etki ettiğini göstermektedir.

Tülü ve Yılmaz (2012) tarafından yapılan çalışma incelendiğinde, artırılmış gerçeklik, gerçek dünya üzerine sanal materyallerin düşürülmesini sağlayan, 2000’li yıllar da son kullanıcıya kadar ulaşan bir teknolojidir. Teknolojik gelişmeler ile birlikte eğitim, askeriye, tasarım, spor, sağlık, gibi birçok alanda artırılmış gerçeklik kullanılmaya başlanmıştır. Arttırılmış gerçeklik; gerçek dünyanın kamera ile görüntüsünün alınması sırasında, gerçek dünya üzerinde önceden belirlenmiş olan hedef noktalara, bilgisayarda yaratılmış olan materyallerin belli noktalarından bağlanması ve oluşan sonucun programlar vasıtasıyla yorumlanarak çıktı görüntünün eş zamanlı olarak alınmasıdır. Görüş bildiren söz konusu çalışmada sonuç olarak arttırılmış gerçeklik uygulamalarının eğitim alanında kullanılması hem öğrenciyi derse çekmek bakımından hem de üzerinde düşünülmesi ve hayal edilmesi zor olan sistemlerin veya objelerin ders esnasında üzerinde düşünülmesi kolay gerçekliği arttırılmış üç boyutlu nesnelere haline getirilmesinde oldukça önemli rol oynayacaktır.

3.2. YURTDIŞI ÇALIŞMALAR

Sanal tur ve sanal gerçeklik uygulamalarının eğitim ve öğretime uyarlanması üzerine yurtdiŐinde yapılan önemli çalışmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir. Söz konusu çalışmaların bazıları her ne kadar Sosyal bilgiler alanına yönelik olmasa da uygulamaların eğitim ve ğretim üzerine etkisinin incelenmesi ve değerlendirilmesinde alan yazında önemli olması nedeniyle yer verilmiştir.

Yuen, Yaoyuneyong ve Johnson (2011) tarafından yapılan tarama çalışmasında sanal tur ve arttırılmış gerçeklik uygulamasının eğitim ve ğretim üzerine etkisini inceleyen araştırmalar özetlenmiştir. Söz konusu çalışmada sanal tur ve arttırılmış gerçekliğin eğitim uygulamalarında (a) sınıfta kullanılan materyalleri farklı açılardan incelemeleri için öğrencileri cesaretlendirdiği ve motive ettiği (Kerawalla, Luckin, Selijefot ve Woolard, 2006), (b) ğrencilerin gerçek deneyimler kazanmasının uygun olmadığı ya da ekonomik olmadığı durumlarda gerçeğe yakın deneyimler kazanmasına olanak verdiği (Shelton ve Hedley, 2002), (c) ğrenciler ve eğitmcileri arasında iŐbirliđini arttırdığı (Billinghurst, 2002), (d) ğrencilerin yaratıcılığını ve hayal gücünü arttırdığını (Klopfer ve Yoon, 2004) ve (e) ğrencilerin kendi öğrenmelerini kontrol edebilmelerine yardımcı olduğu (Hamilton ve Olewa, 2010) ifade etmişlerdir.

Azuma (1997) tarafından yapılan araştırmada arttırılmış gerçeklik ile elde edilen üç boyutlu sanal ortamlar ile ilgili avantajlarının ve dezavantajlarının neler olabileceği konusunda bir betimsel analiz yapılmıştır. Çalışmada nesnelerin ve materyallerin üç boyutlu gerçek bir ortama aktarılma durumunda karşılaşılan güçlükler üzerine durulmuştur. Arttırılmış gerçeklikte optik ve video teknolojisinin karıŐtırılması ile elde edilen kayıt ve algılamanın öğrenciler için avantajlara sahip olduğu ve eğitimsel anlamda kullanılacak olan sanal ortamların öğrenme sürecindeki avantajları ön plan ıkartığı belirtilirken aynı uygulamaların maaliyet ve hazırlamadaki uzmanlık gerektirmesinin dezavantajları olduğu belirtilmiştir.

Almeida ve Shigeki (2003) tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin müze gezilerinde ve derslerde yapacakları sanal tur uygulamalarında kullanabilecekleri bir

sanal rehber geliştirilmiş ve bu sanal rehber sanal tura entegre edilerek derslerde öğrencilere kullanılmıştır. Bu araştırma da sanal turla beraber kullanılan sanal rehberin özelliği ise eğitimde kullanılan ilk etkileşimli sanal rehber olma özelliğidir. Araştırmanın sonuçlarında yapılan uygulamalarda sanal turla beraber tasarlanan sanal rehberin öğrencilerin hem derse karşı tutumunu olumlu etkilediğini hem de öğrencilerin akademik başarılarına katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Hubalovsky ve Sedivy (2011) tarafından yapılan çalışma eğitimde sanal turların öğrenme öğretme sürecindeki öğretmen ve öğrenci iletişimine etkisi incelenmiş ve bu amaçla sanal öğrenme ortamları oluşturularak heterojen gruplarla işbirlikli öğrenme etkinlikleri yapılmıştır. Araştırmanın katılımcıları deney ve kontrol gruplarına ayırılmıştır. Deney grubundaki öğrenciler işbirliği içinde gruplar halinde sanal turlarla öğrenirken kontrol grubunda kalsik eğitim öğretim süreci uygulanmıştır. Deney grubundan elde edilen veriler analiz edildiğinde deney grubundaki öğrencilerin akademik başarısının ve hem grup içi hem de öğrenci ve öğretmen iletişimi olumlu anlamda arttırdığı bulunmuştur. Ayrıca sanal tur uygulamasının diğer derslerdeki öğrenci başarısıyla ilişkisi incelenmiş ve olumlu etkisinin olduğu araştırma raporunda ifade edilmiştir.

Famukhit, Maryono, Yulianto, ve Purnama (2013) tarafından yapılan çalışma, Endonezyanın turistik bölgelerinden olan Patican bölgesinin turizm potansiyelini sanal turlarla öğrencilere tanıtmak amacıyla Paticanın 3 boyutlu sanal interaktif resimlerinin çekilmesi ve bunların bilgisayar programları yardımıyla sanal ortamda bütünleştirilerek sanal bir turun oluşturulması süreci anlatılmaktadır. Tarihi mekanlara daha fazla ziyaretçi çekebilme ve Paticanın eğitimsel tarihini öğrencilere öğretebilmek adına yapılan uygulamanın çıkış noktası ise, öğrencileri Paticana götürebilecek ve onları orada gezdirebilecek ekonomik imkanların olmamasıdır. Sanal tur uygulamaları ile öğrencilerin hepsini Paticana götürerek bölgenin tarihi, kültürel ve eğitimsel önemi öğrencilere kavratılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın en önemli faydalarında birisi de öğrencilerin ve halkın tarihi mekanları gezebilecekleri sanal ortamların olduğu bilincine varmalarıdır. Araştırmada sanal tura katılan öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve öğrencilerin sanal tur uygulamalarına ilişkin

görüşleri alınmıştır. Bu görüşme sonuçlarının öğrencilerin Patikanın tarihi hakkında etkili bir şekilde bilgi edindiklerini göstermektedir.

Calongne ve Hiles (2018) tarafından yapılan araştırmada “Second Life” oyununun çevrimiçi sanal dünyada eğitime uyarlaması yapılmıştır. Second life oyunu kendi içinde müzeleri araştırma merkezleri, okulları, günlük yaşantıları ve insan ilişkileri olan bir bilgisayar programıdır. 2006 yılından itibaren “Second Life” oyunu eğitime uyarlanmaya başlanmış ve eğitimsel amaçlarla sanal turlar düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmada da “Second Life” ile öğrencilere eğitimsel etkinlikler yaptırılmış ve sanal turlar kullanılarak “Second Life” oyununun eğitimde kullanılabilirliği üzerinde durulmuştur. Oyunda sanal anlamda gençlik eğitimi üzerinde durulmuş, okullar ve dersler sanal dünyada işlenmiştir. Söz konusu çalışmada “Second Life” oyunun eğitsel amaçla kullanımının öğrencilerin birden fazla duyu ile öğrenme ortamında bulunmalarına katkı sağladığı ve öğrencilerin öğrenmeleri için yararlı olduğu ifade edilmiştir.

Jan, Roque, Leuski, Morie ve Traum (2009) tarafından yapılan çalışmada “Second Life” oyununda öğrencilere sanal anlamda bir tur rehberi tanımlanarak öğrenciler sanal gezilere çıkarılmıştır. Bu sanal turlarda öğrencilerin sanal rehberle iletişim ve etkileşim halinde olmalarına da olanak sağlanmıştır. Eğitimsel anlamda öğrenciler için somutlaştırılması güç, zor, maliyetli ve tehlikeli durumların sanal bir rehberle güvenli, ucuz ve daha kolay bir şekilde somutlaştırıldığı ve özellikle öğrencilerin yer yön kavramlarının geliştiği görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve uygulama süreci, verilerin analizi ve araştırmacı rolüne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

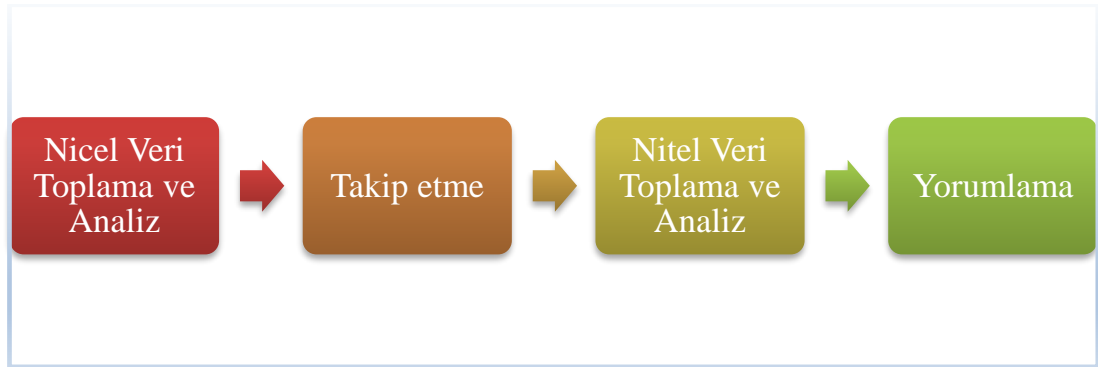
1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinlikleri kullanımının akademik başarı, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve tutuma etkisi ile Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına ilişkin öğrenci görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada karma yöntemin tercih edilmesinin nedeni, araştırmaya konu olan problemleri çok boyutlu ve kapsamlı şekilde ele almaktır. Çünkü karma yöntem araştırması, araştırmayı yapan kişi veya kişilerin doğrulama işlemlerini anlamaya yönelik daha geniş bir bakış açısı ve detayları arttırmak amacıyla nitel/nicel araştırma yaklaşımlarının özelliklerini, üstün yönlerini aynı çalışmada birleştirmek amacıyla uygulanan bir yöntemdir (Johnson, Onwuegbuzie, & Turner, 2007). Karma araştırma yöntemi, “Araştırmacının, aynı araştırma içinde nitel ve nicel yöntemleri kullanarak verileri topladığı, analiz ettiği, bulguları bütünleştirdiği ve ileriye yönelik tahminlerde bulunduğu bunun yanı sıra yapılan bir araştırmanın nitel ve nicel yaklaşımlarının birbiriyle entegre olmuş hali ve kombinasyonu” olarak tanımlanmaktadır.” (Tashakkori ve Teddlie, 1998; Tashakkori ve Creswell, 2007). Ayrıca Creswell (2017) karma yöntemi araştırma problemlerini anlamak için hem nicel veriler (kapalı uçlu) hem de nitel veriler (açık uçlu) topladığı iki veri setini birbiriyle bütünleştirdiği ve daha sonra bu iki veri setini bütünleştirmenin avantajlarını kullanarak sonuçlar çıkardığı, birçok alanda kullanılan bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır.

Creswell ve Plano-Clark, 2014’e göre araştırmalarda kullanılmak üzere temel altı karma yöntem araştırma deseni bulunmaktadır. Bu karma yöntem araştırma desenleri şunlardır:

- Yakınsayan Paralel desen
- Açımlayıcı sıralı desen
- Keşfedici sıralı desen
- İç içe karma desen
- Dönüştürücü desen
- Çok aşamalı karma desen

Karma araştırma yöntemine sahip bu araştırmanın deseni, açımlayıcı sıralı desendir (Creswell ve Plano-Clark, 2014). Açımlayıcı sıralı desen, iki farklı ve birbirleriyle ilişkili bölümde gerçekleşir. Açımlayıcı sıralı desende araştırma sorusuna ilişkin ilk önce nicel veriler toplanır ve çözümlenir daha sonra aynı araştırma sorusuyla ilgili nitel veriler toplanır ve çözümlenir (Dede & Demir, 2015). Buradaki önemli nokta araştırmacı tarafından toplanan nitel veriler ve çözümlenen nitel veri sonuçları araştırmanın birinci bölümündeki nicel veri sonuçlarını desteklemek, açıklamak ve yorumlanmasına yardımcı olmak için kullanılır. Bu bağlamda açımlayıcı sıralı desen de nitel verilerin toplanması nicel verilerin toplanıp çözümlenmesinden sonra yapılmalıdır. Açımlayıcı sıralı desene yönelik izlenen prosedürlerin süreci Şekil 13'te verilmiştir.

Şekil 13. Açımlayıcı sıralı desene yönelik izlenen prosedürlerin süreci (Creswell ve Plano-Clark, 2014: 77'den uyarlanmıştır).

Açımlayıcı sıralı desende başlıca şu adımlar izlenebilir: (Creswell ve Plano-Clark, 2014):

- 1) Nicel veri toplamayı ve analiz etmeyi amaçlayan bir nicel araştırma tasarlanır ve uygulanır.

- 2) Nitel araştırma soruları ve amaca uygun örnekleme prosedürleri ve nicel bulguları takip edecek şekilde geliştirilir.
- 3) Nitel veriler toplanır ve analiz edilir.
- 4) Nitel bulguların nicel bulguları açıklaması sağlanarak çalışmanın genel amacına yönelik bütün olarak yorum yapar.

Açımlayıcı sıralı desende araştırma sorularına ilişkin nicel veriler toplanıp analizi yapıldıktan sonra takip edilen süreçte nitel veriler toplanır ve iki aşama da toplanan veriler çözümlenerek beraber yorumlanır (Creswell ve Plano-Clark, 2014).

Tablo 1. Açımlayıcı sıralı desenin modeli ve uygulamasına ilişkin prosedürler (Creswell ve Plano clark, 2014: 77-92'den uyarlanmıştır.)

Model	Prosedürler	Desenin uygulama süreci
Nitel veri toplama ve analiz	1. Prosedür	<p>Nitel aşamanın tasarlanması ve uygulanması:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nitel araştırma soruları ve yaklaşım belirlenir. • İzinler alınır. • Nitel örneklem tanımlanır. • Veri toplama araçları ile veriler toplanır. • Nitel araştırma sonuçlarını cevaplamak için veriler analiz edilir.
Takip etme	2. Prosedür	<p>Nitel sonuçların takip edilmesi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hangi sonuçların açıklanacağı belirlenir • Nitel ve karma yöntem sorularını düzenlenir • Nitel örneklem olarak seçilecek katılımcıları belirlenir • Nitel veri toplama protokolleri planlanır.

Nitel veri toplama analiz	3. Prosedür	Nitel araştırmanın planlanması ve uygulanması: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nitel araştırma soruları ifade edilir ve nitel yaklaşım belirlenir. ✓ İzinler alınır. ✓ Nicel sonuçları açıklamaya yardımcı olacak nitel örneklem seçimi yapılır. ✓ Nicel sonuçlara göre şekillenen nitel veriler toplanır. ✓ Nitel araştırma sorularını ve karma yöntem araştırma sorularını cevaplayacak şekilde, nitel veriler analiz edilir.
Yorumlama	4. Prosedür	Sonuçların yorumlanması: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nicel sonuçlar yorumlanır ve özetlenir. ✓ Nitel sonuçlar yorumlanır ve özetlenir. ✓ Nicel sonuçların açıklanmasında nitel sonuçların ne ölçüde ve ne şekilde yardımcı olduğu tartışılır.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi açıklayıcı sıralı desenin uygulanmasına ilişkin aşamalar kısaca açıklanacak olunursa araştırmada kullanılan açıklayıcı desende araştırmanın nicel boyutunun, nitel boyut ile açıklandığı söylenebilir. Desen, araştırmanın ilk aşamasında nicel aşamanın uygulanması, elde edilen nicel bulguların takip edilmesiyle nitel soruların belirlenmesi, nitel veri toplama araçlarının kullanılması ve nicel sonuçları açıklamak için nitel aşama kullanılması olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın hem nicel hem nitel boyutunda kullanılan araştırma desenleri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Araştırmanın nicel boyutunda, Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinlikleri kullanımının akademik başarı, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve tutuma etkisinin araştırılması amacıyla öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Bu araştırmada seçkisiz atama ile örneklem belirlenmediğinden tam deneysel desen yerine yarı deneysel desen tercih edilmiştir. Deneysel desen, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini açıklayan bir araştırma desendir (Büyüköztürk, 2012). Yarı deneysel desende, kontrol ve deney grupları deneysel desende olduğu gibi seçkisiz değil, ölçümlerle belirlenir (Ekiz, 2003; Karasar, 2006). 2017-2018 öğretim yılında dört devlet okulunda öğrenim gören yedinci sınıfların bir şubesi kontrol grubu, bir şubesi ise deney grubu olarak belirlenmiştir. Her iki grubun

da deneysel müdahaleden önce ve sonra akademik başarıları, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve tutumları ölçülmüştür. Öntest-sontest kontrol gruplu desen Tablo 2’deki gibidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Tablo 2. Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Desen

Grup	Öntest	İşlem	Sontest
Deney Grubu	✓ Başarı Testi		✓ Başarı Testi
	✓ Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği	Sanal Tur Etkinlikleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi	✓ Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği
	✓ Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği		✓ Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği
Kontrol Grubu	✓ Başarı Testi		✓ Başarı Testi
	✓ Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği	Mevcut Öğretim	✓ Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği
	✓ Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği		✓ Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği

Tablo 2’de görüldüğü gibi, hem deney hem de kontrol grubuna deneysel işlem öncesinde “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi, Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” öntest olarak uygulanmıştır. Daha sonra deney grubunda dersler sanal tur etkinlikleriyle işlenirken kontrol grubunda ise, mevcut öğretim süreci devam ettirilerek ders işlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarında deneysel sürecin etkisinin gözlemlenebilmesi için her iki gruba da öntestte kullanılan ölçme araçları, sontest olarak uygulanmıştır.

Nicel boyuta ilişkin verilerin toplanıp analiz edilmesinin ardından nitel veri toplama süreci hazırlanarak uygulamaya geçilmiştir. Nicel veri toplama araçlarından elde edilen bulguların daha iyi açıklanması için nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak nitel veriler toplanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI

Araştırmanın bu bölümünde nicel ve nitel araştırma yaklaşıma uygun olarak belirlenen evren/örneklem ile ilgili bilgilere ve araştırmanın katılımcılarına yönelik bilgilere yer verilmiştir.

Bu araştırmanın evreni İzmir ili şehir merkezinde bulunan ortaokullarda öğrenim gören yedinci sınıf öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini ise, 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında yedinci sınıfta öğrenim gören sekiz sınıf oluşturmaktadır. Bu evreni temsil edebilecek örneklemin belirlenmesinde üç aşamalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak İzmir ili şehir merkezinde bulunan okullar gruplandırılmış ve bu gruplar içinde yedinci sınıf öğrencisi bulunan okullar arasından kura ile okullar belirlenmiştir. Bu örnekleme yöntemi alan yazında grup örnekleme yöntemi olarak ifade edilmektedir. Grup örnekleme evrendeki tüm kümeleri içeren büyük kümeden rastgele seçilen kümelerin kümesidir (Johnson & Christensen, 2010). Bu aşamadan sonra, ikinci örnekleme aşaması, kura ile belirlenen okullar içerisinde öğrenci sayısı, öğrenci başarı düzeyi, Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu, motivasyonu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmayan dört okuldaki dört ayrı sınıf deney ve kontrol grubunu belirlemek amacıyla seçilmiştir. Bu uygulama alan yazında “Amaçsal örnekleme” olarak ifade edilmektedir. Amaçsal örnekleme yöntemi, araştırmacı tarafından belirlenen özelliklere sahip bireylerin ya da kümelerin örneklem grubuna alınmasıdır (Johnson & Christensen, 2010). Bu aşama olan üçüncü aşamada ise deney ve kontrol gruplarını oluşturacak sınıfların belirlenmesi rastlantısal örnekleme yöntemi gerçekleştirilmiştir. Örnek seçiminde, araştırmacının kişisel yanlılığı, gönüllülerin ya da en kolay bulunabilecek ünitelerin alınması gibi öznel etkenlerin etkili olmasını önlemek için rastlantısal örnekleme modeli kullanılmalıdır (Moser & Kalton, 1985). Rastlantısal örneklem modeli, Evren içindeki tüm birimlerin örnekleme seçilme şanslarının eşit ve bağımsız olduğu örnekleme yöntemidir. Bu özelliğinden dolayı evreni temsil etme gücü yüksektir. Örneklemeden elde edilen sonuçlar evrene genellenebilir. Yapılan seçme işlemi tesadüfi olduğundan yanlılık ve seçmeye dayalı örnekleme hatasının en az düzeyde olması beklenir (Baştürk & Taştepe, 2013).

Katılımcıların bulunduğu okullar İzmir il merkezinde bulunan ortaokullar arasından kura ile belirlenmiştir. Gerçekleştirilen kurada Doktor Cavit Özyeğin Ortaokulu, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu, Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu ve Yavuz Selim Ortaokulu belirlenmiştir. Bu okullarda öğrenim gören yedinci sınıflardan birer deney ve kontrol grubu amaçsal örnekleme yöntemi ile atanmıştır. Bu amaçsal örnekleme sonucunda belirlenen sınıfların deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin sınıflarının belirlenmesinde yine rastlantısal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin okullara göre dağılımı şu şekildedir: Doktor Cavit Özyeğin Ortaokulu'ndan 28, Yavuz Selim Ortaokulu'ndan 21, Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu'ndan 24, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu'ndan 23 öğrencidir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin okullara göre dağılımı ise şu şekildedir: Doktor Cavit Özyeğin Ortaokulu'ndan 25, Yavuz Selim Ortaokulu'ndan 27, Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu'ndan 24, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulundan 23 öğrencidir. Raslantısal örneklem oluşturma çalışmasından sonra deney grubunda toplam 96, kontrol grubunda ise toplam 99 öğrencinin olduğu görülmektedir.

Deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrencilerin okullara göre dağılımları ve Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrencilerin okullara göre dağılımları

Okullar	Deney		Kontrol	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
C.Ö.Y	28	%29	25	%25
Y.S.S	21	%22	27	%27
H.N.H.A	24	%25	24	%25
S.K	23	%24	23	%23
Toplam	96		99	

Bu araştırmada deney grubunda 96 ve kontrol grubunda ise 99 öğrencinin katılımı ile toplam 195 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Deney grubu öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 4. Deney grubu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları

Okullar	Erkek		Kadın	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Cavit	16	%30	12	%28
Yavuz	13	%24	8	%19
Hilal	12	%23	12	%28
Suphi	12	%23	11	%25
Toplam	53		43	

Tablo 4 incelendiğinde deney grubunda, toplam 43 kadın ve 53 erkek katılımcı olduğu görülmektedir. Doktor Cavit Özyegin Ortaokulu'nda 12 kadın katılımcı 16 erkek katılımcı, Yavuz Selim Ortaokulu'nda 8 kadın 13 erkek öğrenci katılımcı, Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu'nda 12 kadın 12 erkek katılımcı, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulunda ise 11 kadın 12 erkek katılımcı olduğu görülmektedir.

Kontrol grubu öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Kontrol grubu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları

Okullar	Erkek		Kadın	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Cavit	15	%31	10	%20
Yavuz	12	%25	15	%29
Hilal	13	%27	11	%22
Suphi	8	%17	15	%29
Toplam	48		51	

Tablo 5 incelendiğinde kontrol grubunda toplam 51 kadın ve 48 erkek katılımcı yer almaktadır. Doktor Cavit Özyegin Ortaokulu'nda 10 kadın katılımcı, 15 erkek katılımcı; Yavuz Selim Ortaokulu'nda 15 kadın, 13 erkek öğrenci katılımcı; Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu'nda 11 kadın, 13 erkek katılımcı, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu'nda ise 15 kadın, 8 erkek katılımcı olduğu görülmektedir.

Araştırmanın nitel boyutu için katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, sadece deney grubu olarak belirlenen 2017-2018 öğretim yılında dört devlet okulunda öğrenim gören yedinci sınıf öğrencilerinden başarı testinden yüksek, orta ve düşük öntest puanları alan üçer öğrenci olmak üzere seçilen toplam otuz altı öğrenci seçilmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde, önceden belirlenen bir dizi ölçütü karşılayacak durumlar seçilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3. BAĞLAM

Bu başlık altında uygulamanın yapıldığı okullar ve derslikler ile sanal tur etkinliklerinin kullanıldığı sanal ortama ilişkin çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma, İzmir merkez ilçesinde bulunan dört devlet okulunda yürütülmüştür. Araştırmanın yürütüldüğü binalar genel olarak çok eski olmayan bir yapıya sahip olamakla birlikte üç kattan oluşmaktadırlar. Okullarda genel olarak kantin ve bahçe içerisinde spor salonları bulunmaktadır. Ayrıca okullardaki dersliklerin tamamında laptop, projeksiyon cihazı ve etkileşimli tahtalar bulunmakta ve internete erişim sorunsuz bir şekilde sağlanabilmektedir. Okulların tamamında sınıf mevcudu 25 ile 30 öğrenci arasında değişmekte olup öğretmen sayıları yeterli düzeydedir.

Araştırma ortaokul yedinci sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanı yürütüldüğü deney grubunda sınıf mevcutları; Doktor Cavit Özyegin Ortaokulu'ndan 28, Yavuz Selim Ortaokulu'ndan 21, Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu'ndan 24, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu'ndan 23 kişiden oluşmaktadır. Kontrol grubunda ise Doktor Cavit Özyegin Ortaokulu'ndan 25, Yavuz Selim Ortaokulu'ndan 27, Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu'ndan 24, Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu'ndan 23 kişiden oluşmaktadır.

Deney ve kontrol grubu sınıflarında birer etkileşimli tahta, projeksiyon, laptop, öğretmen masası ve sandalyesi ile öğrenci sıraları bulunmaktadır. Genel olarak sıralar birbirine yakın ancak hareket alanını daraltacak kadar yakın değildir. Sınıflarda koyu renk perdeler bulunmaktadır. Ayrıca sınıflar temiz ve düzenli bir yapıya sahiptir.

4. KONU ALANI VE ÜNİTE

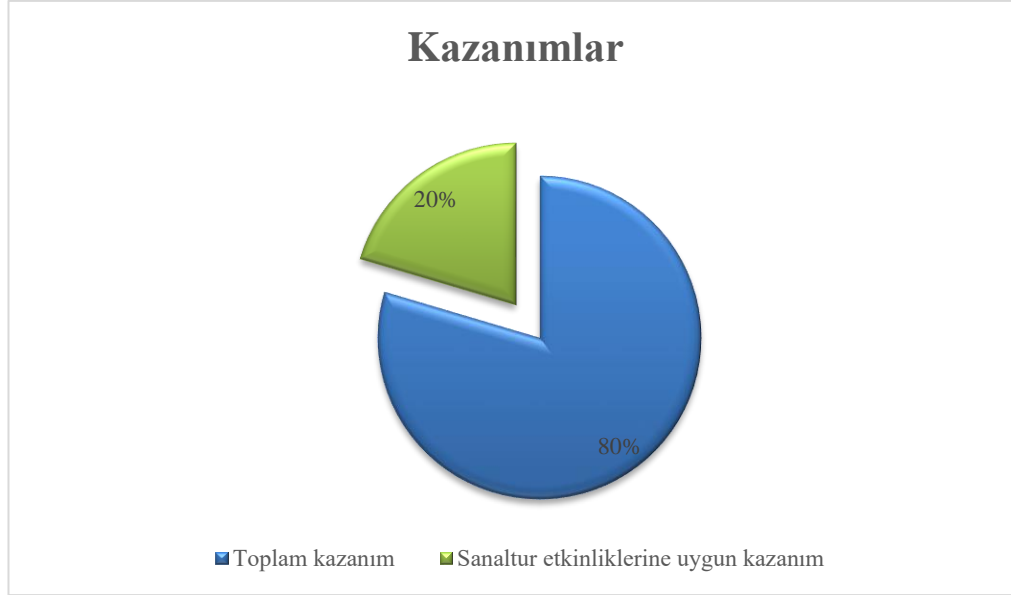
Araştırmanın uygulanacağı sınıf düzeyinin (7. sınıf) belirlenmesinin ardından bu sınıf düzeyine ait Sosyal bilgiler ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesindeki kazanımların sanal tur etkinlikleri yapılacak ve müze eğitimi ile ilişkilendirilecek olduğu kararına varılmıştır. Bunun yanı sıra Sosyal bilgiler dersi yedinci Sınıf programına bakıldığında birey ve toplum öğrenme alanında “İletişim e insan ilişkileri” ünitesinde, insan yerler çevreler öğrenme alanında, “Ülkemizde nüfus” ünitesinde, güç yönetim toplum öğrenme alanında ve “Yaşayan demokrasi” ünitesinde sanal tur uygulamasına uygun bir kazanıma rastlanmamıştır. Bu gerekçeler, “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin çalışma konusu olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış olan sosyal bilgiler öğretim programına bakıldığında yedinci sınıfta 7 öğrenme alanı ve bu öğrenme alanlarına bağlı 7 ünite ile toplam 39 kazanım bulunmaktadır. Bu ünite ve kazanımlar içerisinde sanal tur yapılacak ve müze eğitimi ile ilişkilendirilecek ünite ve o üniteye kazananın sayılarına ulaşılmıştır. Aşağıdaki tabloda yedinci sınıf Sosyal bilgiler programı öğrenme alanı, ünite ve kazanımları yer almaktadır. Yedinci sınıf Sosyal bilgiler programı öğrenme alanı, ünite ve kazanımları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanımları

Öğrenme alanı	Ünite	Kazanım sayısı	Sanal tur uygulamalarına uygun kazanım sayısı
Birey ve toplum	İletişim ve insan ilişkileri	6	-
İnsan, yerler ve çevreler	Ülkemizde nüfus	5	-
Kültür ve miras	Türk tarihinde yolculuk	8	4
Bilim, teknoloji ve toplum	Zaman içinde bilim	5	2
Üretim, dağıtım	Ekonomi ve sosyal hayat	6	2

ve tüketim			
Güç, yönetim ve toplum	Yaşayan demokrasi	5	-
Küresel bağlantılar	Ülkeler arası köprüler	4	2

Sanal tur etkinliklerine uygun kazanım sayısı toplam kazanımın % 20'sine karşılık gelmektedir. Aşağıdaki Şekil 14'te verilmiştir.

Şekil 14. Sanal tur etkinliklerine uygun kazanımlar

Sanal tur etkinlikleri için uygun olan kazanımlara sanal turun hangi etkinliklerle uygulanacağı programda detaylı bir şekilde verilmiştir. Çalışmanın deneysel uygulamalarında bu detaylı etkinlik örnekleri yönerge olarak kabul edilmiş ve Talim Terbiye Kurulunun yayınlamış olduğu programın dışına çıkılmamıştır. Bu durum Tablo 7'de Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik etkinlik örnekleri ile daha detaylı verilmektedir.

Tablo 7.Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik etkinlik örnekleri

Öğrenme alanı	Ünite	Kazanım	Etkinlikler
Kültür ve miras	Türk Tarihinde Yolculuk	<p>1. Kazanım, Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.</p> <p>3. Kazanım, Osmanlı Devletinin fetih ve mücadelelerini, osmanlıda ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.</p> <p>6. Kazanım, Osmanlı – Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder. 8.Kazanım olan, Osmanlı Devletinde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.</p>	<p>✓ “Selçuklu kervansarayları” (bir tur operatörü olarak Selçuklu kervansaraylarının gezilebileceği bir gezi planı hazırlanır.) 1. Kazanım</p> <p>✓ “Medresenin sırrı” (Cacabey medresesi ve gevher Nesibe hatun şifahanesi örnekleri ile tarihi yapılara düzenlenen gezilerde bu yapıların nasıl inceleneceği üzerine durulur.) 1. ve 6. Kazanım</p> <p>✓ “Yelkenler fora” (Osmanlı donanmasının denizlerdeki mücadelesi Osmanlı gemilerinin gelişin süreci ile birlikte incelenir.) 3. Kazanım</p> <p>✓ “Şehirlerin dili” (Konya, bursa, Edirne, İstanbul vb. şehirlerin mimari yapıları ve şehrin gelişim süreçleri incelenir.) 5. Kazanım</p> <p>✓ “Lalenin serüveni” (“doğunun ışığı lale” belgeseli izlenerek Osmanlı-Avrupa etkileşimi değerlendirilir.) 6. Kazanım</p> <p>✓ “Her şey bir sandıkla başladı” (Ziraat bankasının kuruluşu dönemin olayları</p>

			ile eş zamanlı olarak araştırılır.) 8. Kazanım
Bilim, teknoloji ve toplum	Zaman içinde bilim	<p>1.Kazanım, ilk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir.</p> <p>2. Kazanımı olan, ilkyazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • “Teknoloji nasıl doğdu ?” (İlk çağlardaki bazı önemli buluşlar ele alınır.) 1. Kazanım • “Harften kitaba” (Bir eserin kitap haline geliş aşamaları araştırılır; çevredeki bir matbaaya gezi düzenlenir.) 2. Kazanım • “Teknoloji ve bilim müzelerine gezi” (İletişim müzesi, PTT müzesi, Rahmi koç müzesi vb. müzelere gezi düzenlenir.) 4. Kazanım
Üretim, dağıtım ve tüketim	Ekonomi ve sosyal hayat	<p>1.Kazanım, Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.</p> <p>3.Kazanım, Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • “Toprak önemlidir” (toprağın önemi doğrultusunda toprağı kullanmanın gerekliliğı araştırılır) 1. Kazanım • “Ülkeler nasıl gelişir?” (Coğrafi keşifler çerçevesinde ülkelerin gelişmesinde kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının etkisi değerlendirilir.) 2. Kazanım • “Buharın gücü” (Teknolojinin gelişmesinin insan yaşamına ve iş alanları üzerine etkisi vurgulanır)

Küresel bağlantılar	Ülkeler arası köprüler	<p>1.Kazanım, 20. Yüzyılın başında Osmanlı devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. dünya savaşının sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.</p> <p>4.Kazanımı olan, düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır</p>	<ul style="list-style-type: none"> • “Balkan bunalımı simülasyonu” (Simülasyon yöntemi ile balkan savaşları değerlendirilir) 1. Kazanım • “I. Dünya savaşı” (görsel materyaller kullanılarak I. Dünya savaşı uluslar arası ilişkiler tarafından incelenir.) 1. Kazanım • “Çanakkale geçilmez” (I. Dünya savaşında Çanakkale savaşının önemi ve Mustafa kemalin başarıları incelenir) 1. Kazanım • “İnsanlığın mirası” (ortak mirastan örnekler verilerek ortak mirası oluşturan değerler tanıtılır.) 4. Kazanım • “Birlikte koruyalım” (Ortak miras değerlerin korunması ile ilgili proje çalışması yapılır.) 4. Kazanım
---------------------	------------------------	--	--

Bu doğrultuda belirlenen yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.”, 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.”, 6. kazanımı olan “Osmanlı –Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.”, 8. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanıma yönelik sanal tur etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın deneysel kısmında uygulanan sanal tur etkinlikleri

programdaki etkinlikler paralelinde gerçekleştirilmiştir. Yukarıdaki tabloda verilen etkinlik örneklerinde öğrencilerin sanal ortamda gezip görmeleri gereken yerlerin bir kısmı Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumların sitelerinde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bir kısmı da Photosynth, Ptgui, Tourweaver programlarının yardımıyla oluşturulmuş sanal tur etkinlikleri deneysel çalışmada materyal olarak kullanılmıştır.

Araştırmada sanal tur etkinliklerinin değerlendirilebilmesi için kontrol grubunda Mevcut öğretim yaklaşımlarının uygulanmasına devam edilmiştir. Sınıfta uygulanan mevcut yaklaşımda, ağırlıklı olarak sunuş stratejisi kullanılmıştır. Bu strateji kapsamında anlatım, tartışma, soru- cevap, analogi (benzetim) ile gözlem yöntem ve teknikleri kullanılmıştır.

5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma için gerekli olan nicel veriler “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Nitel veriler ise “Öğrenci Görüşme Formu” kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda başlıklar halinde verilmiştir.

5.1. TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

Araştırma kapsamında öğrencilerin başarılarının tespit edilmesi amacıyla bir başarı testi geliştirme ihtiyacı hissedilmiştir. Bundan dolayı deney ve kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrasında başarılarının belirlenebilmesi amacıyla Milli Eğitim Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğüne hazırlanmış olan kazanımları bire bir karşılayan ve programdaki kazanımların öğrenilip öğrenilmediğini değerlendiren kazanım testleri incelenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖDSGM) uzmanları tarafından 2016-2017 eğitim öğretim döneminde okulacak dersler için 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 sınıflar ve lise mezunları için kazanım kavrama testleri ve değerlendirme sınavları her yıl Talim Terbiye Kurulu'nun yayınlamış olduğu programların kazanımlarına uygun olarak periyodik şekilde yayınlanmaktadır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanının yedinci sınıf Sosyal bilgiler öğretimindeki ünitesi olan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin Milli Eğitim Bakanlığı’nın resmi sitesinde yayınlanmış ve 20 sorudan oluşan, 4 adet kazanım testi ele alınmış, deney gruplarında uygulanan sanal tur etkinliklerine yönelik uygulamaları karşıladığı belirlenmiş ve 4 kazanımla ilgili sorulardan 20 soruluk bir başarı testi oluşturulmuştur.

Oluşturulan başarı testinin pilot uygulamaları İzmir ilinde Bayraklı ve Bornova ilçelerinde tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 4 ortaokulda yapılmış geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda deneysel çalışmada kullanılması için uygun olduğu görülmüştür (.81).

5.2.SOSYAL BİLGİLER DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ

Araştırmada öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının ölçülebilmesi amacıyla Demir ve Akengin (2010) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Ordu, Muş, Diyarbakır ve İstanbul illerinde yer alan bazı ortaokulların altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya her ilden eşit sayıda öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada toplam 640 öğrenci yer almakta olup bunların 320’si erkek diğer 320’si ise kızdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısı altıncı sınıfta diğer yarısı da yedinci sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde, hem açımlayıcı faktör analizi hem de doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Araştırmacılar tarafından yapılan faktör analizi sonucuna göre, Kaiser Meyer Olkin değeri 0.906; Bartlett testi değeri ise 0,001 düzeyinde anlamlı olarak tespit edilmiştir. Analizlere 72 madde ile başlanmıştır. Faktör yük değeri 0.50 altında olan 46 madde ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak 11’i olumlu 15’i olumsuz olmak üzere toplam 26 maddelik bir ölçek elde edilmiştir.

Elde edilen ölçek, dört faktörlü bir yapıya sahip olup bu dört faktör toplam varyansın %61,56’sını açıklamaktadır. Ölçeğin birinci faktörü “Öğrenme isteği” dir. Bu alt faktörde toplam yedi madde yer almaktadır. Bu alt boyutta yer alan maddeler, öğrencilerin Sosyal bilgiler dersini öğrenme isteklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Maddelerin faktör yük değerleri 0,57-0,74 arasında değişmektedir. Bu faktöre ait iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alfa), 0,90’dır. Ölçeğin ikinci faktörü “Sosyal bilgiler

dersinden hoşlanma” olup sekiz maddeden oluşmaktadır. Bu alt faktörde yer alan maddeler, öğrencilerin Sosyal bilgiler dersinden hoşlanıp hoşlanmadıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu alt boyutta yer alan maddelerin faktör yük değerleri 0,55-0,71 arasında değişmektedir. Sosyal bilgiler dersinden hoşlanma faktörüne ait iç tutarlık katsayısı 0,84’ tür. “Öğretmenden kaynaklanan tutumlar”, ölçeğin üçüncü faktörünü oluşturmaktadır. Bu faktörde toplam altı madde yer almakta olup maddelerin faktör yük değerleri 0,55-0,81 arasında değişmektedir. Bu alt boyutta yer alan maddeler, öğretmenden dolayı derse karşı olumlu veya olumsuz tutumun ölçülmesini amaçlar. Bu alt boyuta ait iç tutarlılık katsayısı 0,76’dır. Ölçeğin dördüncü ve son alt boyutu “Sosyal bilgiler sevgisi”dir. Sosyal bilgiler sevgisi alt boyutu, toplam beş maddeden oluşmaktadır. Bu alt faktörde yer alan maddeler Sosyal bilgiler dersi’nin sevilip sevilmediğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu alt faktörde yer alan maddelerin faktör yük değerleri 0,51-0,74 arasında değişmektedir. Sosyal bilgiler dersi sevgisi alt faktörüne ait iç tutarlık katsayısı 0,72’dir (Demir ve Akengin, 2010).

Ölçeğin toplam Cronbach Alfa içtutarlık katsayısı 0,93’tür. Spearman Brown iç tutarlılık katsayısının 0,93 ve Guttman iç tutarlılık katsayısının ise 0.93 olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına ve geneline ilişkin tespit edilen içtutarlık katsayıları, ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğuna ve ölçekte yer alan tüm maddelerin ayırt edici özelliğe sahip olduğuna işaret etmektedir (Demir ve Akengin, 2010).

Araştırmacılar, açımlayıcı faktör analizinden sonra “Doğrulayıcı faktör analizi” yapılmışlardır. Yapılan analizler sonucunda; RMSEA 0.028, SRMR.082, GFI 0.80, AGFI 0.76, NFI 0.93, CFI 0.99 ve RFI 0.92 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu uyum değerlerinin kabul edilebilir değerler arasında yer aldığı belirtilmiştir (Demir ve Akengin, 2010).

5’li Likert tipinde geliştirilen ölçek, 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddelere verilen tepkiler: “1:Hiç Katılmıyorum” ile “5:Tamamen Katılıyorum” dereceleri arasında değişmektedir. Ölçekteki olumsuz maddeler, tersten puanlanmaktadır (Demir ve Akengin, 2010).

5.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ MOTİVASYON ÖLÇEĞİ

Araştırmada öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine karşı motivasyon belirlenmesi amacıyla Kan (2012) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” kullanılmıştır.

Ölçeğin pilot uygulaması, Elazığ il merkezinde yer alan 14 ilköğretim okulu'nun altıncı sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. 705 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde, yapı geçerliğinin belirlenmesi için faktör analiz uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, Kaiser Meyer Olkin değeri 0,893; Bartlett testi değeri ise 5.261 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin faktör yük yapısının belirlenmesinde alt kesme noktası .45 olarak belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, faktör yük değerleri .74 ile .46 arasında değişen 23 maddelik taslak bir ölçek elde edilmiştir. Ölçek, üç faktörlü bir yapıya sahiptir. Bu üç faktör toplam varyansın % 41.1'ini açıklamaktadır (Kan, 2012).

Üç faktörden oluşan ölçeğin birinci faktöründe yer alan maddelerin faktör yük değerleri .70 ile .46 arasında değişmektedir. Bu faktör, Sosyal bilgiler dersi ile ilgili içsel motivasyonu ölçen maddelerden oluştuğu için “İçsel motivasyon olarak adlandırılmıştır. İçsel motivasyon alt faktöründe, dokuz madde yer almaktadır. Bu faktöre ait Cronbach Alfa içtutarlık katsayısı .802'dir. Ölçeğin ikinci faktörü “Önemseme” olup sekiz maddeden oluşmaktadır. Önemseme alt boyutunda yer alan maddelerin faktör yük değerleri .74 ile .49 arasında değişmektedir. Önemseme alt faktörüne ait içtutarlık katsayısı 0,826' dır. Ölçeğin üçüncü alt faktörü ise “Dışsal motivasyon” dur. Dışsal motivasyon alt boyutunda yer alan maddelerin faktör yük değerleri .71 ile .49 arasında değişmektedir. Bu faktörde, toplam altı madde vardır. Alt faktörün iç tutarlık katsayısı .745'tir. Ölçeğin toplamına ilişkin hesaplanan Cronbach Alfa içtutarlık katsayısı ise .792'dir. 23 maddeden oluşan ölçek, 5'li Likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan maddelere verilen tepkiler: “5=Tamamen katılıyorum”, “4=katılıyorum”, “3=kısmen katılıyorum”, “2=katılmıyorum” ve “1=hiç katılmıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir (Kan, 2012).

5.4.ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Araştırmanın nitel boyutunda Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına ilişkin öğrencilerin görüşlerini incelemek amacıyla odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 6 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir

görüşme formuyla gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri, araştırma sürecini bilen araştırma detaylarına hâkim bir görüşmecinin öğrenci, öğretmen veya çalışılan küçük gruplarla birlikte herhangi bir konu üzerinde duygularını, düşüncelerini, değer ve yargılarını detaylı bir şekilde gözlemleyip oluşturulan ve grupla yapılan bir mülakattır (Kutluca, 2014). Odak grup tartışmasını yürüten konuşmacı açık uçlu soruları kullanarak bir tartışma havası oluşturur. Kendisi de tartışma sürecinin yöneticisi gibi davranır. Odak grup tartışmalarında tartışmayı yöneten, nitel verileri tartışma sürecinde toplar (Merton, Fiske, & Kendall, 1946). Görüşme formuna ikisi Sosyal bilgiler eğitimi, biri eğitim bilimleri alanından üç uzmanın görüşü alındıktan sonra son şekli verilmiştir.

6. VERİLERİN TOPLANMASI

Bu başlık altında veri toplama araçları ile nicel ve nitel verilerin nasıl toplandığı açıklanmıştır.

Araştırma kapasamında ilk olarak “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi” geliştirilmiş ve araştırma için gerekli olan nicel verileri “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” ile toplamak için önce ölçekleri geliştiren/uyarlayan araştırmacılardan izinler (Ek-5) e-posta aracılığıyla alınmıştır. Daha sonra 2017-2018 öğretim yılında dört devlet okulunda araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli olan izinler alındıktan sonra deney ve kontrol gruplarına “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ile “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” öntest olarak uygulanmıştır. Öntest bizzat araştırmacı tarafından uygulanmış olup her bir grup için ortalama 40 dakika sürmüştür. Ön-testlerden elde edilen veriler, 11,10,2018 tarihine kadar bilgisayar ortamına aktarılıp analizleri yapılmıştır.

Ön-test uygulamasından yaklaşık bir ay sonra deney ve kontrol grubunda ders işlenmeye başlanmıştır. Ders işlemeye başlamadan önce deney grubu öğrencilerine araştırma amacı ve süreç hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Öğrencilere sanal tur etkinlikleri hakkında bilgi verilmiş ve beş hafta boyunca “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin bu etkinliklere dayalı bir şekilde işleneceği belirtilmiştir.

Beş haftalık deneysel çalışma süresince, deney grubunda “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde belirlenen kazanımlar sanal tur etkinlikleriyle işlenmiştir. Aynı zamanda kontrol grubu öğrencileri öğrencileri ile normal süreç devam ettirilmiştir.

Beş hafta sonunda deney ve kontrol gruplarına “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ile “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” son test olarak uygulanmıştır. Son test bizzat araştırmacı tarafından uygulanmış olup her grup için ortalama 35 dakika sürmüştür. Son olarak deney grubundaki öğrencilerin uygulanmış olan sanal tur etkinliklerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla altı sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu (EK-4) uygulanarak odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan görüşmeler ortalama her grup için 90 dakika sürmüştür. Odak grup görüşmelerinin başında öğrenciler araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgilendirilmiş, katılımcılardan toplanan verilerin gizli kalacağı ifade edilmiş, görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınması için gerekli izinler alınmıştır. Görüşmeler sırasında her bir öğrenciye ismi ile hitap edilmiştir. Öğrenciler konuşmalarını bitirinceye kadar beklenmiş ve dinlenmiştir. Görüşme sonunda tüm öğrencilere teşekkür edilmiştir.

7. UYGULAMA SÜRECİ

Bu başlık altında deney ve kontrol gruplarında uygulanan öğretim sürecine ve araştırmacının rolüne ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

7.1. DENEY GRUBUNDAKİ ÖĞRETİM SÜRECİ

Bu başlık altında yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanının “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde 4 kazanımda sanal tur etkinlikleri ile ilgili uygulanan öğretim sürecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Deney grubunda izlenen işlem süreci aşağıdaki gibidir:

- ✓ Uygulama sürecinde ilk hafta (13-27 Kasım 2018), tanışma ve sanal tur uygulamalarına ilişkin bilgilendirmeye yer verilmiştir. Araştırma kapsamında işlenecek olan “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin kazanımları hakkında öğrencilere bilgi verilmiş bu kazanımlardan hangilerinin sanal tur etkinliklerine uygun olduğu örnek etkinliklerle

belirtilmiştir. Öğretim sürecine başlamadan önce deney ve kontrol gruplarındaki akademik başarıyı ölçmek amacıyla “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin kazanım testlerinden oluşan Türk tarihinde yolculuk ünitesi başarı testi uygulanmıştır. Ayrıca “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” Öntest olarak araştırmacı tarafından uygulanmış yedinci sınıf öğrencilerinin ön testi ortalama 40 dakikada tamamladıkları görülmüştür.

- ✓ Öntestten elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılıp analiz edilmiştir. Öntest sonuçlarına bakılarak deney ve kontrol gruplarının öğretim sürecine başlamadan önceki başarı puanları belirlenmiştir.
- ✓ İkinci hafta (20-24 Kasım 2018) yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.” kazanımı ile ilgili öğrencilere sanal tur etkinlikleri yaptırılmıştır. Bu etkinlikler kapsamında ilgili kazanıma ilişkin öğretmen kılavuz kitabında önerilen Anadolu’daki Selçuklu mimarisi örnekleri ile ilgili öğrencilere Tokat ilindeki Niksar Kalesi sanal tur ile gezdirilmiştir. Diyarbakır ilindeki “Malabadi Köprüsü” ve Sivas ilindeki “Divriği ulu camisi ve darüşşifası” sanal tur ile gezdirilip kültürel özellikleri ve katkısı sanal gezi ile işlenmiştir.
- ✓ Üçüncü hafta (27 Kasım-1 Aralık 2018) yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.” kazanımına ilişkin öğretmen kılavuz kitabında önerilen etkinliklerden öğrencilere “İstanbul Boğazı”, “Kapalı Çarşı” ve “Topkapı Sarayı”, “İzmir Çeşme Limanı” ve Trabzon ile ilgili sanal tur etkinlikleri yaptırılmıştır.
- ✓ Dördüncü hafta (4-8 Aralık 2018) yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Osmanlı–Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.” kazanımına ilişkin öğretmen kılavuz kitabındaki etkinlik önerileri

doğrultusunda, “İstanbul Yeni Cami”, “Topkapı Sarayı”, “III. Ahmet Çeşmesi” ve Ayasofya’ya sanal tur düzenlenerek bu yerler öğrencilere sanal tur etkinlikleri ile işlenmiştir.

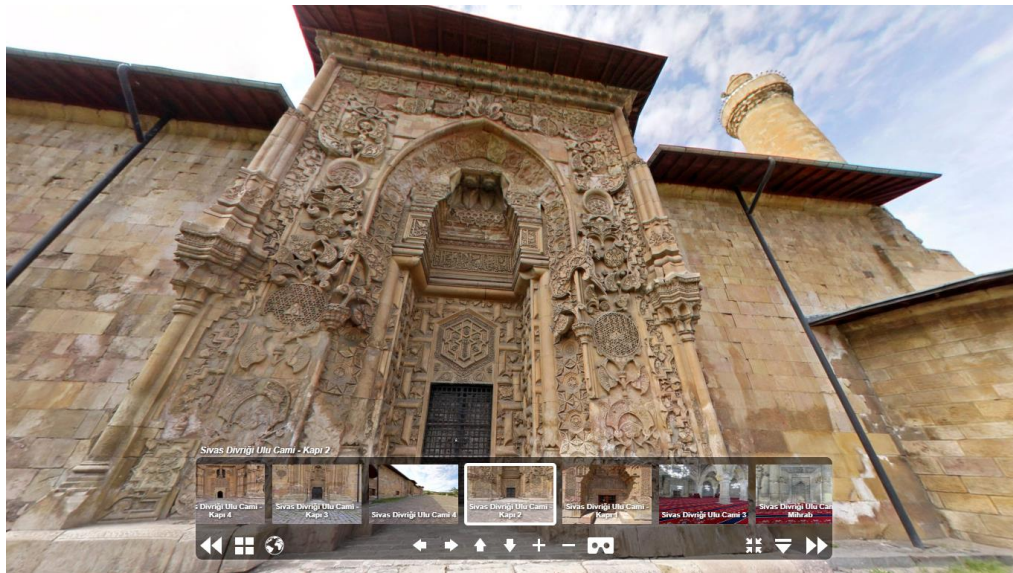
- ✓ Beşinci hafta (11-15 Aralık 2018) yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına ilişkin öğretmen kılavuz kitabındaki etkinlik önerileri doğrultusunda, “Galatasay Lisesi”, “Ankara Ziraat Bankası Müzesi” ile ilgili öğrencilere sanal tur etkinlikleri yaptırılmıştır.

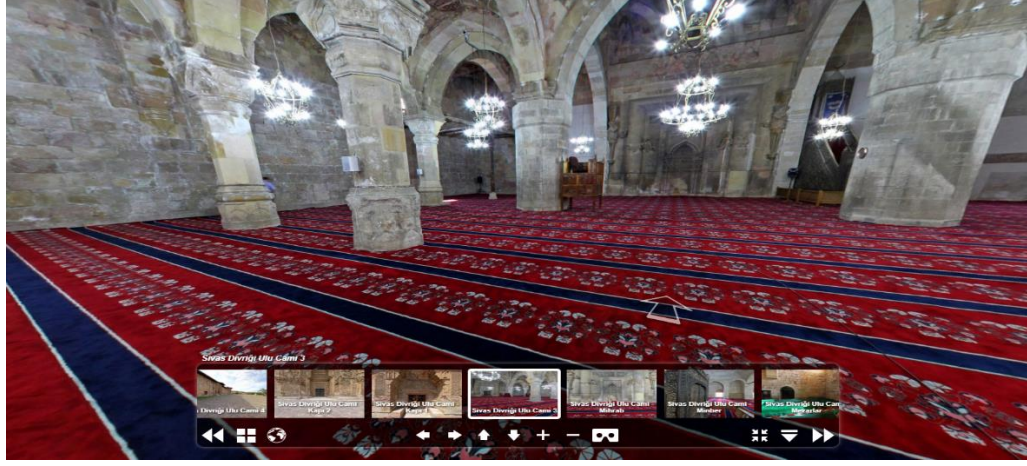
Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde Sanal tur uygulamalarıyla yapılan etkinliklere ilişkin uygulama süreci şu şekildedir:

Sanal Tur Etkinlikleri İle Gerçekleştirilen Uygulama Süreci

Bu başlık altında yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde sanal tur etkinliklerine ilişkin ilgili kazanımların içeriğinin analiz edilmesi amacıyla MEB tarafından öğretmenlere dağıtılan ve işlenecek derslere yönelik öğretmene yol gösteren öğretmen kılavuz kitabından yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin ilgili kazanımlarına ilişkin öğrenciye etkinlik olarak yaptırılacak sanal turlar belirlenmiştir. İlgili her kazanımda yapılacak sanal tur etkinlikleri için sanal turlar bulunarak denemesi ve kontrolü yapılmış ve uygulama sürecine hazır hale getirilmiştir. Uygulama sürecinde kullanılan sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüleri aşağıda verilmiştir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasi mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.” kazanımına ilişkin uygulanan sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüleri Şekil 15’de verilmiştir.

Şekil 15. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü

Yedinci sınıfsosyal bilgiler dersinin “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.” kazanımına ilişkin gerçekleştirilen sınıf içi uygulamalar:

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.” kazanımına yönelik bir ders planı hazırlanmış ve bu plan sınıfta uygulanmıştır. “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.” kazanımına yönelik sanaltur etkinlikleri çerçevesinde hazırlanan ders planı şu şekildedir:

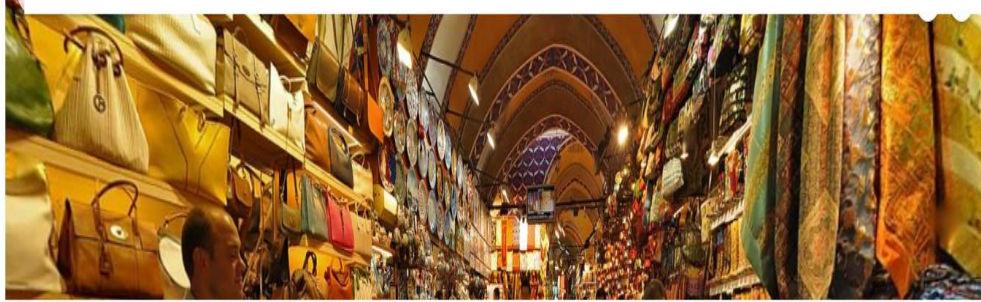
Dersin adı	Sosyal Bilgiler
Konu-Ünite	Türk tarihinde yolculuk
Önerilen Süre	40’+40’+40’
Öğrenci Kazanımları	Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.
Öğretme-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Buluş, Anlatım, soru cevap, zıt panel

Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça * Öğretmen * Öğrenci	Akıllı tahta, sanal tur
Dikkat Çekme	Okulun bulunduğu ilçenin sanal turu ile gezilmesi
Güdüleme	Selçuklular dönemi Anadolu yapılarının gezilerek Türkleşme sürecinin daha iyi anlaşılabilceği vurgulandı
Gözden Geçirme	Dersin hedeflerinin verilmesi için yapılacak etkinliklerin tanıtımı
Derse Geçiş	Anadolu'nun Türkleşme süreciyle ilgili kısa bilgiler verilerek süreçlerin nerelerde nasıl gerçekleştiği anlatılır
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler Diyarbakır Malabadi köprüsüne geziye çıkarılarak Selçukluların Anadolu'ya yapmış olduğu katkılar yerinde sanal tur ile görülür.
Ara özet	Bu yapılardaki Selçuklu motifleri yorumlanır
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler Sivas Divriği ulu cami ve darüşşifahanesine geziye çıkarılarak Selçukluların Anadolu'ya yapmış olduğu katkılar yerinde sanal tur ile görülür.
Ölçme- Değerlendirme	Soru cevap ve vızıltı 44 tekniği ile işlenen ders değerlendirilmiştir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.” kazanımına yönelik önce öğrencilerin ön bilgiler hatırlatılmış ardından Anadolu'daki Danışmentler'den kalan Tokat Niksar Kalesi, Yağbasan Medresesi, Artuklu döneminden kalan Diyarbakır Malabadi Köprüsü, Sivas Divriği Ulu Cami hakkında öğrencilere görsel öğelerin ağırlıklı olduğu bir sunum gerçekleştirilmiştir. Yapılan sunumda öğrencilerinde aktif bir şekilde katıldığı bir anlayışla Tokat Niksar Kalesi'nin içinde Danışmentliler tarafından yaptırılan Anadolu'daki ilk medrese olan bilinen Yağbasan Medresesi'nin başta tıp eğitimi olmak üzere Anadolu'nun Türkleşme sürecinde nasıl hizmet ettiğinden söz edilmiştir. Diyarbakır bölgesinin Türkleşme

sürecinde dünyanın en uzun taş kemerli köprüsü olan Malabadi Köprüsü'nün Artuklular tarafından yapıldığını ve Anadolu'daki fetih sürecine nasıl yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifasının Mengücekler tarafından 1228-1229 yıllarında yapıldığı ve Anadolu'nun geleneksel taş işçiliğinin en güzel örnekleriyle yapılan eserin UNESCO tarafından gerekli dünya miras listesine alındığı ifade edilmiş ve yapı üzerinde bulunan çift başlı kartal sembolünün önce Hitit devleti'nin sonra Bizans devleti'nin sembolü olduğundan günümüzde de polis teşkilatımızın armasında bulunduğu bahsedilmiştir. Dersin devamında bu yerlerle ilgili sanal turlar önce öğrencilere tanıtılmış ve “Gösterip yaptırma” yöntemiyle tüm sınıfa sanal turu nasıl kullanacakları gösterilmiştir. Ardından gönüllü öğrencilerden başlayarak tüm sınıfın Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkı sağlayan bu yerleri ve yapıları sanal turla gezmeleri sağlanmıştır. Dersin sonunda ise öğrenciler dörderli gruplara ayrılarak gezilen yerlerle ilgili dört kişi dörder dakika görüş alış verişinde bulunmuş ve “Vızıltı 44” tekniği uygulanmıştır.

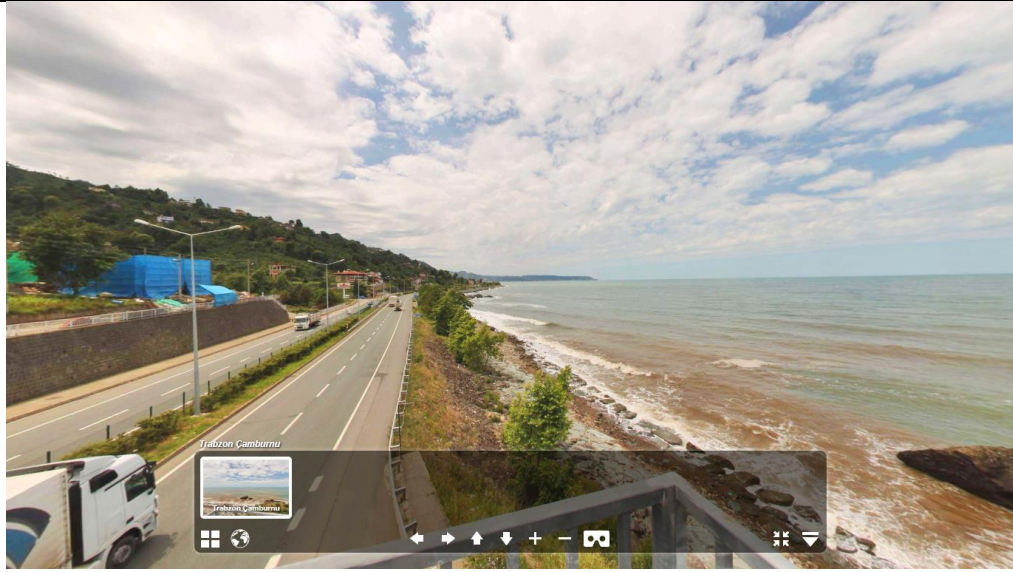
Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.” kazanımına ilişkin uygulanan sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüleri Şekil 16'da verilmiştir.

Topkapı Sarayı - 10

Şekil 16 “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.” kazanımına ilişkin gerçekleştirilen sınıf içi uygulamalar:

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.” kazanımına yönelik bir ders planı hazırlanmış ve bu plan sınıfta uygulanmıştır. “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi ile ilgili 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.” kazanımına yönelik sanal tur etkinlikleri çerçevesinde hazırlanan ders planı şu şekildedir:

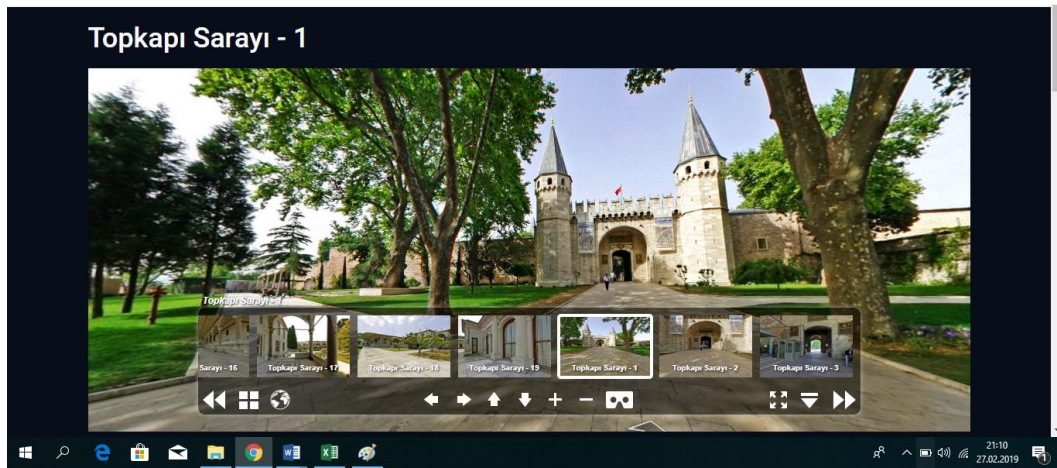
Dersin adı	Sosyal Bilgiler
Konu-Ünite	Türk tarihinde yolculuk
Önerilen Süre	40'+40'+40'+40'
Öğrenci Kazanımları	Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.

Öğretme-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Buluş, Anlatım, soru cevap, zıt panel
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça * Öğretmen * Öğrenci	Akıllı tahta, sanal tur
Dikkat Çekme	Deniz ticaretinin tarihiyle ilgili ilk coğrafi kesiflerden bahsetme
Güdüleme	Deniz ticaretiyle Osmanlının nasıl geliştiğini daha iyi anlayacaklarını söyleme
Gözden Geçirme	Dersin hedeflerinin verilmesi için yapılacak etkinliklerin tanıtımı
Derse Geçiş	Osmanlının fetih sürecinde denizlerden nasıl yararlandığı ve önemli limanları verilir
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler izmir çeşme limanı başta olmak üzere Osmanlı için önemli liman şehirleri olan Trabzon, ve istanbula geziye çıkarılır
Ara özet	Bu limanların Osmanlı için önemine dikkat çekilir
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler iatanbul kapalı çarşı ve topkapı sarayına sanal geziye götürülür.
Ölçme- Değerlendirme	Soru cevap ve mektup etkinlikleri ile işlenen ders değerlendirilmiştir.

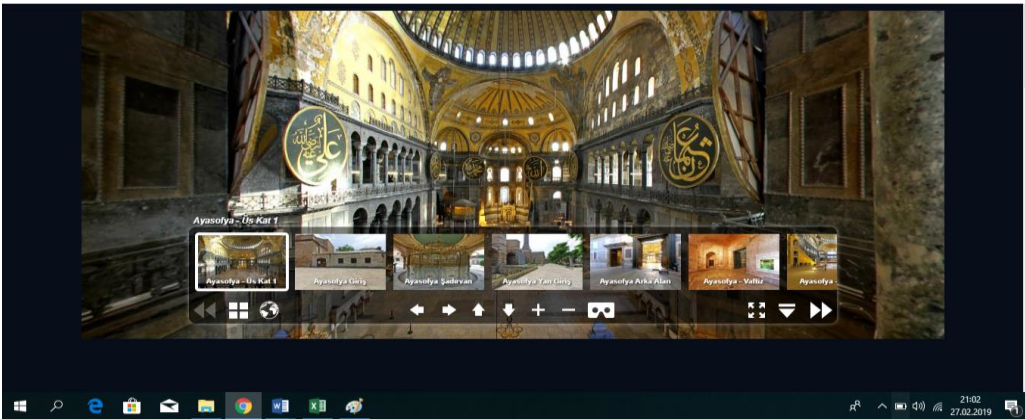
Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.” kazanımına ilişkin öğrencilere derse başlarken İstanbul Kapalı Çarşı, Topkapı Sarayı, Trabzon ve Çeşme Limanları hakkında bilgiler sunulmuş ve bu yerlerin Osmanlı deniz ticareti açısından öneminden bahsedilmiştir. Özellikle Topkapı Sarayı’nın günümüze kadar ulaşabilmiş en eski ve en geniş saray olduğu, devletin resmi işlerinin bu saraydan yürütüldüğünü devletin hazinesinin darphanesinin ve arşivlerinin bu sarayda olduğu bilgisi verilmiş ve sarayın Fatih Sultan Mehmet döneminden başlanarak eklemelerle genişletildiği üzerine

durulmuştur. Kuruluşundan epey sonra sultanların özel haremelerinde bu saraya yerleştirildiği yapılan sunumlarla öğrencilere etkileşimli olarak sunulmuştur. Ardından Kapalı Çarşı'nın, İstanbul'un en eski camilerinden olan Nuruosmaniye Camisi ile Bayezid Camisi arasından olması yapılan sunumdaki görselle anlatılmıştır. Kapalı Çarşı'nın ilk binaları fetihten hemen sonra Ayasofya Camisine gelir elde etmek için Fatih Sultan Mehmet tarafından yapıldığı ve daha sonra yapılan ek ilavelerle genişletilerek 61 sokak ve cadde yapıldığı ve çevresindeki hanlarında Kapalı Çarşıya katılarak 3 binden fazla dükkanı barındırdığı görsel sunumlarla verilmiştir. Trabzon ve Çeşme Limanı'nın Osmanlı devleti için hem stratejik hem de ticari önemini harita üzerinden gösterilerek anlatılmış ardından bu yerlerle ilgili öğrencilere sanal tur etkinlikleri tanıtılarak nasıl uygulama yapacakları gösterilmiştir. Gönüllü öğrenciler başta olmak üzere sınıftaki tüm öğrenciler sanal olarak geziye çıkarılmıştır. Dersin sonunda öğrenciler sanal tur etkinlikleriyle gezdikleri yerlerden gördüklerini ailelerine bir mektup yazarak bilgilendirmişlerdir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 6. kazanımı olan “Osmanlı–Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.” kazanımına ilişkin uygulana sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüleri Şekil 17’de verilmiştir.

İstanbul Eminönü - Yeni Camii - Dış Giriş

Şekil 17. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 6. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 6. kazanımı olan “Osmanlı–Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.” kazanımına ilişkin gerçekleştirilen sınıf içi uygulamalar:

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 6. kazanımı olan “Osmanlı –Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.” kazanımına yönelik bir ders planı hazırlanmış ve bu planı sınıfta uygulanmıştır. “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi ile ilgili 6. kazanımı olan “Osmanlı –Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder” kazanımına yönelik sanal tur etkinlikleri çerçevesinde hazırlanan ders planı şu şekildedir:

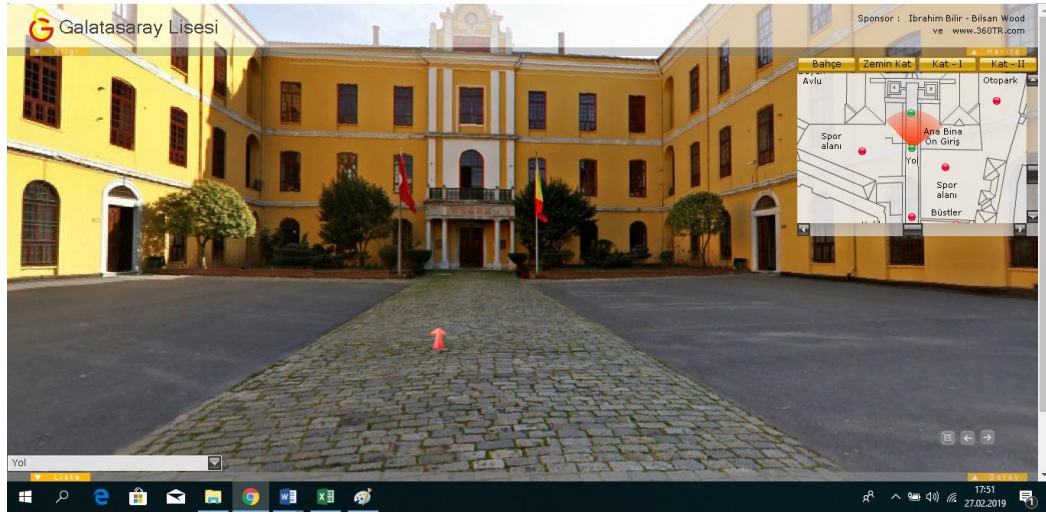
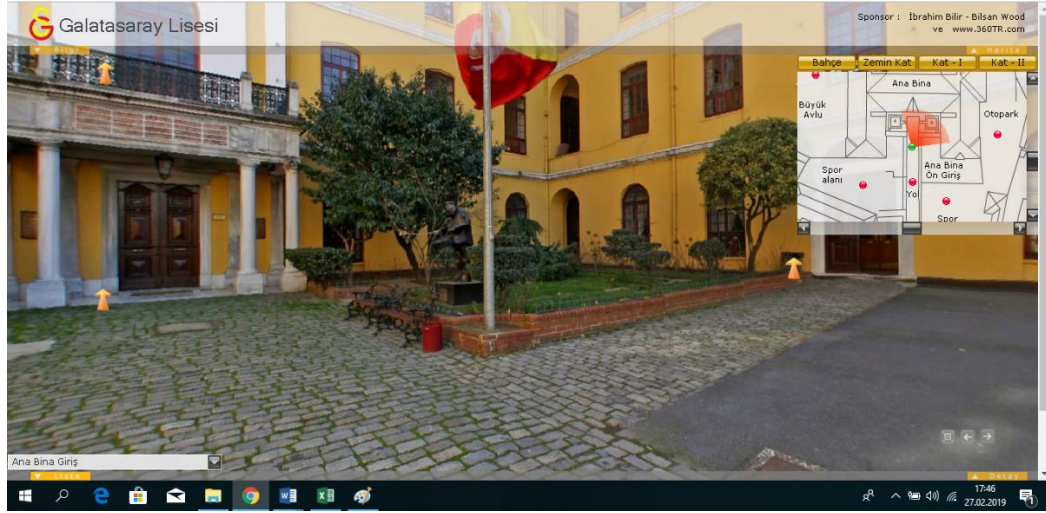
Dersin adı	Sosyal Bilgiler	
Konu-Ünite	Türk tarihinde yolculuk	
Önerilen Süre	40'+40'+40'+40'	
Öğrenci Kazanımları	Osmanlı –Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.	
Öğretme-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Buluş, Anlatım, soru cevap, zıt panel	
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça * Öğretmen * Öğrenci	Akıllı tahta, sanal tur	
Dikkat Çekme	Osmanlı sanat anlayışı ile ilgili resim gösterilir	
Güdüleme	Kültür sanat ve estetiğin Osmanlı-Avrupa ilişkisindeki rolü için öneminden bahsedilir	

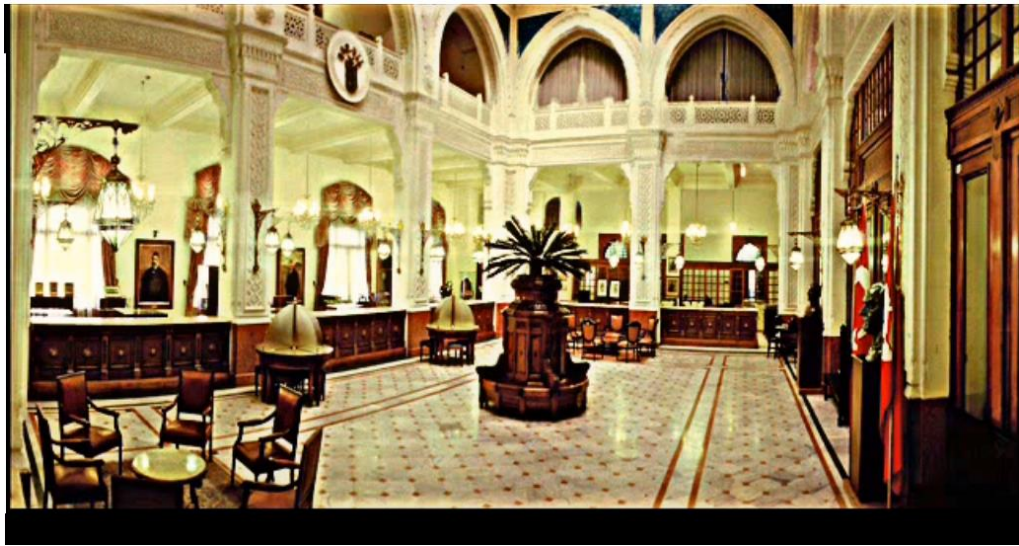
Gözden Geçirme	Dersin hedeflerinin verilmesi için yapılacak etkinliklerin tanıtımı
Derse Geçiş	Osmanlı imparatorluğundaki avrupa tarzıyla yapılmış eserlerden bahsedilir
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler istanbul yeni cami ve III. Ahmet çeşmesine geziye götürülür
Ara özet	Bu yerlerin Osmanlı sanat anlayışıyla avrupa sanat anlayışları bağlamında karşılaştırmaları yapılır
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler ayosafyaya geziye götürülür
Ölçme- Değerlendirme	Soru cevap ve günlük yazma tekniği ile öğrenme eksiklikleri belirlenerek giderilir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 6. kazanımı olan “Osmanlı–Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.” kazanımına ilişkin öğrencilere derse başlarken Topkapı Sarayı, İstanbul Yeni Cami, Ayasofya ve sultan 3. Ahmet Çeşmesi hakkında ön bilgilerin hatırlatan ve hazır bulunuşluklarını arttıran bir sunum yapılmıştır. Özellikle sultan 3. Ahmet’in İstanbul’un su ihtiyacını karşılamak için estetiği ile ön plana çıkan çeşmesi başta olmak üzere Ayasofya’nın tarihine, İstanbul fethinden sonra geçirdiği evrelere ve sultan 3. Ahmet döneminde içine yapılan Avrupa’nın en iyi kütüphanesine değinilmiştir. Lale devri döneminde İstanbul’un başta sultan Ahmet olmak üzere muhtelif yerlerinin süslenmesi ve yeni caminin kütüphanesiyle meşhur bir cami olarak inşasına değinilerek bu yerlerle ilgili öğrencilere sanal tur etkinlikleri kapsamında gezilecek yerler önce tanıtılmış ve sanal tur ile ilgili bilgiler verilerek daha sonra gönüllü öğrencilerden başlayarak tüm sınıf sanal geziye çıkarılmıştır. Etkinlik sonunda öğrencilerden sanal turla gezdikleri yerlerle ilgili bir günlük yazmaları istenmiştir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 8. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan

kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına ilişkin uygulanan sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüleri Şekil 18’de verilmiştir

Şekil 18. “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin 8. kazanımı yönelik gerçekleştirilen sanal tur etkinliklerine ilişkin ekran görüntüsü

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 8. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına ilişkin gerçekleştirilen sınıf içi uygulamalar:

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 8. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına yönelik bir ders planı hazırlanmış ve bu plan sınıfta uygulanmıştır. “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi ile ilgili 8. kazanım olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına yönelik sanal tur etkinlikleri çerçevesinde hazırlanan ders planı şu şekildedir:

Dersin adı	Sosyal Bilgiler
Konu-Ünite	Türk tarihinde yolculuk
Önerilen Süre	40'+40'
Öğrenci Kazanımları	Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur
Öğretme-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Buluş, Anlatım, soru cevap, zıt panel
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça * Öğretmen * Öğrenci	Akıllı tahta, sanal tur
Dikkat Çekme	Galatasaray lisesinin resimleri gösterilir
Güdüleme	Osmanlı’nın değişimi hakkında bilgi sahibi olunmanın önemi vurgulanır
Gözden Geçirme	Dersin hedeflerinin verilmesi için yapılacak etkinliklerin tanıtımı
Derse Geçiş	Osmanlı ıslahat hareketleri sonrası kurum ve kuruluşlardan bahsedilir

Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler İstanbul Galatasaray lisesine sanal geziye götürülerek lisenin yapısından bahsedilir
Ara özet	Osmanlı değişim hareketlerinde ıslahat sonrası kurum ve kuruluşların öneminden bahsedilir
Öğrenme öğretme süreci Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Sanal tur ile öğrenciler Ankara T.C. Ziraat bankası müzesine geziye götürülür
Ölçme- Değerlendirme	Soru cevap ve konuşma halkası tekniği ile öğrenme eksiklikleri belirlenerek giderilir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 8. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına yönelik öğrencilere derse başlarken Galatasaray Lisesi, Ziraat Bankası, Posta teşkilatı, Jandarma teşkilatı, gibi Osmanlı’da ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlar hakkında önce öğrencilere bu kurumların bugünkü durumları hakkında sorular sorularak öğrencilerin ön bilgileri açığa çıkarılmış ardından öğrencilere bu kurumlar hakkında bilgiler sunulmuş ve bu bilgiler ışığında öğrencilere görsel materyaller sunulmuştur. Ardından öğrencilere özellikle Türkiye’de açılan ilk bankacılık müzesine sahip olan Ziraat Bankası ve Osmanlı devletindeki ıslahatların sembolü olan Galatasaray Lisesi başta olmak üzere çeşitli kamu kuruluşlarına sanal tur etkinlikleri yapılmak üzere önce bu yerlerin sanal gezi planları çıkarılmış ardından öğrencilere sanal turu nasıl yapacakları “Gösterip yaptırma” yöntemi ile gösterilmiş ve gönüllü öğrenciler başta olmak üzere tüm sınıf sanal turla geziye çıkarılmıştır. Gezi sonun da ise öğrenciler daire şeklinde oturtulmuş ve her biri en az bir dakika yapılan sanal tur etkinliğinde gezdiği yerlerle ilgili sınıfa bir konuşma yaparak tüm sınıf “Konuşma halkası” tekniği ile sanal gezi ile gezdiği yerleri değerlendirmiştir.

Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinde uygulama yapılmadan önce ders planlarında belirtilen dikkat çekme, güdüleme ve gözden geçirme süreçleri ile derse geçişlerde konuyla ilgili temel kavramlar verilmiş öğrencilerin işlenecek konuyla ilgili

hazırlanmış oldukları istenilen düzeye getirilmiş ve sanal tur uygulamalarını nasıl yapacakları basit yönergelerle öğrencilere anlatılmıştır.

Uygulama sürecinde sınıf içinde çekilen fotoğraf örnekleri ve yapılan sanal tur etkinliklerine ilişkin fotoğraflar şu şekildedir:

Şekil 19. Uygulama sürecinde sınıf içinde çekilen fotoğraf örnekleri ve yapılan sanal tur etkinliklerine ilişkin fotoğraflar

- ✓ Son olarak deney grubundaki öğrencilerin Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanılmasına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu (EK-4) kullanılmıştır. 36 öğrenci ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş, ses kayıt cihazı ile görüşme kayıt altına alınmıştır. Görüşme ortalama her bir grup için 90 dakika sürmüştür.

7.2. KONTROL GRUBUNDAKİ ÖĞRETİM SÜRECİ

Kontrol grubunda izlenen işlem süreci aşağıdaki gibidir:

- ✓ Derslerin başladığı ilk hafta (13-27 Kasım 2018), tanışmadan sonra öğrencilere araştırmanın amacı ile ilgili bilgi verilmiştir. Haftalık ders akışı hakkında bilgilendirilen öğrencilere, “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” öntest olarak uygulanmıştır. Öntest bizzat araştırmacı tarafından uygulanmış olup ortalama 40 dakika sürmüştür.
- ✓ Yedinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin kazanımları ve içeriği, deney grubunun içeriği ile aynı olacak biçimde mevcut yönetime dayalı olarak işlenmiştir. Derslerde çoğunlukla anlatım yöntemi ve “Soru-cevap” tekniği kullanılmıştır.
- ✓ 5 hafta sonunda kontrol grubuna “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler

Dersi Tutum Ölçeği” sontest olarak uygulanmıştır. Sontest bizzat araştırmacı tarafından uygulanmış olup ortalama 35 dakika sürmüştür.

8. ARAşTIRMACININ ROLÜ

Bu araştırmada, araştırmacı temelde iki görevi üstlenmiştir: Birincisi bizzat araştırmacının kendisi deneysel işlemin uygulayıcısı görevini yürütmüştür. Araştırmacı, beş hafta boyunca programın akışına uygun olarak işlenecek sanal tur etkinliklerine dayalı Sosyal bilgiler öğretimini planlamıştır. Planların akışına uygun olarak ders saatlerinde bir öğretmen gibi dersi işlemiştir. İkincisi ise, deneysel işlemin etkilerinin gözlemlenebilmesi için bilgi kaynaklarından (öğrencilerden) nicel ve nitel verileri toplayıp analiz etmiştir.

9. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanan nicel verilerin; nicel verileri desteklemek için yarı yapılandırılmış odak grup görüşme formu ile toplanan nitel verilerin nasıl analiz edildiğine dair bilgiler aşağıda verilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler, SPSS 22.0 programına aktarılarak analiz edilmiştir. “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” nden elde edilen veriler kayıp veri analizine tabi tutulmuş, daha sonra verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Dağılımın normal dağılıp dağılmadığını incelemek için dağılım histogramına, çarpıklık ve basıklık katsayıları ile Q-Q grafiğine bakılmıştır. Ayrıca, dağılımın normalliğini belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi de yapılmıştır. Büyüköztürk (2012), grup büyüklüğünün 50’den fazla olması durumunda puanların normalliğe uygunluğunun Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi ile yapılacağını ifade etmiştir. Deney ve kontrol grubundaki toplam öğrenci sayısının (N=74) 50’nin üzerinde olması nedeni ile normallik testi olarak Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdikleri belirlenmiştir ($p>.05$).

“Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” nden elde edilen verilere ilişkin şu betimsel ve çıkarımsal istatistikler hesaplanmıştır:

- Cinsiyet değişkeni için frekans ve yüzde hesaplanmıştır.
- Öğrencilerin okullara dağılımlarını için frekans ve yüzde hesaplanmıştır.
- “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” nin öntest ve sontest puanlarına ilişkin betimsel istatistikler (aritmetik ortalama ve standart sapma) hesaplanmıştır.
- Deney ve kontrol gruplarının “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” nin öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakmak için bağımsız gruplar *t* testi kullanılmıştır.
- Deney ve kontrol gruplarının “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” nin öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakmak için bağımlı gruplar *t* testi kullanılmıştır.

Nicel verileri desteklemek için yarı yapılandırılmış odak grup görüşme formu ile toplanan nitel veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, “Birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242).

Temel amacı verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olan içerik analizi; verilerin içeriğinin analizini, incelenmesini, doğrulanmasını içeren ve dikkat gerektiren sistematik bazı işlemlerden oluşan süreçtir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). İçerik analizi dört aşamada gerçekleşir: “(1) Verilerin kodlanması, (2) Temaların bulunması, (3) Kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması” (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 243).

- İçerik analizinin ilk aşamasında, nitel veriler anlamlı bütünlere ayrılır ve bu anlamlı bütünlere isimlendirilir yani kodlanır. Kodlama, “Kanıtları sınıflandırma ve fikirleri giderek daha geniş bakış açılarını yansıtacak şekilde etiketleme süreci”dir (Creswell ve Plano Clark, 2014: 222). Araştırmacı, genellikle nitel verileri defalarca okur ve bu okumalar sonucunda elde ettiği kodlar üzerinde çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).
- İçerik analizinin ikinci aşamasında, kodlar bir araya getirilir, incelenir ve kodların ortak yönleri bulunur ve belirli temalar altında toplanır Bu, bir bakıma “tematik kodlama”dır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Elde edilen temalar, verileri daha genel düzeyde açıklayabilmektedirler (Yıldırım ve Şimşek, 2016).
- İçerik analizinin üçüncü aşamasında, araştırmacı verileri okuyucuların anlayabilecekleri bir dille tanımlar, açıklar ve okuyuculara kendi görüş ve yorumlarına yer vermeden, işlenmiş bir biçimde sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).
- İçerik analizinin dördüncü ve son aşamasında, araştırmacı okuyuculara sunduğu verileri yorumlar ve bu verilerden sonuçlar çıkarır. Bu aşamada incelediği olguyla ilgili ilk elden deneyimler kazandığı için araştırmacının yorumları değer taşır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış odak grup görüşme formu ile toplanan nitel verilerin analizinde, bu dört aşama izlenmiştir. Elde edilen nitel veriler, önce bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra çıktısı alınan veri seti, kodlanmadan önce en az iki kez okunmuş ve satır satır kodlanmaya başlanmıştır. Oluşturulan kodlar, uygun temalar altında bir araya getirilmiştir. Elde edilen temalar başlıklar hâlinde bulgular bölümünde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutu için toplanan verilerin inandırıcılığını sağlamak için şu stratejilerden yararlanılmıştır:

- Uzun süreli etkileşim
- Çeşitleme
- Uzman incelemesi.

Araştırmacı, dersleri bizzat kendisi yürüttüğu için öğrenciler ile beş hafta süren bir etkileşim içerisinde bulunulmuştur. Araştırma kapsamında veri toplama teknikleri

çeşitlendirilmiş, nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler dört farklı grup ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi konusunda uzman iki öğretim üyesi ile değerlendirme toplantısı yapılmış, kendisine nitel araştırma süreci, toplanan nitel veriler ve ulaşılan sonuçlar anlatılmış ve uzmanlar ile birlikte değerlendirilmiştir.

Toplanan nitel verilerin aktarılabilirliği ise ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme ile sağlanmıştır. Nitel veriler aslına sadık kalınarak ayrıntılı betimlenmiş ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Doğrudan alıntı verilirken öğrencilere kod isimler verilmiştir. Araştırmanın nitel boyutu için katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, sadece deney grubu olarak belirlenen 2017-2018 öğretim yılında dört devlet okulunda öğrenim gören yedinci sınıf öğrencilerinden “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden yüksek, orta ve düşük öntest puanları alan üçer öğrenci seçilmiştir.

Toplanan nitel verilerin tutarlılığını sağlamak için tutarlık incelemesinden yararlanılmıştır. Nitel verilerin tutarlılığını sağlamak için odak grup görüşmelerine katılan öğrencilere görüşme sorularının benzer bir yaklaşım ve ses tonuyla sorulmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, veri seti, Sosyal bilgiler eğitimi ve nitel araştırma yöntemi alanında uzman bir eş kodlayıcı tarafından da kodlanmış ve temalar oluşturulmuştur. Eş kodlayıcı ile bir araya gelinerek farklı kod ve temalar üzerinde tartışılmış ve uzlaşmaya varılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutu için toplanan verilerin teyit edilebilirliği ise Sosyal Bilgiler eğitimim alanında bir uzmanın teyit incelemesine başvurularak sağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen verilerin analiz edilmesiyle oluşturulan bulgular yer almaktadır. Bulgular iki temel başlıktan oluşmaktadır. Birinci temel başlıkta Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına, derse yönelik motivasyon ve tutumlarına etkisine ilişkin nicel bulgulara yer verilmiştir. İkinci temel başlıkta Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına yönelik öğrencilerin görüşlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN NİCEL BÖLÜMÜNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

“Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine cevap vermek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Deney ve kontrol öğrencilerinin akademik başarı öntest puanları t-testi sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Deney	96	10.91	2.80	193	-.282	.779
Kontrol	99	11.04	3.30			

Tablo 8’de deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları öntest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi” sonucunda ortaya çıkan bu bulguya göre deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin akademik başarı bakımından benzer oldukları söylenebilir. Deneysel çalışmalarda iki ya da daha fazla grubu içeren desenlerde grupların birbirine denk olması gerektiği Büyüköztürk vd. (2013) tarafından belirtilmiştir. Grupların denk olmasından dolayı elde edilen bu bulgu araştırma sürecine başlamak için gerekli olan bir sonuçtur.

“Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı sınav puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine cevap vermek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Deney ve kontrol grubu akademik başarı sınav puanları t-testi sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Deney	96	14.56	4.41	193	6.741	.000
Kontrol	99	11.18	2.30			

Tablo 9’da deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları sınav puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < .05$). Deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin uygulanan deneysel süreç öncesinde Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamasına rağmen deneysel sürecin sonunda deney grubu yönünde anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu bulgu sanal tur etkinlikleri kullanımının mevcut ders uygulamalarına göre öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesine yönelik akademik başarılarını arttırdığı sonucuna ulaşılabilir.

“Deney grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest-sınav puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulmak için yapılan t-testi sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Deney grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest-sınav puanları t-testi sonuçları

<i>Puan türü</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Öntest	96	10.91	2.80	95	-6.632	.000
Sınav	96	14.56	4.41			

Tablo 10’da deney grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları öntest - sınav puanları

arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < .05$). Elde edilen bu bulguya göre sanal ders uygulaması ile öğrenim gören deney grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesine yönelik akademik başarılarının arttığı söylenebilir. Bu durumda sanal tur etkinliklerinin kullanımının öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesine yönelik akademik başarıyı arttırmada etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

“Kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulmak için yapılan t-testi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı öntest-sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Puan türü</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Öntest	99	11.04	3.30	98	-.328	.743
Sontest	99	11.18	2.30			

Tablo 11’de kontrol grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p > .05$). Bu durumda mevcut olarak verilen eğitimin, Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde, öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada etkili olmadığı söylenebilir.

“Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine cevap vermek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest puanları t-testi sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Deney	96	60.80	4.53	193	.841	.402
Kontrol	99	60.27	4.25			

Tablo 12’ye göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri öntest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Elde edilen bu bulgu sonucunda deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Grupların denk olmasından dolayı elde edilen bu bulgu araştırma sürecine başlamak için gerekli olan bir sonuçtur.

“Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine cevap vermek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Deney	96	82.58	3.57	193	42.75	.000
Kontrol	99	61.05	3.45			

Tablo 13’e göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p<.05$). Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerinin uygulanan deneysel süreç öncesinde Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarında bir farklılık ortaya çıkmamasına rağmen deneysel sürecin sonunda deney grubu yönünde anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu sonucunda derslerde sanal tur etkinliklerinin kullanımının mevcut ders uygulamalarına göre yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını arttırdığı sonucuna ulaşılabilir.

“Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulmak için yapılan t-testi sonuçları Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Puan türü</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Öntest	96	60.80	4.53	95	-37.61	.000
Sontest	96	82.58	3.57			

Tablo 14’e göre deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < .05$). Elde edilen bu sonuca göre derslerinde sanal tur etkinlikleri kullanımının deney grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını arttırdığı söylenebilir. Bu durumda derslerde sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine tutumlarını arttırmada etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

“Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulmak için yapılan t-testi sonuçları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Puan türü</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Öntest	99	60.27	4.25	98	-1.816	.072
Sontest	99	61.05	3.45			

Tablo 15’e göre kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p > .05$). Tutum puanlarında bir artış meydana gelmesine karşın bu artışın anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda mevcut olarak

verilen eğitimin, Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumun artışında etkili olmadığı söylenebilir.

“Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine cevap vermek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest puanları t-testi sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Deney	96	62.21	3.72	193	1.258	.210
Kontrol	99	61.41	5.08			

Tablo 16’ya göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri öntest puanları arasından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Elde edilen bu bulgu sonucunda deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarının benzer olduğu söylenebilir. Deneysel çalışmalarda iki ya da daha fazla grubun yer aldığı desenlerde grupların birbirine denk olması araştırma süreci ve sonucu açısından istenilen bir sonuçtur. Bundan dolayı bu bulgunun ortaya çıkmış olması uygulanacak olan yöntemin etkililiğini belirlemede önemlidir.

“Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine cevap vermek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Deney	96	91.70	4.66	193	45.12	.000
Kontrol	99	62.06	4.51			

Tablo 17'ye göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < .05$). Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerinin uygulanan deneysel süreç öncesinde Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarında bir farklılık bulunmamasına rağmen, deneysel sürecin sonunda deney grubu yönünde anlamlı bir farklılığın bulunduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu bulguya göre derslerde sanal tur etkinlikleri kullanımının mevcut ders uygulamalarına göre yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarını arttırmada daha etkili olduğu söylenebilir.

“Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulmak için yapılan t-testi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Puan türü</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Öntest	96	62.21	3.72	95	-44.27	.000
Sontest	96	91.70	4.66			

Tablo 18’e göre deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < .05$). Elde edilen bu bulguya göre derslerinde sanal tur etkinlikleri kullanımına yönelik öğretim gören deney grubunda bulunan yedinci. sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarının anlamlı düzeyde arttığı söylenebilir. Bu durumda derslerde sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarını arttırmada etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

“Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulmak için yapılan t-testi sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeği öntest-sontest puanları t-testi sonuçları

<i>Puan türü</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Öntest	99	61.41	5.08	98	-1.685	.095
Sontest	99	62.06	4.51			

Tablo 19'a göre kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon puanlarında bir artış meydana gelmesine karşın bu artışın anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda mevcut olarak verilen eğitimin, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonun artışında etkili olmadığı söylenebilir.

2. ARAŞTIRMANIN NİTEL BÖLÜMÜNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen nitel bulgular sunulmuştur. Araştırma uygulama sürecinde 13,11, 2018 ve 15,12,2018 tarihleri arasında İzmir’de dört okulda öğrenim gören yedinci sınıf öğrencileri ile 5 hafta süresince Sosyal bilgiler dersinde belirlenen kazanımlar sanal tur etkinliklerine dayalı olarak işlenmiştir. Belirlenen kazanımlar sırasıyla: Sosyal bilgiler yedinci Sınıf 1. kazanımı olan “Türkiye Selçukluları döneminde, Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin, Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.”, 3. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.”, 6. kazanımı olan “Osmanlı–Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.”, 8. kazanımı olan “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.” biçimindedir. Bu kazanımlara yönelik sanal tur etkinliklerinin kullanılmasıyla gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen öğrenciler ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup görüşmeleri sonucunda elde edilen veriler birer döküman olarak ele alınmış ve içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Yapılan odak grup görüşmelerinde yedinci sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinlikleri kullanılmadan önceki derslere ilişkin görüşleri Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Öğrencilerin sanal tur etkinlikleri kullanılmadan önceki derslere ilişkin görüşleri

-
- Genellikle dersler daha sıkıcı geçiyordu.
  - Derse katılım daha az oluyordu.
  - Kalıcılık daha az oluyordu.
  - Konuları öğrenmek daha zor oluyordu.
  - Derste öğretmenimiz hep konu anlatırdı.
  - Daha çok ezbere dayalı bir ders olarak görüyordum.
  - Sınavlarda daha düşük not alıyordum.
-

Tablo 20’de de görüldüğü gibi öğrenciler sanal tur etkinlikleri kullanılmadan önceki derslere ilişkin görüşlerini: genellikle dersler daha sıkıcı geçiyordu; Derse

katılım daha az oluyordu; kalıcılık daha az oluyordu; konuları öğrenmek daha zor oluyordu; derste öğretmenimiz hep konu anlatırdı; daha çok ezbere dayalı bir ders olarak görüyordum; sınavlarda daha düşük not alıyordum şeklinde belirtmişlerdir.

Yedinci sınıf öğrencilerinden Ö.1. “Genellikle dersler daha sıkıcı geçiyordu” görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Derslerimizde sanal tur kullanmadan önce hep öğretmenimiz ders anlatıyordu. Arada bize söz hakkı veriyordu bundan dolayı derslerimiz daha sıkıcı geçiyordu. Sanal turla olan derslerimizde hem çok eğlendik hemde derslerimiz daha güzel geçti.”

“Derse katılım daha az oluyordu” biçiminde görüşe sahip olan Ö.2. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Hocam siz dersimize girmeye başladıktan sonra sanal turlar yapınca dersimiz daha güzel olmaya başladı. Bizlerde sanal tur yapmak için derse katılmaya başladık. Hem de sizin sorduğunuz sorulara daha çok arkadaşım cevap vermek istedi ama önceden derse çok kimse katılamıyordu daha az konuşuyorduk....”

“Kalıcılık daha az oluyordu” biçiminde görüşe sahip olan Ö.3. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“....derslerimizde önceden öğrendiğimiz şeyleri hemen unutuyorduk ancak sanal turları kullanınca daha çok hatırladığımı düşünüyorum. Birde şu an bile konularımızı hatırlıyorum....”

“Konuları öğrenmek daha zor oluyordu” biçiminde görüşe sahip olan Ö.4. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“....hocamız çok güzel anlatıyordu ama bazı konuları hemen öğrenemiyordum. Anlamadığım yerler çok oluyordu. Sanal tur kullanınca anlattığınız yerleri görünce konuları daha çabuk öğrendiğimi düşünüyorum...”

“Derste öğretmenimiz hep konu anlatırdı” biçiminde görüşe sahip olan Ö.5. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“....önceden hocamız hep konu anlatıyordu hiç böyle şeyler göstermiyordu. Hocam siz derse girmeye başlayınca hep bilgisayar kullandınız, sanal tur kullandınız, bize

sanal tur yapturdunuz hep konu anlatmak yerine bizlere başka şeylerde yapturdunuz....”

“Daha çok ezbere dayalı bir ders olarak görüyordum” biçiminde görüşe sahip olan Ö.6. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“....okulda öğrendiğim şeyler daha oğrusu sosyal bilgiler dersinde öğrendiğim şeyleri hemen unutunca oturup ezber yapıyordum. Bundan dolayı sosyal bilgileri hep ezber dersi sanıyordum ama öyle değilmiş onu anladım....”

“Sınavlarda daha düşük not alıyordum” biçiminde görüşe sahip olan Ö.7. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“....öğrendiğim konuları hemen unutuyordum konular sınavlarda aklıma gelmiyordu onun için daha düşük not alıyordum. Ama sizin yaptığınız sınavdan yüksek not aladım çünkü hatırladım....”

Yapılan odak grup görüşmelerinde yedinci sınıf öğrencilerinin kullanılan sanal tur etkinliklerinin derslere yönelik katkılarına ilişkin görüşleri Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Yedinci sınıf öğrencilerinin kullanılan sanal tur etkinliklerinin derse yönelik katkılarına ilişkin görüşleri

---

Dersi eğlenceli hale getirdi.

Derse katılımı artırdı.

Sosyal bilgileri somutlaştırmaya katkı sağladı.

Anlaşılması zor konuların öğrenilmesini kolaylaştırdı.

Birden fazla duyu organına hitap etti.

Konuların zenginleşmesini sağladı.

Öğrenilenleri kalıcı hale getirdi.

Sınavlarda başarılarımızı artırdı.

Sınıf içi iletişimi artırdı.

Dersi sıkıcılıktan kurtardı.

Derse yönelik ilgiyi artırdı.

Derse karşı merak duygusunu artırdı.

Öğrencileri aktif hale getirdi.

Tablo 21’de de görüldüğü gibi yedinci sınıf öğrencileri kullanılan sanal tur etkinliklerinin derslere yönelik katkılarına ilişkin görüşlerini: Dersi eğlenceli hale getirdi, derse katılımı artırdı, Sosyal bilgileri somutlaştırmaya katkı sağladı, anlaşılması zor konuların öğrenilmesini kolaylaştırdı, birden fazla duyu organına hitap etti, konuların zenginleşmesini sağladı, öğrenilenleri kalıcı hale getirdi, sınavlarda başarılarımızı artırdı, sınıf içi iletişimi artırdı, dersi sıkıcılıktan kurtardı, derse yönelik ilgiyi artırdı, derse karşı merak duygusunu artırdı, öğrencileri aktif hale getirdi şeklinde belirtmişlerdir.

Yedinci sınıf öğrencilerinden Ö.8. “Dersi eğlenceli hale getirdi.” görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...hocam derslerimizi daha eğlenceli hale getirdi zamanın nasıl geçtiğini anlamıyordum. Derslerde hem eğleniyor hemde öğreniyordum bu çok güzel oluyor... .”

“Derse katılımı artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.9. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...önceden derslerimizde hiç konuşmayan ve derse katılmayan arkadaşlarımız vardı onlar bile sanal tur yapmak için ve sorduğunuz sorulara cevap vermek için derste konuşmaya başladılar. Daha çok kişi derse katılmaya başladı...”

“Sosyal bilgileri somutlaştırmaya katkı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.10. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“..... sosyal bilgiler dersinde hocamız konuyu anlatırken bazen görmediğimiz için çok anlamıyordum ancak sizin dersinizde görmediğimiz şeyleri düşünmek yerine görmemizi sağladı....”

“Anlaşılması zor konuların öğrenilmesini kolaylaştırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.11. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam sosyal bilgilerde bazı konular çok zor geliyordu bu konularda çok zordu. Ama sizin dersinizde sanal tur kullanınca konuları daha kolay öğrenmeye başladım....”

“Birden fazla duyu organına hitap etti.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.12. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“... önceden hep öğretmenimizi dinliyorduk. Sanal tur kullanınca öğrendiğimiz şeyleri dinlerken görmeye de başladık...”

“Konuların zenginleşmesini sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.13. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“... Konuları öğrenirken daha çok şey öğrenmeye başladık sadece bir konu değil onunla ilgili daha çok konu öğrendik mesela bir yeri gezerken başka bir yer daha gezdik konularımız çok fazla oldu ama daha iyi anlamamızı da sağladı.”

“Öğrenilenleri kalıcı hale getirdi.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.14. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“... Öğrendiğimiz konuları hemen unutuyordum. Sanal tur kullanınca öğrendiğimiz şeyleri gözlerimi kapatınca hemen hatırlıyordum. Şimdide konuları hatırlıyorum hocam...”

“Sınavlarda başarımızı artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.15. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.....Sizin yaptığımız sınavadan daha yüksek aldı herkes onun için sanki Sosyal bilgiler dersi hep böyle olsa ben daha yüksek not alacağız. Zaten öyle oldu”

“Sınıf içi iletişimi artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.16. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...sınıfımızda hiç konuşmayan arkadaşlarımız vardı derslerinizde sanal tur yaparken eğlendiğimiz için o arkadaşlarımızda bizlere katıldı konuşmaya başladı. Herkes birbiriyle konuştu nasıl sanal tur yapıldığını falan sordu...”

“Dersi sıkıcılıktan kurtardı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.17. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...önceden Sosyal bilgiler dersinde çok sıkılıyordu herkes ama siz gelmeye başlatınca sanal turlar çok eğlenceli geldi artık derslerde sıkılmamaya başladı.”

“Derse yönelik ilgiyi artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.18. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...şimdi sizin dersiniz olduğunda herkes sanal tur yapmak için bekliyordu Sosyal bilgiler dersiyle herkes ilgilenmeye başladı...”

“Derse karşı merak duygusunu artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.19. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...hocam siz derse geleceğini zaman acaba bugün nereyi gezeceğiz diye beklemeye başlıyorduk bu derste ne yapacağız diye merak ediyorduk.”

“Öğrencileri aktif hale getirdi.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.20. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“... Dersinizde herkes sınıfta birşeyler yapmaya derse katılmaya başladı. Önceden hiç bir şey yapmazken artık tahtaya kalkıp sanal tur yapmaya başladık...”

Yapılan odak grup görüşmelerinde 7. sınıf öğrencilerinin kullanılan sanal tur etkinliklerinin bireysel katkılarına ilişkin görüşleri Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Yedinci sınıf öğrencilerinin kullanılan sanal tur etkinliklerinin bireysel katkılarına ilişkin görüşleri

Ders dışı katkıları	<p>Teknolojik aletlerin ders dışında da öğrenme amaçlı kullanmam noktasında beni yönlendirdi.</p> <p>Ders dışında merakımı gidermem noktasında yardımcı oldu.</p> <p>Daha önce görmediğim yerler hakkında bilgi sahibi olamamı sağladı.</p> <p>Derslerde gezdiğim yerleri ailemle paylaşmamı sağladı.</p>
Derse yönelik katkıları	<p>Bana en çok katkı sağlayan derslerdi.</p> <p>Sosyal bilgiler dersinden daha çok keyif almamı sağladı.</p> <p>Sosyal bilgiler dersine karşı merakımı artırdı.</p> <p>Sosyal bilgiler dersine karşı ilgimi artırdı.</p> <p>Derslerde daha aktif olamamı sağladı.</p> <p>Öğrendiklerimin kalıcı olmasını sağladı.</p> <p>Sınavlarda başarıyı artırdı.</p> <p>Konuları daha kolay anlamamı sağladı.</p> <p>Dersi benim için sıkıcı olmaktan kurtardı.</p> <p>Derslere gönüllü/ istekli katılamamı sağladı.</p>

Derslerin benim açımdan daha verimli geçmesini sağladı.

Tablo 22’de de görüldüğü gibi yedinci sınıf öğrencileri kullanılan sanal tur etkinliklerinin bireysel katkılarına ilişkin görüşlerini ders dışı ve ders yönelik katkıları olmak üzere iki boyutta ifade etmişlerdir. Öğrenciler sanal tur etkinliklerinin kullanımının ders dışı katkılarına yönelik görüşlerini: Teknolojik aletlerin ders dışında da öğrenme amaçlı kullanmam noktasında beni yönlendirdi, ders dışında merakımı gidermem noktasında yardımcı oldu, daha önce görmediğim yerler hakkında bilgi sahibi olmamı sağladı, derslerde gezdiğim yerleri ailemle paylaşmamı sağladı şeklinde belirtmişlerdir.

Yedinci sınıf öğrencilerinden Ö.21. “Teknolojik aletlerin ders dışında da öğrenme amaçlı kullanmam noktasında beni yönlendirdi.” görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam evde hem tabletim hemde bilgisayarım var. Ben bunlarla evde oyun oynuyordum. Hiç böyle şeylerin olduğunu bilmiyordum. Şimdi evde sizin gösterdiğiniz şekilde sanal turlar yapıyorum hem gezmiş gibi oluyorum hemde yeni şeyler öğreniyorum.”

“Ders dışında merakımı gidermem noktasında yardımcı oldu.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.22. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Ailem beni tek başıma hiç bir yere göndermez özellikle annem çok merak eder beni o yüzden ondan izinsiz tek başıma bir yere gidemem ama çok da merak ediyorum tek gezmek nasıl bir şey diye okula bile annem bırakır annem alır beni ama İskender hocayla ders işlerken ben tek başıma Kayseriye gittim sanki oradaymışım gibi gezdim Nesibe Gevser Hatun Şifahanesinde dolaştım istediğim yerlere gittim özgürdüm. Çok güzeldi akşam eve gidip anneme anlattım. Kayseriye gittim bu gün anne diye nasıl gittin diye telaşlandı. İskender hoca götürdü dedim Nesibe Gevser Hatun Şifahanesini gezdim dedim ve anlattım, artık ben de tek başıma gezebiliyorum , bu yüzden önceleri çok sevmezdim bilgisayar ve internette dolaşmayı ama artık internet ve bilgisayarda sanal turlara çıkıyorum sanal turlar ile evde merak ettiğim yerleri geziyorum bu konuda benim merakımı gidermeme çok faydalı oldu teşekkürler..”

“Daha önce görmediğim yerler hakkında bilgi sahibi olamamı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.23. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Şimdi derste sanal turu görünce daha önce gezmediğim görmediğim yerleri gezmek aklıma geldi. Evde gezip görmediğim yerleri gezdim. Böylece buralar hakkında bilgi sahibi oldum....”

“Derslerde gezdiğim yerleri ailemle paylaşmamı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.24. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Okulda sizin gezdirdiğiniz yerleri aynı gezmiş gibi olunca eve geldiğimde annem ve babamla paylaştım onlara gösterdim. Onlarda merakla gezdiler çok yerin sanal turu olduğunu gördük. Annemgil öğrendiğim şeyleri onlara gösterince çok sevindiler....”

Öğrenciler sanal tur etkinliklerinin kullanımının ders yönelik katkılarına ilişkin görüşlerini: Bana en çok katkı sağlayan derslerdi, Sosyal bilgiler dersinden daha çok keyif almamı sağladı, Sosyal bilgiler dersine karşı merakımı artırdı, Sosyal bilgiler dersine karşı ilgimi artırdı, derslerde daha aktif olamamı sağladı, öğrendiklerimin kalıcı olmasını sağladı, sınavlarda başarıyı artırdı, konuları daha kolay anlamamı sağladı, dersi benim için sıkıcı olmaktan kurtardı, derslere gönüllü istekli katılmamı sağladı, derslerin benim açımdan daha verimli geçmesini sağladı şeklinde ifade etmişlerdir.

Yedinci sınıf öğrencilerinden Ö.25. “Bana en çok katkı sağlayan derslerdi.” görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Son zamanlarda işlediğimiz dersler içinde hocam benim en çok bişeyler öğrendiğim dersti diyebilirim hem yeni birşeyler öğrendim hemde öğrenirken eğlenildiğini gördüm. Keşke diğer konularımızda da böyle şeyler olsa...”

“Sosyal bilgiler dersinden daha çok keyif almamı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.26. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Sosyal bilgiler dersinde çok sıkılan biriydim. Sanal turla konu işlemek çok zevkli ve eğlenceliydi. Ben biraz meraklıyım. Sık sık soru sorarım. Ben bile soru sormayı bırakıp sanal turla gezdim çünkü merak ettiğim her şeyi sanal turda buldum. Gezdim gördüm. Birde derste başka bir şeyle uğraşmaya gerek kalmıyor sıkılmıyorum..”

“Sosyal bilgiler dersine karşı merakımı artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.27. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Dersimize siz girmeye başlayınca hocam sanal turları kullandınız ya artık Sosyal bilgiler dersinde ne yapacağız acaba nereleri göreceğiz diye merak etmeye başladım .”

“Sosyal bilgiler dersine karşı ilgimi artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.28. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Sosyal bilgiler dersi benim için çok iyi bir ders değildi sanal turlar gelince benim derse karşı olan durumum değişti. Sanki Sosyal bilgiler dersinde yenilik olmuş gibi hissettim bu da dersle ilgilenmemi sağladı.”

“Derlerde daha aktif olamamı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.29. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Derste ben çok söz alan birisi değildim zaten dersimizde öyle şeyler çok olmuyordu. Derse siz girip sanal turları gösterip bizim yapabileceğimizi söyleyince hemen yapmak istedim sürekli derse katılmaya başladım sanal geziler yapmaya başladım çünkü arkadaşlarımın beni izlemesi ve onlara bir şeyler göstermek hoşuma gidiyordu.”

“Öğrendiklerimin kalıcı olmasını sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.30. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam dersinizde öğrendiğim şeyleri hala hatırlıyorum aslında bazen bende şaşırıyorum nasıl hatırlıyorum diye. Unuttuğum şeyler olabilir ama önceden çoğunu hatırlamazken konuların şimdi daha çok hatırlıyorum.”

“Sınavlarda başarıyı artırdı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.31. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Sınavda çıkan soruların hepsini sanki oradaymışım gibi hatırlayarak yaptım unutmamışım sınav çok kolay geldi şimdi bile hatırlıyorum. Sizin yaptığınız sınavadan daha yüksek puan aldım. Dersten sonra internette kendime İskender hocanın gösterdiği gibi sanal turlar bulup geziyorum özellikle coğrafi yerleri geziyorum.”

“Konuları daha kolay anlamamı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.32. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Sosyal bilgilerdeki konular bana çok zor geliyordu. Dersteki konuları anlamıyordum. Sizin dersinizde artık konuların çok zor olmadığını gördüm. Sosyal bilgiler dersini anlamaya başladım .”

“Dersi benim için sıkıcı olmaktan kurtardı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.33. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Sanal tur benim için çok eğlenceli geldiği için ders bitsin diye beklemedim. Dersler hep sıkıcı olurdu ve bitsin diye beklerdim yaptığımız şeyler çok güzeldi artık sıkılmamaya başladım.”

“Derslere gönüllü/istekli katılamamı sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.34. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam sizin dersiniz hep ben kalkmak istiyorum çünkü sanal tur benim için çok keyifli oldu. Dersinize hep girmek ister oldum çok zevkli ve güzel derslerdi benim için....”

“Derslerin benim açımdan daha verimli geçmesini sağladı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.35. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Derslerinizde hem çok şey öğrendim hemde daha verimli olduğunu düşünüyorum. Hem dersinizi ilgiyle dinliyorum hem derse katılıyorum hem öğreniyorum onun için derslerin verimli olmasında sanal turların benim için etkisi oldu.”

Yapılan odak grup görüşmelerinde 7. sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23. Yedinci sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri

---

Etkinlikler uzun zaman alıyor.

Sınıf yönetiminde zorluklar yaşanıyor.

Sınıflar çok kalabalık.

Söz hakkı almakta sorunlar yaşanıyor.

Bazı öğrenciler ön plana çıkıyor.

Teknolojik yeterliliğe sahip olmayanlar zor durumda kalıyor.

İnternet bağlantısı sorunu yaşanıyor.

Sanal tur kullanırken gezilen yerler birbirine karışıyor.

Derste çok gürültü oluyor.

Uzun süreli sanal tur kullanımı dersi sıkıcı hale getiriyor.

Sadece sanal tur ile ilginince konu anlaşılmıyor.

Tablo 23’de de görüldüğü gibi yedinci sınıf öğrencileri sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerini: Etkinlikler uzun zaman alıyor, sınıf yönetiminde zorluklar yaşanıyor, sınıflar çok kalabalık, söz hakkı almakta sorunlar yaşanıyor, bazı öğrenciler ön plana çıkıyor, teknolojik yeterliliğe sahip olmayanlar zor durumda kalıyor, internet bağlantısı sorunu yaşanıyor, sanal tur kullanırken gezilen yerler birbirine karışıyor, derste çok gürültü oluyor, uzun süreli sanal tur kullanımı dersi sıkıcı hale getiriyor, sadece sanal tur ile ilginince konu anlaşılmıyor şeklinde ifade etmişlerdir.

Yedinci sınıf öğrencilerinden Ö.36. “Etkinlikler uzun zaman alıyor.” görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam derslerde kullandığımız sanal turlar çok zaman alıyordu ve ders süremiz yetmiyor gibi geldi bana çünkü bir sanal tur yapmamız bile çok uzun sürüyordu. Bir de çok sanal tur yapınca ders zamanı az geliyor...”

“Sınıf yönetiminde zorluklar yaşanıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.37. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Derslerde arkadaşlarımın yaptıkları bazen sizi bile zor durumda bırakıyordu çünkü siz sanal turla uğraşırken arkadaşlarım akıllı durmuyordu ve bazen dediklerini yapmıyorlardı ben görüyordum....”

“Sınıflar çok kalabalık.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.38. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam herkes sanal tur yapmak istiyordu ama sınıfımız çok kalabalık olduğu için buna fırsat olmuyordu. Bazende arkadaşlarımız bir yeri görmeyince tekrar göstermek zorunda kalıyordunuz bu da kötü oluyordu. .”

“Söz hakkı almakta sorunlar yaşanıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.39. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Söz hakkı istediğimizde sıkıntı oluyordu ben bazen söz hakkı almadığım için çok üzülüyordum çünkü sanal tur ile birşeyler yapmak istiyordum siz söz hakkı vermiyordunuz çünkü herkes yapmak istiyordu..”

“Bazı öğrenciler ön plana çıkıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.40. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Dersinizde bazı arkadaşlarımız daha fazla derse katılıyordu sanki onlardan başka kimse bilmiyor gibi oluyordu aslında bende biliyordum ama hep onlar yapıyordu....”

“Teknolojik yeterliliğe sahip olmayanlar zor durumda kalıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.41. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam bilgisayar ve akıllı tahta kullanmakta zorlanan arkadaşlarımın hem çok uğraşıyordu hemde kendilerini kötü hissediyorlardı ben öyle hissediyordum belki sizde bunları fark etmişsinizdir.”

“İnternet bağlantısı sorunu yaşanıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.42. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam bazen internet gidiyordu ve siz çok uğraşıyordunuz o zaman sanal turlar çalışmıyordu ve biz beklemek zorunda kalıyorduk buda dersimizin boş geçmesine sebep oluyormuş gibi hissediyordum.”

“Sanal tur kullanırken gezilen yerler birbirine karışıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.43. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Derslerimizde sanal tur kullanırken bi yerden başka bir yere geçiş yapınca bir odadan öbür odaya falan gezdiğimiz yerler birbirine karışıyordu sonra sizde tekrar göstermezseniz hepsi çok karmasık oluyordu. Ama siz her söylediğimizde tekrar gösteriyordunuz.”

“Derste çok gürültü oluyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.44. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam sizde farketmişsinizdir sanal tur kullanırken özellikle arkadaşlarımız sanal turu kullanırken sınıfta çok gürültü oluyordu. Sanki arkadaşlarım bunu bir oyun sanıyorlardı gürültü olunca rahatsız ediyordu..”

“Uzun süreli sanal tur kullanımını dersi sıkıcı hale getiriyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.45. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Konuları anlatırken bir kereden fazla sanal tur kullanınca ve arkadaşlarımızda uygulama yapınca ders sıkıcı olmaya başlıyordu. Onun için çok fazla olmadan sadece konuyla alakalı olanları göstermek gerekiyor.”

“Sadece sanal tur ile ilgince konu anlaşılıyor.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.46. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... İlk gördüğümüzde sanal tur çok farklı gelmişti hocam bundan dolayı sonradan biz sadece sanal turlarla ilgince sanki konuları çok anlamadık bazen ben çok yaşamasamda birkaç kere bunu yaşadım.”

Yapılan odak grup görüşmelerinde 7. sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24. Yedinci sınıf öğrencilerinin sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri

Öğretmenlerin daha disiplinli olması gerekir.

Sanal tura daha az zaman ayrılabilir.

İnternet olmadığında bilgisayara kayıtlı sanal tur olmalı.

Sınıf mevcudu düşürülebilir.

Herkese söz hakkı verilmeye çalışılabilir.

Bilgisayar kullanmayı bilmeyenlere ders dışında bilgisayar kullanmayı öğretmeye çalışılabilir.

Tablo 24’de de görüldüğü gibi yedinci sınıf öğrencileri sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerilerini: Öğretmenlerin daha disiplinli olması gerekir, sanal tura daha az zaman ayrılabilir, internet olmadığında bilgisayara kayıtlı sanal tur olmalı, sınıf mevcudu düşürülebilir, herkese söz hakkı

verilmeye çalışılabilir, bilgisayar kullanmayı bilmeyenlere ders dışında bilgisayar kullanmayı öğretmeye çalışılabilir şeklinde ifade etmişlerdir.

Yedinci sınıf öğrencilerinden Ö.47. “Öğretmenlerin daha disiplinli olması gerekir.” görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Sınıfımızda yaşanan bu kargaşanın önüne geçmek için sizin daha disiplinli olmanız gerekir diye düşünüyorum hocam. Çünkü bazı zamanlarda siz arkadaşlarımızı uyarınca hemen düzeliyordu diye düşünüyorum.”

“Sanal tura daha az zaman ayrılabilir.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.48. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam derste hep sanal tur kullanmak yerine biraz daha az zaman ayırarak sanal tur kullanılabilir diye düşünüyorum.”

“İnternet olmadığında bilgisayara kayıtlı sanal tur olmalı.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.49. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... İnternet olmadığında veya kesildiğinde ben ne yapabiliriz diye düşünmüştüm aslında hocam. Sonra aklıma şey geldi sanki internet yerine bilgisayara kayıtlı olan sanal turlar olsa internete ihtiyaç olmayabilir.”

“Sınıf mevcudu düşürülebilir.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.50. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam bu sorunun önüne geçmek için benim önerim sınıf mevcudu azaltılabilir hem böylelikle herkes derse katılabilir ve söz hakkı alabilir diye düşünüyorum yoksa sıkıntı olabilir..”

“Herkes söz hakkı verilmeye çalışılabilir.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.51. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

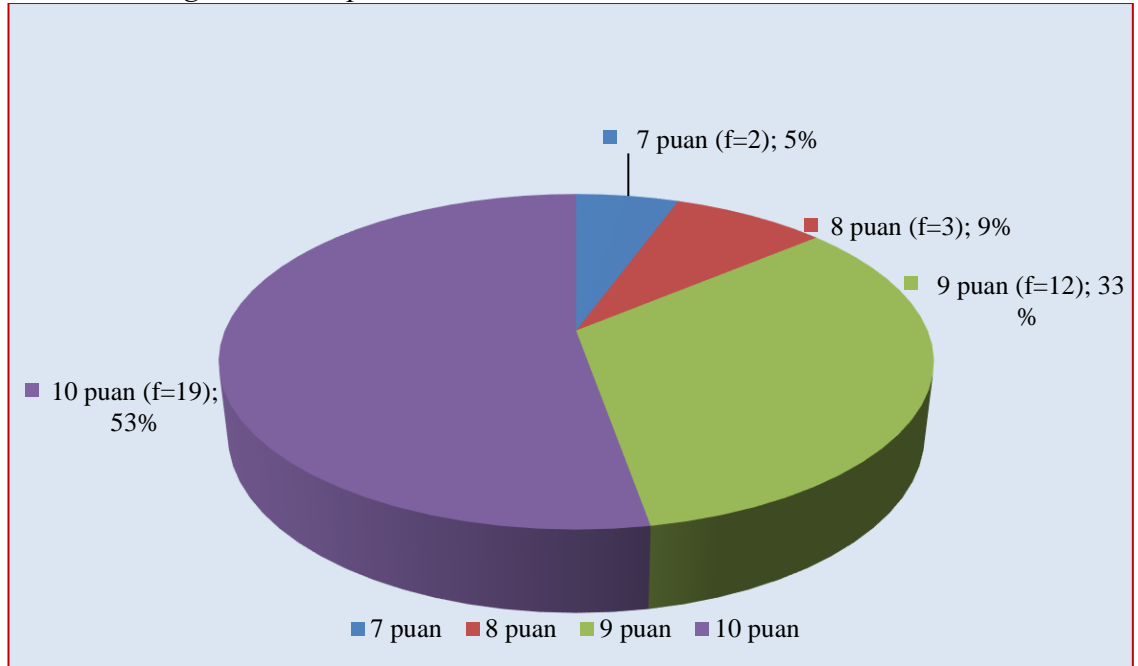
“.... Hocam hep aynı arkadaşlara değil de hep farklı arkadaşlara söz hakkı verilebilir hem de bunun dışında da zaten herkese söz hakkı verilmeye çalışılabilir benim önerim böyle....”

“Bilgisayar kullanmayı bilmeyenlere ders dışında bilgisayar kullanmayı öğretmeye çalışılabilir.” biçiminde görüşe sahip olan Ö.52. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“.... Hocam teneffüslerde veya derslerimiz bittikten sonra bilgisayar ve akıllı tahtayı kullanamayan arkadaşlarımıza bunları nasıl kullanacakları öğretilbilir hem böylelikle arkadaşlarımızda sonradan kullanmayı bilir hale gelirler.”

Yedinci sınıf öğrencilerinin uygulama süreci sonunda Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını puanlamaları istenmiş, bunun sonucunda görüşme yapılan 36 öğrencinin puanlamaları Şekil 20’de verilmiştir.

Şekil 20. 7. sınıf öğrencilerinin “Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımı” değerlendirme puanları

Şekil 20’de de görüldüğü gibi 36 öğrencinin 19’u (%53) 10 üzerinden 10; 12’si (%33) 10 üzerinden 9; 3’ü 10 üzerinden 8 (%9); 2’si de (%5) 10 üzerinden 7 olarak Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını puanlamıştır.

Şekil 20’de de görüldüğü gibi öğrencilerin çoğunluğu (%53) Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını 10 üzerinden 10 olarak değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmenin gerekçelerine ilişkin olarak Ö.53. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“....şimdiye kadar gördüğüm en güzel Sosyal Bilgiler dersi diyebilirm onun için ben tam puan veriyorum hocam...”

Ö.54. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...derslerimiz önceden benim için çok sıkıcı oluyordu hocam sanal tur kullanılan derslerde artık sıkılmamaya başladım onun için on puan verilir sanal tura...”

Ö.55. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...hocam sanal tur kullanılmaya başlayınca ben sosyal Bilgiler dersini daha iyi anladığımı düşünüyorum ben puan kıramam bu dersten...”

Ö.56. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...ben Sosyal Bilgiler dersini çok sevmiyordum çünkü hem sıkılıyordum hem de sınavlardan düşük puanlar alıyordum ama sanal turlardan sonra sıkılmamaya başladım ve sizin yaptığımız sınavdan yüksek puan aldım bunun için on puan...”

Ö.57. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...hocam dersler çok eğlenceliydi sanal tur sayesinde dersler eğlenceli olduğu için on puan veriyorum hocam...”

Öğrencilerin bir kısmı (%33) Sosyal Bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını 10 üzerinden 9 olarak değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmenin gerekçelerine ilişkin olarak Ö.58. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...hocam derslerimiz çok iyi geçiyordu ama sınıftaki gürültünün çok olmasından dolayı ben bir puan kırıyorum ve dokuz puan veriyorum...”

Ö.59. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“... hocam yaptığımız sanal turlar çok uzun zaman alıyordu ondan dolayı ben bir puan kırdım ama aslında dersler çok güzeldi.”

Ö.60. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“şimdi derslerdeki arkadaşlarımın hal ve hareketlerinden çok rahatsız oldum aslında sanal turla ilgili değil ama ben dokuz puan veriyorum”

Ö.61. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Şimdi hocam biz derslerinize katılırken sanal turlar çok karışık oluyordu onun için ben bir puan kırdım...”

Ö.62. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...arkadaşlarımız sanal tur yaparken çok zaman kaybı oluyordu bizler bekliyorduk sıkılıyordum hocam ondan dolayı bir puan kırdım .”

Öğrencilerden Sosyal Bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını 10 üzerinden 8 olarak değerlendiren (%9) Ö.63 isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...hocam sanal tur yaparken ve sonrasında derse katılmak için ve sanal tur yapmak için söz hakkı gelmiyordu bana ondan dolayı iki puan kırdım...”

Ö.64. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“...sınıfımızda bir kere internet gidince çok bekledik ben beklemeyi sevmediğim için puan kırdım....”

Ö.65. isimli bir öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

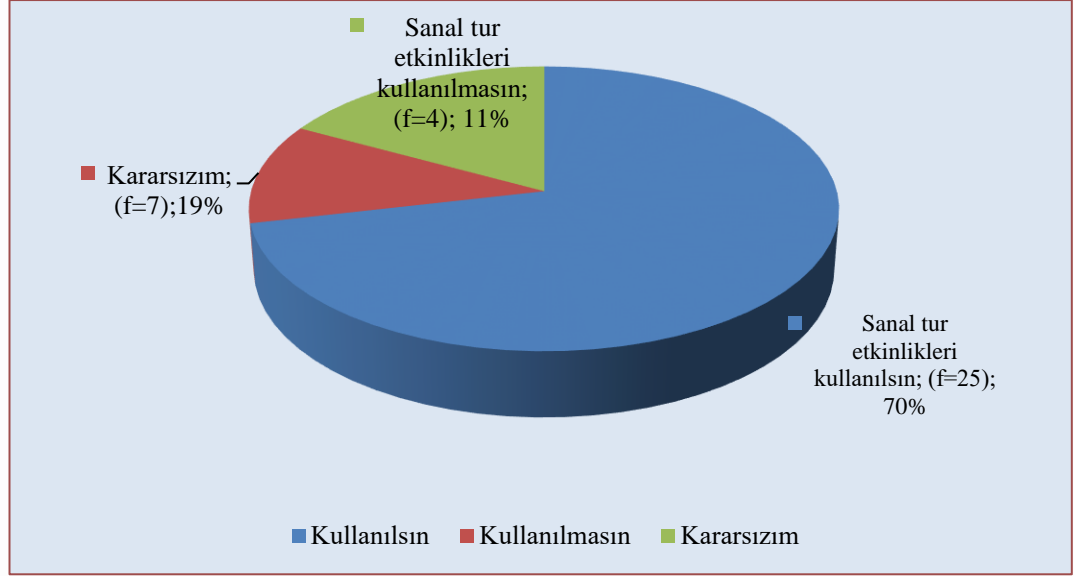
“...hocam ben ilk dersinizde ve son dersinizde doldurduğumuz kağıtları ve sınavı yaptığımız için puan kırdım....”

Öğrencilerden Sosyal Bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını 10 üzerinden 7 olarak değerlendiren (%5) Ö.66. isimli öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“hocam dersler güzeldi ama ben sanal turu kullanamadığım için benim için çok iyi olmadı birde hep başka arkadaşlarımı izlemek zorunda kaldığım için üç puan kırdım hocam...”

Öğrencilere uygulama süreci sonunda Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin diğer konuların öğretiminde kullanılmasına yönelik görüşleri sorulmuş ve bunun sonucunda görüşme yapılan 36 öğrencinin yüzde (%) ve frekans (f) dağılımları Şekil 18’de verilmiştir.

Şekil 21. Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin diğer konuların öğretiminde kullanılmasına yönelik yüzde (%) ve frekans (f) dağılımları

Şekil 21’de de görüldüğü gibi 36 öğrencinin 25’i (%70) sanal tur etkinliklerinin kullanılmasına; 4’ü (%11) kullanılmamasına yönelik görüşlerini bildirirken 7’si (%19) ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Sosyal bilgiler öğretiminde sanal tur etkinlikleri kullanımının akademik başarı, Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve tutuma etkisi incelenmiştir. Ayrıca Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi de amaçlanmıştır. Bu doğrultuda nicel ve nitel verilere ilişkin elde edilen sonuçlar tartışılarak sunulmuştur.

1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği”nden elde edilen sonuçlara ve diğer araştırma sonuçlarıyla birlikte tartışılmasına yer verilmiştir. Sonuç ve tartışmanın bu bölümünde uygulanan ölçeklerle elde edilen sonuçlara ayrı ayrı yer verilmiş olup en son elde edilen sonuçlar ile nitel veriler ilişkilendirilerek tartışılmıştır. “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Yapılan analizler sonucunda deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları öntest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi” sonucunda ortaya çıkan bu bulguya göre deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin akademik başarı bakımından benzer oldukları söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları sontest puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu bulgu sanal tur etkinlikleri kullanımının mevcut ders uygulamalarına göre akademik başarıyı arttırdığını göstermektedir.

Deney grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulguya göre sanal tur uygulaması ile öğrenim gören deney grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesine yönelik akademik başarılarının arttığı görülmektedir. Bu durumda sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesine yönelik akademik başarıyı arttırmada etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

Kontrol grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden aldıkları öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu durumda mevcut olarak verilen eğitimin, Sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde, öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada etkili olmadığı söylenebilir. Sanal tur uygulamasının öğrenci başarısını mevcut yöntemlere göre daha çok arttırdığını gösteren araştırma bulguları ilgili alan yazında bulunmaktadır. (Azuma, 1997; Almeida ve Shigeki, 2003; Çakır, Solak ve Tan, 2015; Calongne ve Hiles, 2018; Çetinkaya ve Akçay, 2013; Hubalovsky ve Sedivy, 2011; Peker, 2014; Yıldırım ve Tahiroğlu, 2012; Yuen, Yaoyuneyong ve Johnson, 2011). Söz konusu araştırmaların çoğu her ne kadar Sosyal bilgiler alanı ile doğrudan ilgili değilse de bulgular incelendiğinde benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin arasında görülen anlamlı başarı farkının olası nedenleri söz konusu araştırma bulguları ile açıklanabileceği düşünülmüştür. Yuen, Yaoyuneyong, & Johnson (2011)’ın sanal tur uygulanmalarının öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Çakır, Solak ve Tan (2015) tarafından eğitim ve öğretim ortamlarını zenginleştirmek ve etkin hale getirmek için geliştirilen artırılmış gerçeklik teknolojisinin sınıf ortamında uygulanmasına yönelik yapılan çalışmanın sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları benzerlik göstermektedir. Çalışma sonucunda artırılmış gerçeklik teknolojisi ile dersi işleyen öğrencilerin, kontrol grubu ile dersi işleyen öğrencilere göre başarılarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Bir diğer çalışma ise Almeida ve Shigeki (2003) tarafından yapılmış ve öğrencilerin müze gezilerinde, derslerde yapacakları sanal tur uygulamalarında kullanabilecekleri bir sanal rehber geliştirilmiş, bu sanal rehber sanal tura entegre

edilerek derslerde öğrencilere kullanılması amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarında yapılan uygulamalarda sanal turla beraber tasarlanan sanal rehberin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı ifade edilmiştir. Bu durum araştırmanın sonucuyla paralellik göstermektedir.

“Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi”nden elde edilen sonuçlar ile odak grup görüşmesinde öğrencilerin sanal tur etkinliklerinin kullanımının katkılarına ilişkin ifade ettikleri görüşlerinin birbiriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir. Öncelikle öğrenciler sanal tur etkinlikleri kullanılmadan önceki derslere ilişkin görüşlerini: Genellikle dersler daha sıkıcı geçiyordu, derse katılım daha az oluyordu, kalıcılık daha az oluyordu, konuları öğrenmek daha zor oluyordu, derste öğretmenimiz hep konu anlatırdı, daha çok ezbere dayalı bir ders olarak görüyordum, sınavlarda daha düşük not alıyordum şeklinde belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra yedinci sınıf öğrencileri kullanılan sanal tur etkinliklerinin derslere yönelik katkılarına ilişkin görüşlerini: Dersi eğlenceli hale getirdi, derse katılımı artırdı, Sosyal bilgileri somutlaştırmaya katkı sağladı, anlaşılması zor konuların öğrenilmesini kolaylaştırdı, birden fazla duyu organına hitap etti, konuların zenginleşmesini sağladı, öğrenilenleri kalıcı hale getirdi, sınavlarda başarıyı artırdı, sınıf içi iletişimi artırdı, derse sıkıcılıktan kurtardı, derse yönelik ilgiyi artırdı, derse karşı merak duygusunu artırdı, öğrencileri aktif hale getirdi şeklinde belirtmişlerdir. Odak grup görüşmeleri sonucunda öğrenciler daha önceki derslere ilişkin konuları öğrenmek daha zor oluyordu ve sınavlarda daha düşük not alıyordum şeklinde ifade ettikleri görüşlerini, sanal tur etkinliklerinin kullanımı sonrasında ise anlaşılması zor konuların öğrenilmesini kolaylaştırdı, sınavlarda başarıyı artırdı şeklinde belirtmişler ve bu durum araştırmanın akademik başarıya yönelik elde edilen sonuçlarını destekler niteliktedir.

Ayrıca sanal tur etkinliklerinin öğrencilerin ilgi ve motivasyonunu artırması, öğrencilerin kendi öğrenme biçimlerine uygun deneyimler elde etmesi ve çok duyuya hitap eden öğrenme ortamında öğrenmenin gerçekleşmesi bu başarı farkının nedeni olabilir.

“Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği”nden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Yapılan analizler sonucunda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri öntest puanları arasından anlamlı

bir farklılık olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu bulgu sonucunda deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarının benzer olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu bulgusu; Özerbaş ve Yalçınkaya (2018) tarafından yapılan çalışmayla paralellik göstermektedir. Bu çalışmada da deneysel işlem öncesinde yapılan öntest sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri sontest puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulguya göre derslerde sanal tur etkinlikleri kullanımının mevcut uygulamalara göre yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyonlarını arttırmada daha etkili olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu bulgusu; Özerbaş ve Yalçınkaya (2018), Erduran ve Tataroğlu (2009), Altınçelik (2009) tarafından yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Özerbaş ve Yalçınkaya (2018) dördüncü sınıf öğrencileriyle yaptıkları çalışmada çoklu ortam kullanımının öğrencilerin motivasyonlarını olumlu yönde artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Erduran ve Tataroğlu (2009) yaptıkları çalışmada akıllı tahta gibi teknolojiler kullanımının öğrenme ortamı üzerinde olumlu etki yarattığı, öğrenci ilgisinin artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı şekilde Altınçelik (2009) derslerde akıllı tahta kullanılmasının öğrencilerin dikkatlerini çektiği ve ders işlerken öğrencilerin öğrenmeye motive olduğunu belirtmiştir.

Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bu durumda derslerde sanal tur etkinlikleri kullanımının öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik motivasyonlarını arttırmada etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon puanlarında bir artış meydana gelmesine karşın bu artışın anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi motivasyon ölçeğinden elde edilen nicel bulguların odak grup görüşmelerinden elde edilen nitel bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Öğrenciler sanal tur etkinlikleri kullanılmadan önceki Sosyal bilgiler dersine yönelik dersin sıkıcı olduğunu ifade ederken derslerde sanal tur etkinliklerinin kullanılmasının ardından derslerin daha eğlenceli hale geldiğini, sıkıcılıktan kurtulduğunu, derse yönelik ilginin ve merakın arttığını ifade etmişlerdir. Elde edilen bu nitel sonuçlar motivasyon ölçeğinden elde edilen sonuçları desteklemektedir.

“Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği”nden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Yapılan analizler sonucunda deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri öntest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu bulgu sonucunda deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin deneysel işlem öncesinde Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu bulgusu; Yeşiltaş ve Turan (2015), Yıldırım ve Tahiroğlu (2012) tarafından yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalarda da deneysel işleme başlamadan önce yapılan öntest tutum puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.

Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri sontest puanları arasından deney grubu lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgu sonucunda derslerde sanal tur etkinliklerinin kullanımının mevcut ders uygulamalarına göre yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusu; Yeşiltaş ve Turan (2015), Yıldırım ve Tahiroğlu (2012), Demirboğa (2010), Ermiş (2010) tarafından yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Yeşiltaş ve Turan (2015) tarafından yedinci sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler öğretimine yönelik geliştirilen sanal tur ile ilgili bilgisayar yazılımının öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Yıldırım ve Tahiroğlu (2012) ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada sanal müze gezileri ile desteklenerek yapılan etkinliklerin öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Demirboğa (2010), tarafından yapılan çalışmadan elde edilen veriler neticesinde sanal müze gezileri ile desteklenerek yapılan

etkinliklerin öğrencilerin duyuşsal ve bilişsel kazanımlarına olumlu anlamda katkı sağladığı tespit edilmiştir. Ermiş (2010) altıncı sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada üç boyutlu sanal müze ziyaretinin görsel sanatlar eğitimine katkı sağladığını vurgulamıştır.

Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuca göre derslerinde sanal tur etkinlikleri kullanımının deney grubunda bulunan öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını arttırdığı söylenebilir. Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri öntest-sontest puanları arasından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Tutum puanlarında bir artış meydana gelmesine karşın bu artışın anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda mevcut olarak verilen eğitimin, Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumun artışında etkili olmadığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeğinden elde edilen sonuçlar ile odak grup görüşmesinde öğrencilerin sanal tur etkinliklerinin kullanımının bireysel katkılarına ilişkin ifade ettikleri görüşlerinin birbiriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler kullanılan sanal tur etkinliklerinin bireysel katkılarına ilişkin görüşlerini ders dışı ve derse yönelik katkıları olmak üzere iki boyutta ifade etmişlerdir. Öğrenciler sanal tur etkinliklerinin kullanımının ders dışı katkılarına yönelik görüşlerini: Teknolojik aletlerin ders dışında da öğrenme amaçlı kullanmam noktasında beni yönlendirdi, ders dışında merakımı gidermem noktasında yardımcı oldu, daha önce görmediğim yerler hakkında bilgi sahibi olmamı sağladı, derslerde gezdiğim yerleri ailemle paylaşmamı sağladı şeklinde belirtmişlerdir. Öğrenciler sanal tur etkinliklerinin kullanımının derse yönelik katkılarına ilişkin görüşlerini ise: Bana en çok katkı sağlayan derslerdi, Sosyal bilgiler dersinden daha çok keyif almamı sağladı, Sosyal bilgiler dersine karşı merakımı artırdı, Sosyal bilgiler dersine karşı ilgimi artırdı, derslerde daha aktif olamamı sağladı, öğrendiklerimin kalıcı olmasını sağladı, sınavlarda başarıyı artırdı, konuları daha kolay anlamamı sağladı, dersi benim için sıkıcı olmaktan kurtardı, derslere gönüllü ve istekli katılmamı sağladı, derslerin benim açımdan daha verimli geçmesini sağladı şeklinde ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sanal tur etkinliklerinin kullanımının bireysel katkılarına ilişkin özellikle derse katkılarına yönelik görüşleri

araştırmanın nicel boyutundaki Sosyal bilgiler dersin tutum ölçeğinden elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın nitel boyutunda öğrenciler, sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerini: Etkinlikler uzun zaman alıyor, sınıf yönetiminde zorluklar yaşıyor, sınıflar çok kalabalık, söz hakkı almakta sorunlar yaşıyor, bazı öğrenciler ön plana çıkıyor, teknolojik yeterliliğe sahip olmayanlar zor durumda kalıyor, internet bağlantısı sorunu yaşıyor, sanal tur kullanırken gezilen yerler birbirine karışıyor, derste çok gürültü oluyor, uzun süreli sanal tur kullanımı dersi sıkıcı hale getiriyor, sadece sanal tur ile ilgince konu anlaşılmıyor şeklinde ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerilerini: Öğretmenlerin daha disiplinli olması gerekir, sanal tura daha az zaman ayrılabilir, internet olmadığında bilgisayara kayıtlı sanal tur olmalı, sınıf mevcudu düşürülebilir, herkese söz hakkı verilmeye çalışılabilir, bilgisayar kullanmayı bilmeyenlere ders dışında bilgisayar kullanmayı öğretmeye çalışılabilir şeklinde ifade etmişlerdir.

Yapılan odak grup görüşmelerinde öğrencilerden sanal tur etkinliklerinin kullanımını 10 puan üzerinden değerlendirmeleri istenmiş ve 36 öğrencinin 19'u (%53) 10 üzerinden 10; 12'si (%33) 10 üzerinden 9; 3'ü 10 üzerinden 8 (%9); 2'si de (%5) 10 üzerinden 7 olarak Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını puanlamıştır.

Sanal tur etkinliklerinin derslerde kullanılıp kullanılmamasına yönelik ise 36 öğrencinin 25'i (%22) sanal tur etkinliklerinin kullanılmasına; 4'ü (%11) kullanılmamasına yönelik görüşlerini bildirirken 7'si (%19) ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

2. ÖNERİLER

2.1.ARAŞTIRMACILARA İLİŞKİN ÖNERİLER

- Sanal tur etkinliklerinin kullanımının Sosyal bilgiler öğretiminde farklı eğitim basamaklarında kullanımı üzerine araştırma yapılabilir.
- Sanal tur etkinliklerinin kullanımı farklı ünite ve konular üzerine yapılabilir.
- Sanal tur etkinliklerinin Sosyal bilgiler öğretiminde kullanımı farklı değişkenler açısından da incelenebilir.
- Sanal tur etkinliklerinin uygulama sürecinin yürütülmesi için teknolojik donanımı yüksek olan okullar tercih edilebilir.

2.2.UYGULAYICILARA İLİŞKİN ÖNERİLER

- Sanal tur etkinliklerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için teknolojik donanım zenginleştirilebilir.
- Sanal tur etkinliklerinin uygulama sürecinde internet bağlantısı gerektirmeyen bilgisayara kayıtlı sanal tur etkinlikleri bulundurulabilir.
- Sanal tur etkinliklerinden etkili yararlanılabilmesi için teknolojik yeterliliklerin kazandırılması için öğretmenlere eğitim verilebilir.
- Sanal tur etkinliklerinin kullanımının yaygınlaştırılması için çalıştaylar düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, M., & Erdiñ, D. (2005). The Use Of Computer Technologies İn The Social Studies Classroom. *The Turkish Online Journal of Educational Technology* , 18-25.
- Aksoy, H. H. (2003). Eğitim Kurumlarında Teknoloji Kullanımı ve Etkilerine İlişkin Bir Çözümleme. *Eğitim Bilim Toplum*, 4-23.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Almeida, P. d., ve Shigeki, Y. (2003). Interactive Conversational Character as a Virtual Tour Guide to an Online Museum Exhibition. *Proceedings of the International Conference on Computers in Education*, 1-26.
- Altınçelik, B. (2009). *İlköğretim düzeyinde öğrenmede kalıcılığı ve motivasyonu sağlaması yönünden akıllı tahtaya ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler)*. (Yayınlanmamış Doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Arat, T., ve Baltacıoğlu, S. (2016). Sanal Gerçeklik ve Turizm. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 19 (1), 103-118.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler. D. Dilek, (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (3-52). Ankara: Pegem Akademi.
- Azuma, R. T. (1997). A Survey of Augmented Reality. *Teleoperators and Virtual Environments* 6,4, 355-385.
- Azuma, R. T. (1997). A Survey of Augmented Reality. *Teleoperators and Virtual Environments* 6,4, 355-385.
- Baldwin, L. V., & Down, K. S. (1981). *Educational technology in engineering*. National Academies.
- Baratoff, G., ve Blanksteen, S. (2017, haziran 21). Tracking Devices. *Human Interface Technology Laboratory*. www.hitl.washington.edu:(http://www.hitl.washington.edu/scivw/EVE/I.D.1.b.TrackingDevices.html. adresinden alındı)

- Barr, R. D., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1978). *Defining the social studies*. Palm Springs.
- Barth, J. L., & Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğretmen Klavuzu*. Ankara: YÖK, Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi.
- Barth, J. L., ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğretmen Klavuzu*. Ankara: YÖK, Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi.
- Baştürk, S., & Taştepe, M. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bayraktar, E., ve Kaleli, F. (2007). Sanal Gerçeklik ve Uygulama Alanları. *Akademik Bilişim*, 1-6.
- Baysan, E. (2015). Arttırılmış Gerçeklik kitap (AG-KİTAP) Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi ve Ortamla İlgili Öğrenci Görüşleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Berson, I. R., ve Berson, M. J. (2006). Children and their digital dossiers: lessons in privacy rights in the digital age. *International journal of social education*, 135-147.
- Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Billingham, M. (2002). Augmented reality in education. *New horizons for learning*, 12(5), 1-5.
- Binbaşıoğlu, C. (1981). *Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Bolick, C. M., Berson, M., Coutts, C., & Heinecke, W. (2003). Technology Applications in Social Studies Teacher Education, *A Survey of Social Studies Methods Faculty. Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 300-309.
- Boyer, B. A., ve Semrau, P. (1995). A Constructivist Approach to Social Studies. *Integrating Technology. social studies and the young learner*, 13-16.
- Braun, J. A. (1999). Ten Ways to Integrate Technology into Middle School Social Studies. *The Clearing House*, 345-351.

- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- C., Levstik, L. S., & Tyson, C. A. (2008). Handbook of Research in Social Studies Education. *Research on Students' Ideas about History*, 239-258.
- Calongne, C., ve Hiles, J. (2018). Blended Realities: A Virtual Tour of Education in Second Life. *TCC Worldwide Online Conference* (s. 70-90). Hawaii: TCC Hawaii.
- Can, G., Yasar, S., & Sozer, E. (1998). Social studies education. *Eskişehir: Anadolu University Publications*.
- Chanlin, L. J. (2008). Technology İntegration Applied t Project-based Learning and Science . *Innovations in Education and Teaching International*, 55-65.
- Christensen, C. M., Johnson, C. W., & Horn, M. B. (2010). *Disrupting class*. McGraw-Hill.
- Chuvieco, E. (2016). *Fundamentals of Satellite Remote Sensing: An Environmental Approach, Second Edition*. London: CRC Press.
- Coates, G. (1992). Program From Invisible Site A Virtual Sho, A Multimedia Performance Work Presented By George Coates Performance Works. San Francisco: San Francisco C. A.
- Cohen, L. M., ve Manion, L. (2001). 1. & Morrison, K.(2007). *Research methods in education*, 6.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. London: Routledge & Falmer Pres.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (M. Sözbilir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J., & Plano Clark, V. L. (2014). *Karma yöntem araştırmalar: tasarımı ve yürütülmesi*. (Y. Dede ve S. B. Demir, çev. ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Crocco, M. S. (2001). Leveraging constructivist learning in the social studies classroom. A response to Mason, Berson, Diem, Hicks, Lee, and Dralle. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 386-394.

- Çakır, R., Solak, E., ve Tan, S. S. (2015). Arttırılmış Gerçeklik Teknolojisi İle İngilizce Kelime Öğretiminin Öğrenci Performansına Etkisi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 45-58.
- Çetinkaya, H. H., ve Akçay, M. (2013). Eğitim Ortamlarında Arttırılmış Gerçeklik Uygulamaları. Akademik Bilişim 2013 – XV. *Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 1031-1035). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Dede, Y., ve Demir, S. B. (2015). Karma Yöntem Araştırmalarının Doğası. J. W. Creswell, & V. L. Clark içinde, *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi* (s. 1-21). Ankara : Anı Yayıncılık.
- Demir, S. B. ve Akengin H. (2010). Sosyal bilgiler dersine yönelik bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *E-İnternational Journal of Educational Research*, 1(1), 26-40.
- Demirboğa, E. (2010). *Sanal müze ziyaretlerinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal kazanımları üzerindeki etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demirkaya, H. (2008). Coğrafya Öğretiminde Eleştirel Düşünme Stratejileri ve Sorgulama Yoluyla Öğrenmenin Kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 89-116.
- Derman, E. (2012). 360 Derece Panoramik Sanal Tur Uygulaması (Dumlupınar Üniversitesi Örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Dmlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dunn, D. H. (Ed.). (2016). *Diplomacy at the Highest Level: The evolution of international summitry*. Springer.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş: Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri* (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Erbaş, Ç., ve Demirer, V. (2015). Eğitimde Sanal ve Arttırılmış Gerçeklik Uygulamaları. Eğitim Teknolojileri Okumaları 2015 (s. 131-148). içinde Ankara: *TOJET - The Turkish Online Journal of Educational Technology*.
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yayınevi.
- Erduran, A., Tataroğlu, B. (2009). Eğitimde akıllı tahta kullanımına ilişkin fen ve matematik öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması. *9th International Educational Technology Conference (IETC2009)*, Ankara.
- Ermiş, B. (2010). *İlköğretim 6.sınıf öğrencilerinin görsel sanatlar dersinde “üç boyutlu sanal müze ziyareti” etkinliğine ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Evans, G. W. (2004). The environment of childhood poverty. *American psychologist*, 59(2), 77.
- Famukhit, M. L., Maryono, Yulianto, L., ve Purnama, B. E. (2013). Interactive Application Development Policy Object 3D Virtual Tour History Pacitan District based Multimedia. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 15-19.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Fidan, N., & Baykul, Y. (1994). İlköğretimde temel öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(10).
- Gaddis, T. (1998). Virtual reality in the school. Virtual reality and education laboratory. *East Carolina* : East Carolina University.
- Gates, B. (1999). *Dijital Sınır Sistemiyle Düşünce Hızında Çalışmak*. (Çev. Ali Cevat Akkoyunlu). İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Goetsch, D. L. (1984). Impact of Technology on Curriculum and Delivery Strategies in Vocational Education. C. H. Shulman içinde, *Adults and the Changing Workplace* (s. 191-200). New York: American Vocational Association.
- Gürkan, T., ve Gökçe, E. (2006). *Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim Program, Öğrenci, Öğretmen*. Ankara: Siyasak Kitapevi.
- Habermas, J. (2001). *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hagevik, R. (2007). *Integrating Geospatial Technologies into Earth and Environmental Education*. North American Association For Environmental Education (s. 12-15). Virginia: North American Association For Environmental Education.
- Hamilton, K. & Olenewa, J. (May, 2010). Augmented reality in education [PowerPoint slides]. Retrieved from Lecture Notes Online Web site: (<http://www.authorstream.com/Presentation/k3hamilton-478823-augmented-reality-in-education/>)
- Heafner, T. (2004). Using Technology to Motivate Students to Learn Social Studies. *Contemporary Issues In Technology And Teacher Education*, 42-53.
- Hubalovsky, S., ve Sedivy, J. (2011). Education of student's project team cooperation using virtual communication supported by LMS system. 2011 14th International Conference on Interactive Collaborative Learning (s. 456-459). Slovakia: 2011 14th International Conference on Interactive Collaborative Learning.
- İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden. *Öğretmenler ve Öğretmen Adayları İçin Sosyal bilgiler Eğitime Giriş Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler içinde (1-21)*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- İnan, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş Öğretmenler ve Öğretmen Adayları İçin*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Jan, D., Roque, A., Leuski, A., Morie, J., ve Traum, D. (2009). A Virtual Tour Guide for Virtual Worlds. *International Workshop on Intelligent Virtual Agents*, 372-378.
- Johnson, B. R., Onwuegbuzie, A. J., ve Turner, L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*. *Journal of Mixed Methods Research* 1(2), 112-133.
- Johnson, S. M. (1990). *Teachers at work: Achieving success in our schools*. Basic Books.
- Kan, A. Ü. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde bireysel ve grupla zihin haritası oluşturma'nın öğrenci başarısına, kalıcılığa ve öğrenmedeki duyuşsal özelliklere*

- etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Karadeniz, Ş. (2006). Öğretim Amaçlı Hiper Metin Hiper Ortam ve Çoklu Ortamlar için Tasarım İpuçları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13-33.
- Karagözoğlu, G. (1966). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen okulları Genel Müdürlüğü.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (16.baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaur, A., (2012). Comparison of mamdani-type and sugeno-type fuzzy inference systems for air conditioning system. *International journal of soft computing and engineering*, 2(2), 323-325.
- Kerawalla, L., Luckin, R., Seljeflot, S., & Woolard, A. (2006). Making it real: *Exploring the potential of Augmented Reality for teaching primary school science. Virtual Reality 10* (3), 163-174.
- Kerr, S. T. (2005). Why We All Want It To Work: Towards a Culturally Based Model For Technology And Educational Change. *British Journal Of Educational Technology*, 1005-1016.
- Kerwin, P. A. (2001). *Speed Learning System Computer Based Training*. Dallas: United States Patent Application Publication.
- Kılıçoğlu, G. (2009). *Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi*. Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Yayınları.
- Klopfer, E., ve Yoon, S. (2004). Developing Games and Simulations for Today and Tomorrow's Tech Savvy Youth. *TechTrends*,49(3), 41-49.
- Kocacık, F. (2003). Bilgi Toplumu ve Türkiye. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-10.
- Kongar, E. (2003). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kutluca, T. (2014). Veri Toplama Yöntemleri. S. B. Demir içinde, *Eğitim Araştırmaları Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar* (s. 193-214). Ankara: Eğiten Kitap.

- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde.
- Marri, A. R. (2005). Educational Technology as a Tool For Multicultural Democratic Education: The Case of One US History Teacher in an Underresourced High School. *contemporary issues in technology and teacher education*, 395-409.
- McGuire, E. G. (1996). Knowledge representation and construction in hypermedia environments. *Telematics and Informatics*, 60-251.
- MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar), Ankara. (<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden alınmıştır.)
- Merton, R. K., Fiske, M., ve Kendall, P. L. (1946). The Focused Interview. 541-557: *American Journal of Sociology* (51).
- Moffat, R. J. (1957, March). Designing thermocouples for response rate. In *ASME 1957 Gas Turbine Power Conference*(pp. V001T01A008-V001T01A008). *American Society of Mechanical Engineers*.
- Moser, C. A., & Kalton, G. (1985). *Survey methods in social investigation* Aldershot. UK: Gower.
- Naylor, D. T., & Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. Amer School Pub.
- Nincarean, D., Ali, M. B., Halima, N. D., ve Rahman, M. H. (2015). Mobile Augmented Reality: the potential for education. *13th International Educational Technology Conference* (s. 1-8). Cambridge, USA: Harvard University.
- Oppenheim, C. (1993). Virtual reality and the virtual library. *Journal Information Services and Use* 13 (3), 215-227.

- Özdemir, S. M.. (2012). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirmesi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (17-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Özen, A. (2006). *Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi*. Akademik Bilişim 2006+Bilgitek IV Pamukkale Üniversitesi (s. 3-4). Ankara: Pamukkale Üniversitesi.
- Özerbaş, M.A. ve Yalçinkaya, M. (2018). Çoklu ortam kullanımının akademik başarı ve Motivasyona Etkisi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1-21.
- Öztürk, C. (2003). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2007). Küreselleşme ve bilgi çağında sosyal bilgiler öğretimi. A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan (der.), *İlköğretimde alan öğretimi*, 101-142.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (3. Baskı), içinde (1-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının coğrafya kavramına yönelik metafor durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Peker, N. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Sanal Müze Kullanımı ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanal Müze Kullanımına Yönelik Tutumları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Rawitsch, D. G. (1987). *The Effect of Computer Use and Student Work Style on Database Analysis Activities in the Social Studies*. University of Minnesota.
- Rice, M. L., ve Wilson, E. K. (1999). How Technology Aids Constructivism in the Social Studies Classroom. *Social Studies* 90(1), 28-33.
- Rose, S. A., ve Fernlund, P. M. (1997). Using Technology for Powerful Social Studies Learning. *Social Education*, 160-166.

- Ross, M. (2006). Is democracy good for the poor?. *American Journal of Political Science*, 50(4), 860-874.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*, 1-19.
- Savage, T. V., & Armstrong, D. G. (2007). *Effective Teaching in Elementary Social Studies (6th Edition)*. New Jersey: Prentice-hall inc.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. R. Sever içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınevi (s. 1-21). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Shelton, B. E., ve Hedley, N. R. (2002). Using Augmented Reality for Teaching Earth-Sun Relationships to Undergraduate Geography Students. *The First IEEE International Augmented Reality Toolkit* (s. 1-8). Workshop: Darmstadt, Germany: IEEE.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. G. Can (Ed) *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (1-8). Eskişehir: Açık Öğretim Yayınları.
- Şekerci, C. (2017). Sanal Gerçeklik Kavramının Tarihçesi. *The Journal of International Social Research*, 1356-1362.
- Şimşek, A. (2001). Tarih eğitiminde efsane ve destanların rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(3).
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş:(temel ilkeler ve LISREL uygulamaları)*. Ekinoks.
- Tabachnick, W. J. (1991). Evolutionary genetics and arthropod-borne disease: the yellow fever mosquito. *American Entomologist*, 37(1), 14-26.
- Tally, S. W. (1996). Up against authentic history: Helping teachers make the most of primary source materials on-line. *Electronic Learning*, 40-41.
- Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2007). Editorial: The new era of mixed methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 3-7.

- Tashakkori, A., ve Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Tay, B. (2013). Elaboration and organization strategies used by prospective class teachers while studying social studies education textbooks. *Eurasian Journal of Educational Research*, 51, 229-252.
- Tay, B. (2013). The views of prospective social studies and classroom teachers about values and values education. *Educational Research and Reviews*, 8(9), 560-567.
- Tuncer, M., ve Taşpınar, M. (2008). Sanal Ortamda Eğitim Ve Öğretimin Geleceği ve Olası Sorunlar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 124.
- Tülü, M., ve Yılmaz, M. (2012). İphone ile Arttırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Eğitim Alanında Kullanılması. *Akademik Bilişim'12 - XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 183-186). Uşak: XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri.
- Uğurlu, N. B. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde "Türkiye'nin doğal kaynakları" konusunun coğrafi bilgi sistemleri ile öğretiminin öğrencilerin tutum ve başarısına etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara
- Uğurlu, N. B. (2009). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı. M. Safran, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (2. Baskı) içinde (243-265), Ankara: Pegem Akademi.
- Ünal, I. L. (1994). Yükseköğretimde Nitelik, İstihdam Finansman Üçgeni. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 309-327.
- Vajpeyi, P. (2001). Designing Rich Sensory Experiences with Strategies of Transformation and Augmentation. *New York: New School University*, New York, NY.
- Welton, T. (2004). Ionic liquids in catalysis. *Coordination chemistry reviews*, 248(21-24), 2459-2477.
- Wesley, E. B., & Wronski, S. P. (1937). *Teaching social studies in high schools*. DC Heath.

- Yalçın, P., ve Yıldırım, H. (1998). "Disiplinler Arası Öğretim" Üzerine Bir Uygulama. *Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 146-50.
- Yaylak, E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde internet tabanlı öğretim yönteminin ders başarısına etkisi.*(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yeşiltaş, E., ve Turan, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine yönelik geliştirilen bilgisayar yazılımının akademik başarı ve tutuma etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 1-23.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T., & Tahiroğlu, M. (2012). Sanal Ortamda Gerçekleştirilen Müze Gezilerinin İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 104-114.
- Yuen, S. C. Y., Yaoyuneyong, G., ve Johnson, E. (2011). Augmented reality: An overview and five directions for AR in education. *Journal of Educational Technology Development and Exchange (JETDE)*, 4(1), 11.
- Yücel, M. A., ve Selçuk, M. (2005). Coğrafi Sanal Gerçeklik Modelleme Dili ve 3B Kartografya. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı* (s. 1-7). Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.
- Zhu, W., Owen, C. B., Li, H., ve Lee, J.-h. (2004). Personalized in-store e-commerce with the promopad: an augmented reality shopping assistant. *Electronic Journal for E-commerce Tools and Applications*, 1-6.

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek 1: Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi Başarı Testi.....	161
Ek 2: Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği	167
Ek 3: Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği.....	169
Ek 4: Odak Grup Görüşme Formu.....	171
Ek 5: Uygulamaya İlişkin İzinler.....	172
Ek 6: Özgeçmiş.....	176

EK- 1. TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK ÜİTESİ BAŞARI TESTİ

1. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi'nde Antalya, Suğdak, Sinop ve Alanya gibi önemli liman kentleri fethedildi. Fethedilen şehirlerde özellikle Türk tüccarlar desteklendi. Yollar, hanlar ve kervansaraylar yapıldı. Tüccarlara kervansaraylarda ücretsiz barınma ve konaklama imkânı tanındı. Yabancı tüccarlar için gümrük vergileri düşürüldü. Tersaneler kurularak donanma oluşturuldu ve deniz ticaretinin gelişmesi sağlandı.

Metne göre Anadolu Selçuklu Devleti ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Kara ve deniz ticaretinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır.
B) Yabancı tüccarların zararı devlet tarafından karşılanmıştır.
C) Ticaret yolları üzerinde han ve kervansaraylar kurulmuştur.
D) Ticareti geliştirmek için yabancı tüccara kolaylık sağlanmıştır.
2. Türkler Anadolu'ya göç ettikten sonra burada birçok mimari eser yapmışlardır. **Aşağıdakilerden hangisi bu eserlerden biri değildir?**

A. Karatay Medresesi

B. Gevher Nesibe Darüşşifası

C. Ayasofya Cami

D. Divriği Ulu Cami

3. Türkiye Selçuklu Devleti egemenlikleri altında bulunan topraklarda ticaretin gelişmesi için çeşitli çalışmalar yapmışlardır.

Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Selçuklu Devleti'nin ticaretin gelişmesi için yaptığı çalışmalardan biri değildir?

A) Alanya ve Sinop limanları ele geçirmeleri

B) Yeni köprüler ve yollar inşa etmeleri

C) Medreseler kurmaları

D) Kervansaraylar inşa etmeleri

4. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan dönemine ait Aksaray Alay Han, Türk tarihinde önemli bir geçmişe sahip bir mekan olarak dikkat çeker. İlk defa kervansarayların ribat adıyla karşımıza çıktıklarını ve askeri amaçlı yapıların zamanla yolcuları barındırmak için de kullanıldığı bilinmektedir.

Buna göre kervansaraylarla ilgili olarak;

I. Tarihsel süreçte değişim geçirdiği

II. Eğitim amaçlı kullanıldığı

III. Ekonomik faaliyetlerde yararlanıldığı

gibi yargılardan hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III D) II ve III

5. Orhan Bey döneminde İznik şehri camiler, mescitler, medreseler, hanlar, hamamlar ile donatıldı. Orhan Bey ayrıca burada yaşayan yoksullar ve yolcular için bir imaret yaptırarak ücretsiz yemek verilmesini emretti.

Buna göre İznik'te aşağıdaki alanlardan hangisi ile ilgili çalışma yapılmamıştır?

A) Dini B) Siyasi C) Eğitim D) Sosyal

6. **Orhan Gazi dönemindeki aşağıdaki gelişmelerden hangisi Orhan Gazi'nin eğitime önem verdiğini gösterir?**

A) İlk Divan teşkilatının oluşturulması

B) İznik, İzmit ve Bursa'nın alınması

C) Karesioğulları Beyliği'nin alınıp bu beyliğin donanmasıyla denizciliğe başlanması

D) İznik'te ilk Osmanlı Medresesi'nin açılması

7. **Avrupa, aşağıda verilen sanat dallarından hangisinde Osmanlı Devletinden etkilenmemiştir?**

A) Ebru B) Kilim C) Seramik D) Resim

8. Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ni etkilediği alanlardan biri de mimaridir. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı mimarisinde Avrupa'nın etkileri görülmeye başladı.

Buna göre aşağıdaki mimari yapıların hangisinde Avrupa'nın etkisi görülmez?

A) Bursa Ulu Cami

B) Üçüncü Ahmet Çeşmesi

C) Dolmabahçe Sarayı

D) Yıldız Sarayı

9. I. İtfaiye bölüğünün kurulması

II. İlk Türk matbaasının kurulması

III. Kütüphanelerin açılması

IV. Kumaş fabrikalarının kurulması

Lale Devrinde yapılmış yukarıdaki yeniliklerden hangileri kültürel alanla ilgilidir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) II ve IV

10. Fatih Sultan Mehmet tarafından 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul fethedilmiş böylece Ortaçağ'ın en güçlü devleti olan Bizans İmparatorluğu'na son verilmiştir.

İstanbul'un Fethi ile aşağıdaki ticaret yollarından hangisi Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girmiştir?

A) Kral Yolu B) Baharat Yolu C) İpek Yolu D) Kürk Yolu

11. Aşağıdaki yapılardan hangisi eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla inşa edilmiştir?

A) Sultan Han

B) Konya İnce Minareli Medrese

C) Gevher Nesibe Şifaiyyesi

D) Malabadi Köprüsü

12. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde;

I. Kervansaray, han ve hamamların yapılması

II. Antalya, Alanya, Sinop ve Samsun gibi liman şehirlerinin alınması

III. Külliye inşaa edilmesi

gelişmelerinden hangileri ticareti geliştirmeyi amaçladıklarını gösterir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) I, II ve III

13. Anadolu coğrafyasında bulunan cami - kilise - kervansarayların varlığından yola çıkarak;

I. Farklı kültürler bir arada yaşamıştır.

II. Ticari faaliyetler yapılmıştır.

III. Adaletli ve hoşgörülü bir ortam vardır.

gibi yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) I, II ve III

14. Osmanlı Devleti'nde ulaşım alanında buharlı gemilerden sonra ikinci atılım demir yolu yapımıyla gerçekleştirildi. 1856 yılında ilk demir yolu hattımız İzmir ile Aydın arasında inşa edilmeye başladı. Zaman içinde Anadolu ve Rumeli topraklarında demir yolu ağı genişledi. 1888'de İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan demir yolu açıldı.

Aşağıdakilerden hangisi demir yolu yapımının sonuçlarından biri değildir?

A) Ulaşım kolaylaşmış ve ucuzlamıştır.

B) Yük taşımacılığı kolaylaşmıştır.

C) Karayolu taşımacılığı son bulmuştur.

D) Kültürlerarası etkileşim artmıştır.

15. Avrupa'da 15.ve 16. yüzyıllarda Rönesans, Reform, Coğrafi Keşifler gibi gelişmeler yaşanırken dünyadaki gelişmeleri takip etmek ve bunlara ayak uydurma gereği duymayan Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'nın gerisinde kalmış ve birçok alanda Avrupa'yı örnek almak zorunda kalmıştır.

Buna göre Osmanlı Devleti'nin ıslahatlar yapmasının amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dünyanın yeni yerlerini keşfetmek

B) Rönesans'ın Osmanlı'yı etkilemesini engellemek

C) Dini alanda yenilikler yapmak

D) Kötü gidişata engel olabilmek

16. Osmanlı Devleti egemenliğindeki bölgelerde kilise, manastır, saray gibi birçok yapı günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine kanıt olarak gösterilebilir?

- A) Osmanlı Devleti'nin geniş topraklara sahip olduğuna
- B) Osmanlı Devleti'nin hoşgörülü bir yönetim izlediğine
- C) Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar varlığını sürdürdüğüne
- D) Sanat ve kültürde yabancı devletlerden etkilendiğine

17. Aşağıdaki verilen yapı - alan eşleştirmelerden hangisi **doğru değildir**?

Yapı **Alan**

A) Kervansaray	Ticaret
B) Darüşşifa	Sağlık
C) Medrese	Savunma
D) İmarethane	Aşevi

18. Avrupalı seyyahlar Osmanlı ülkesine gelerek buradaki insanların yaşamlarını kaleme almışlar yazdıkları kitaplarda Osmanlı Devletini tanıtmışlardır.

Aşağıdakilerden hangisi Avrupalı seyyahların kitaplarında bahsedebilecekleri Osmanlı kültürüne ait bir özellik değildir?

- A) Türklerin kahve içme alışkanlıkları
- B) Konuksever olmaları
- C) Halı, kilim gibi el sanatları ile uğraşmaları
- D) Opera ve bale sanatlarını ortaya çıkarmaları

19. Osmanlı toplumu ile ilgili;

- I. Ülkelerine gelen yabancılara karşı misafirperverlerdir.
- II. Şehirlerinin hepsinde hamam, cami, medrese gibi yapılar vardır.
- III. Farklı dinlerden insanlara karşı ayırım yapmaktadırlar.

gibi özelliklerden hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız II B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

20. Aşağıdakilerden hangisinde Osmanlı Dönemi'nde yapılan ve günümüzde de devam eden kültürel bir uygulama **verilmemiştir**?

- A) Yemeğe başlamadan önce besmele çekmeleri

- B) Kahveyi porselen fincanlara koyarak içmeleri
- C) Basketbol, tenis gibi sporlar ile uğraşmaları
- D) İhtiyaç sahibi insanlara yardım etmeleri

EK- 2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ MOTİVASYON ÖLÇEĞİ

MADDELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Sosyal Bilgiler dersinde sorulan soruları herkesten önce cevaplamak isterim.	1	2	3	4	5
2. Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili merak ettiklerimi öğrenmek için araştırma yaparım.	1	2	3	4	5
3. Sosyal Bilgiler dersinde aktif bir öğrenci olmak istemem.	1	2	3	4	5
4. Sosyal Bilgiler dersindeki etkinliklere gönüllü olarak katılırım.	1	2	3	4	5
5. Sosyal Bilgiler konularıyla ilgili fikir sahibi olmak için gayret göstermem.	1	2	3	4	5
6. Sosyal Bilgiler dersinde yüksek notlar almak için çabalamam.	1	2	3	4	5
7. Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olursam, kendimi iyi hissederim.	1	2	3	4	5
8. Sosyal Bilgiler dersine, ailemin baskısıyla çalışırım.	1	2	3	4	5
9. Sevilen bir öğrenci olmak için Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olmak isterim.	1	2	3	4	5
10. Sosyal Bilgiler dersindeki başarılarımla örnek gösterilmek istemem.	1	2	3	4	5
11. Sosyal Bilgiler dersinde başarısız olursam üzülmem.	1	2	3	4	5
12. Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olmak için zevkle çalışırım.	1	2	3	4	5
13. Sosyal Bilgiler dersindeki etkinliklerde görev almak istemem.	1	2	3	4	5
14. Sosyal Bilgiler ders kitabımı merakla incelerim.	1	2	3	4	5
15. Sosyal Bilgiler dersine, arkadaşlarımdan bana özenmelerini istediğim için çalışırım.	1	2	3	4	5
16. Arkadaşlarımdan bilmedikleri soruları bana sormaları için Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olmak isterim.	1	2	3	4	5
17. Sosyal Bilgiler dersine öğretmenimin gözüne girmek için çalışırım.	1	2	3	4	5

MADDELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
18. Sosyal Bilgiler dersinde, sınıftaki en başarılı öğrenci olmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
19. Sosyal Bilgiler dersindeki sorumluluklarımı yerine getirmek hoşuma gider.	1	2	3	4	5
20. Sosyal Bilgiler dersine öğretmenim beni takdir etmesi için çalışırım.	1	2	3	4	5
21. Arkadaşlarım beni daha çok sevsin diye Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olmak isterim.	1	2	3	4	5
22. Sosyal Bilgiler dersini, yeni şeyler öğrenmek için dikkatle takip ederim.	1	2	3	4	5
23. Sosyal Bilgiler dersine çalışmayı önemsemem.	1	2	3	4	5

EK- 3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ

Maddeler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-Sosyal Bilgiler dersinde zilin nasıl çaldığını anlamıyorum.	1	2	3	4	5
2-Sosyal Bilgiler dersinden nefret ediyorum.	1	2	3	4	5
3-Sosyal Bilgiler dersi yerine başka bir derse girmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
4-Mecbur olmasam Sosyal Bilgiler dersine girmem.	1	2	3	4	5
5-Keşke her ders Sosyal Bilgiler olsa...	1	2	3	4	5
6-Bence Sosyal Bilgiler dersine ayrılan sürenin azaltılması gerekir.	1	2	3	4	5
7-Ah Ah keşke Soysal Bilgiler olmasa...	1	2	3	4	5
8-Sosyal Bilgiler dersinin konuları bana çok eğlenceli geliyor.	1	2	3	4	5
9-Sosyal Bilgiler dersinde yeni konuları öğrenmek bana heyecan veriyor.	1	2	3	4	5
10 Sosyal Bilgiler dersi bende güzel duygular uyandırıyor.	1	2	3	4	5
11-Sosyal Bilgiler dersini ipe çekiyorum.	1	2	3	4	5
12-Sosyal Bilgiler sevdiğim dersler arasındadır.	1	2	3	4	5

Maddeler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
13-Mümkün olsa boş derslerimde Sosyal Bilgiler dersine girmek isterim.	1	2	3	4	5
14- Tarihi hikayeleri dinlemek bana zevk verir.	1	2	3	4	5
15-Boş zamanlarımda Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili kitapları okurum.	1	2	3	4	5
16-Sosyal Bilgiler öğretmenimiz beni Sosyal Bilgiler dersinden soğuttu.	1	2	3	4	5
17-Sosyal Bilgiler öğretmeni yüzünden Sosyal Bilgiler kelimesini bile duymak istemiyorum.	1	2	3	4	5
18-Sosyal Bilgiler öğretmeninden nefret ediyorum.	1	2	3	4	5
19-Sosyal Bilgiler dersinde asla başarılı olamam.	1	2	3	4	5
20-Sosyal Bilgiler öğretmenim bana Sosyal Bilgiler dersini sevdirdi.	1	2	3	4	5
21- Sosyal Bilgiler dersine çalışmam gerektiği zaman kendimi yorgun hissediyorum.	1	2	3	4	5
22-Hata yapmaktan korktuğum için Sosyal Bilgiler dersinde konuşmam.	1	2	3	4	5
23-Sosyal Bilgiler dersine asla iyi bir not alamam.	1	2	3	4	5
24-Sosyal Bilgiler dersi olmasaydı, okulu daha çok severdim.	1	2	3	4	5
25-Sosyal Bilgiler dersi zaman kaybıdır.	1	2	3	4	5
26-Sosyal Bilgiler dersinde canım çok sıkılıyor.	1	2	3	4	5

EK- 4. ODAK GRUP GÖRÜŞME FORMU

1. Bugüne kadar Sosyal bilgiler derslerine yönelik ne düşünüyorsunuz?
2. Sınıfta konuları işlerken kullanılan sanal tur etkinlikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Derslerimizde sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin neler söylersiniz?
4. Sanal tur etkinliklerinin kullanımında karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?
5. Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin kullanımını 10 puan üzerinden değerlendirecek olsanız kaç puan verirsiniz? Neden?
6. Sosyal bilgiler dersinde sanal tur etkinliklerinin diğer konuların öğretiminde kullanılıp kullanılmamasına yönelik görüşleriniz nelerdir?

EK- 5. UYGULAMAYA İLİŞKİN YASAL İZİNLER

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	İskender DAŞDEMİR
Kurumu / Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi
Araştırma yapılacak iller	İzmir
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	BORNOVA Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu BORNOVA Suphi Koyuncu Ortaokulu BORNOVA Yavuz Sultan Selim Ortaokulu BORNOVA Cavit Özyeğin Ortaokulu 6 ve 7. Sınıf öğrencileri
Araştırmanın konusu	Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamaları: izmir İli Bornova Örneği
Üniversite / Kurum onayı	---
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamaları: izmir İli Bornova Örneği (tez)
Veri toplama araçları	Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Başarı Testi
Görüş istenilecek Birim/Birimler	-----
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
İlgi: Millî Eğitim Bakanlığı'nın 07/03/2012 tarihli ve 3616 sayılı Araştırma, yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Konulu, 2012/13 Sayılı Genelgesi. Genelge gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup, araştırmanın 2017-2018 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumları yöneticilerinin uygun gördüğü şekli ile yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalef üyenin Adı ve Soyadı: ----	Gerekçesi; -----

KOMİSYON

13./09/2017

(Başkan)
İlker ERARSLAN
Müdür Yardımcısı

Üye
Dr. Reşul YAVUZ
Öğretmen

Üye
Nurdan MARAL
Öğretmen

Üye
Dilek ŞİRİNEL
Öğretmen

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02-E.14157190
Konu : İskender DAŞDEMİR'in
Araştırma İzni

18.09.2017

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) 18/08/2017 tarihli ve 11955 sayılı yazınız.
c) 15/09/2017 tarihli ve 13996228 sayılı Valilik Onayı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Doktora Programı öğrencisi İskender DAŞDEMİR'in "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamaları : İzmir İli Bornova Örneği" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Bornova İlçesine bağlı Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu, Suphi Koyuncu Ortaokulu, Yavuz Sultan Selim Ortaokulu ve Cavit Özyeğin Ortaokulunda öğrenim gören 6. ve 7. Sınıf öğrencilerine uygulama isteği ilgi (c) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Araştırmacı tarafından yapılan araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içinde Araştırmanın Teslimine İlişkin Taahhütname Tutanağı doldurulup, araştırmanın CD'ye aktarılması sağlanarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

İlker ERARSLAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek:

- 1- Valilik Onayı (1 sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu,
Anket Formları (7 sayfa)
- 3- Taahhüt Formu (1 sayfa)

Fevzi Paşa Mh. 452 Sk.No:15 Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR Ayrıntılı bilgi için: N.GÜR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr Tel: (0 232) 2803631
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 09cd-4ca8-335d-962c-6b96 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02-E.13999111
Konu : İskender DAŞDEMİR'in
Araştırma İzni

15/09/2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı yazısı (Genelge 2017/25).
b) Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 18/08/2017 tarihli ve 11955 sayılı yazısı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Doktora Programı öğrencisi İskender DAŞDEMİR'in "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamaları : İzmir İli Bornova Örneği" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Bornova İlçesine bağlı Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu, Suphi Koyuncu Ortaokulu, Yavuz Sultan Selim Ortaokulu ve Cavit Özyeğin Ortaokulunda öğrenim gören 6. ve 7. sınıf öğrencilerine uygulama isteği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının, yukarıda adı geçen okullarda 2017-2018 Eğitim öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ömer YAHŞI
Millî Eğitim Müdürü

Ek:
Araştırma Değerlendirme Formu,
Anket Formları (7 sayfa)

OLUR
15/09/2017
Ahmet Ali BARIŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Fevzi Paşa Mh. 452 Sk.No:15 Strateji Geliştirme Hizmetleri I Bölümü Konak/İZMİR Ayrıntılı bilgi için: N.GÜR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr Tel: (0232) 2803631
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 0042-143b-3310-8628-fe81 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02E.14157210
Konu: İskender DAŞDEMİR'in
Araştırma İzni

18.09.2017

BORNOVA İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13).
b) Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 18/08/2017 tarihli ve 11955 sayılı yazısı.
c) 15/09/2017 tarihli ve 13999111 sayılı Valilik Onayı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Doktora Programı öğrencisi İskender DAŞDEMİR'in "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamaları : İzmir İli Bornova Örneği" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, İlçenize bağlı Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu, Suphi Koyuncu Ortaokulu, Yavuz Sultan Selim Ortaokulu ve Cavit Özyeğin Ortaokulunda öğrenim gören 6. ve 7. Sınıf öğrencilerine uygulama isteği ilgi (c) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının, yukarıda adı geçen okullarda; 2017-2018 eğitim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde, araştırma yapılmadan önce araştırmanın yapılacağı okullar tarafından "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Her Tür Okul ve Kurumlarda Yapılmasına İzin Verilen Araştırma Uygulamasında, Olabilecek Zararları Karşılama Taahhüdü" adlı ekin araştırmacı tarafından doldurulması gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İlker ERARSLAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek:

- 1- Valilik Onayı (1 sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu,
Anket Formları (7 sayfa)
- 3- Taahhüt Formu (1 sayfa)

Fevzi Paşa Mh. 452 Sk. No:15 Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: N.GÜR
Tel: (0 232)280 36 31

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden ccff-adfd-3d18-baee-27ec kodu ile teyit edilebilir.

EK- 6. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: İskender DAŞDEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi: KARS, 1986

EĞİTİM

2004-2008 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

20011- 2013 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim, Sosyal Bilgiler Eğitimi

İŞ DENEYİMİ

2013- Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Öğretim Görevlisi